

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií,
Katedra západoevropských studií

Diplomová práce

2011

Michael Vlach

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií,
Katedra západoevropských studií

Michael Vlach

**Evropské ekonomické vládnutí – možnost
nebo nutnost?**

Diplomová práce

Praha 2011

Autor práce: **Michael Vlach**

Vedoucí práce: **Prof. Ing. Luděk Urban, CSc., Jean Monnet Professor**

Rok obhajoby: **2011**

Bibliografický záznam

VLACH, Michael. Evropské ekonomické vládnutí – možnost nebo nutnost? Praha, 2011. 95 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra západoevropských studií. Vedoucí diplomové práce Prof. Ing. Luděk Urban, CSC., Jean Monnet Professor

Abstrakt

Diplomová práce „Evropské ekonomické vládnutí – možnost nebo nutnost?“ se zabývá současným tématem reformy evropského ekonomického vládnutí z hlediska jeho geneze do předkrizové podoby, tedy zejména důvody a způsob vzniku hospodářské a měnové unie; dosavadními zkušenostmi v rámci jednotlivých prvků, jako jsou hlavní směry hospodářské koordinace, pakt stability a růstu a také Lisabonská strategie, především v kontextu finanční a ekonomické krize po roce 2007; a také navrhovanými reformami, které reagují na zjištěné problémy: nedostatečnou makroekonomickou koordinaci, divergenci evropských ekonomik zejména v oblasti konkurenceschopnosti na vnitřním trhu atd. Tyto návrhy, jako např. protikrizová opatření, Evropský semestr či posílení paktu stability a růstu, pak konfrontuje s výzvami, které před evropským ekonomickým vládnutím v současnosti stojí. Hlavní tezí práce je, že současná podoba je hrubě nedostatečná a stojí do značné míry za problémy odhalenými krizí. Navíc jsou tyto problémy ve struktuře zejména hospodářské a měnové unie zakotveny již od jejího vzniku, který byl dominantně ovlivněn ekonomickou nutností vzniku měnové unie po dokončení vnitřního trhu a politickými limity, které nedovolily v době Maastrichtské smlouvy implementaci silnější hospodářské unie a makroekonomické koordinace.

Abstract

Diploma Thesis “European Economic Governance – an option or the necessity?” deals with the current debate on the reform of European economic governance (EEG). It focuses on the genesis of the pre-crisis European economic governance, primarily on the Economic and Monetary Union, and on the performance of the EMU and the features of EEG before and during the crisis. It investigates the issues and challenges that arisen largely from the aftermath of the crisis such as imbalances on the Internal Market due to serious competitiveness issues between the Member States, lack of crisis management, financial supervision etc. The common cause of these problems, the insufficient economic governance is identified having source largely in the original

design of EMU which was adopted largely for economic reasons but contemporary political limits restrained the Economic union and macroeconomic coordination provisions thus enabling the current situation. In the final part the proposed and implemented reforms and measures are investigated and confronted with the identified challenges: counter-crisis measures such as European Stabilization Mechanism, macroeconomic coordination in European Semester and Europe 2020 (as the successor to failed Lisbon Strategy) and other so far debated proposals such as strengthening of the Stability and Growth Pact and procedure for correcting macroeconomic imbalances.

Klíčová slova

evropské ekonomické vládnutí, hospodářská a měnová unie, ekonomická a finanční krize, pakt stability a růstu, lisabonská strategie, evropský semestr, Evropa 2020

Keywords

European economic governance, economic and monetary union, economic and financial crisis, stability and growth pact, Lisbon strategy, European semester, Europe 2020

Rozsah práce:

150 992 znaků včetně mezer bez poznámek (84 normostran)

187 499 znaků včetně mezer a poznámek (104 normostran)

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a s využitím jen uvedených zdrojů a literatury.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne

Michael Vlach _____

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval panu profesorovi Urbanovi za bezpočet hodin zajímavých a podnětných diskuzí.

Institut mezinárodních studií
Teze diplomové práce

Jméno: Michael Vlach

E-mail: vlach.michael@gmail.com

Semestr: II.

Akademický rok: 2009/2010

Obor: Mezinárodní teritoriální studia – Evropská studia

Název práce: Ekonomické vládnutí EU – možnost nebo nutnost?

Předpokládaný termín dokončení: akademický rok 2010/2011, II. semestr

Vedoucí diplomního semináře: prof. Ing. Luděk Urban CSc., Jean Monnet Professor

Vedoucí práce: prof. Ing. Luděk Urban CSc., Jean Monnet Professor

Cíl práce: Rozhodnout, na základě analýzy důsledků nevytvoření skutečné hospodářské unie (ekonomického vládnutí) v EU, zda je její dotvoření nutností pro zajištění pokračování (či udržení současného stupně) evropské integrace a obecně ekonomické prosperity, a tím přispět k současné evropské debatě o ekonomickém vládnutí v rámci formulování nové strategie Evropa 2020. Druhotným cílem práce je také popsat možnosti ekonomického vládnutí EU.

Hypotéza: Hospodářská unie (ekonomické vládnutí) a měnová unie jsou neoddělitelným stádiem ekonomické integrace. Zatímco v době konjunktury může měnová unie fungovat relativně úspěšně i bez hospodářské unie, její dlouhodobá absence (nedostatečná hospodářská koordinace) způsobuje prohlubování vnitřních i vnějších ekonomických problémů vnitřního trhu a tím i ekonomiky celé EU. Ekonomická krize se stala důležitým katalyzátorem, který tyto problémy odhalil, což bylo manifestováno hlubokými a vážnými dopady krize na EU (než například na USA). Řešením, které EU pomůže efektivněji se vypořádat s krizí a dosáhnout dlouhodobě deklarovaných cílů, je právě posílení ekonomického vládnutí respektive vytvoření skutečné hospodářské unie.

Časové a teritoriální vymezení: Směrem do minulosti je práce ohraničena Maastrichtskou smlouvou (počátky druhého pokusu o hospodářskou a měnovou unii v evropské integraci). Opačným směrem práce ohraničena není, jelikož jejím cílem je přispět do v současnosti probíhající debaty a také reagovat na některá teprve očekávaná rozhodnutí a události.

Teritoriálně je práce omezena na teritorium Evropské unie.

Struktura práce a stručná osnova: Práce bude rozdělena do třech hlavních bloků a souvisejících podtémat:

- 1) Hospodářská a měnová unie
 - Teorie hospodářské a měnové unie
 - Druhý projekt hospodářské a měnové unie
 - o První projekt hospodářské a měnové unie
 - o Maastrichtská smlouva
 - Měnová unie
 - Hospodářská unie
 - o Pakt stability a růstu
 - o Ostatní zavedené nástroje hospodářské koordinace
 - Ekonomické dopady zavedení HMU na evropskou ekonomiku (1990 – 2010)
 - o Vliv na vnitřní trh
 - o Lisabonská strategie
- 2) Ekonomická krize 2007 – 2010
 - Příčiny krize a její dopady na evropskou ekonomiku
 - Past nekonkurenceschopnosti
 - Role této krize v evropské ekonomické integraci
- 3) Ekonomické vládnutí EU
 - Příčiny dosavadní absence
 - Hodnocení současného institucionálního uspořádání
 - Možné formy a stupně vytváření hospodářské unie
 - Evropa 2020
 - o Uvažované a reálné možnosti

Metodologie práce: Hlavním teoretickým východiskem je teorie (tržní) ekonomické integrace, respektive hospodářské a měnové unie jakožto stádia ekonomické integrace. Komparativní analýzou teorie, institucionální (formální) provize HMU a reálných ekonomických výsledků EU (s důrazem na vliv ekonomické krize konce první dekády 21. století), zamýšlím rozhodnout o pravdivosti zkoumané hypotézy.

Prameny a sekundární literatura:

Primární prameny

- Římská smlouva o EHS (EN): <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/index.htm> - 18. 6. 2010
- Maastrichtská smlouva o EU (EN, consolidated):
<http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/index.htm> - 18. 6. 2010
- Presidency Conclusions of Lisbon European Council of 23rd and 24th March 2000 (EN):
http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm 18. 6. 2010
- Závěry předsednictví [Evropská rada] – Brusel, 22. a 23. března 2005:
<http://register.consilium.eu.int/pdf/cs/05/st07/st07619.cs05.pdf> - 18. 6. 2010
- Jarní Evropská rada 23. a 24. března 2006:
<http://www.mpo.cz/dokument14739.html> - 18. 6. 2010
- An Agenda for a Growing Europe: Making the EU Economic System Deliver (EN) [Sapir Report]: <http://www.euractiv.com/ndbtext/innovation/sapirreport.pdf> - 18. 6. 2010
- Facing the challenge The Lisbon strategy for growth and employment (EN) [Kok Report]: http://www.unic.pt/images/stories/publicacoes200801/kok_report_en.pdf - 18. 6. 2010
- Commission Report on surveillance of Intra-Euro-Area Competitiveness and Imbalances:
http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2010/pdf/ee-2010-1_en.pdf - 18. 6. 2010
- European Commission: Eurostat -
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/> - 22. 6. 2010

Sekundární literatura

- BALASSA, Béla, *Teorie ekonomické integrace*, Svoboda, Praha 1966, 328 str.
- DĚDEK, Oldřich, *Historie evropské měnové integrace*, C. H. Beck, Praha 2008, str. 260,
- TSOUKALIS, Loukas (eds.), An EU „Fit for Purpose“ in the Global Age: Can We Rise to the Challenge?, Policy Network 2009 – www.policy-network.net – 18. 6. 2010
- CRAMME, Olaf (eds.), Rescuing the European Project: EU Legitimacy, Governance and Security, Policy Network 2009 – www.policy-network.net – 18. 6. 2010

- TSOUKALIS, Loukas (eds.), *The EU in a World in Transition: Fit for What Purpose?*, Policy Network 2009 – www.policy-network.net - 22. 6. 2010
- LIDDLE, Roger (eds.), *After the Crisis: A New Socio-Economic Settlement for the EU*, Policy Network 2009 – www.policy-network.net – 22. 6. 2010
- PELKMANS, Jacques, *European Integration: Methods and Economic Analysis (3rd edition)*, Pearson Education Ltd., Harlow: 2006, str. 431
- ARTIS, Mike (eds), SAPIR, André, *The Economics of the European Union: Policy and Analysis 4th Edition*, Oxford University Press 2007, str. 480
- SAPIR, André (eds), *Europe's Economic Priorities 2010 – 2015: Memos to the New Commission*, Breugel 2009 – www.breugel.org – 22. 6. 2010
- SAPIR, André (eds.), *Fragmented Power: Europe and the Global Economy*, Breugel 2009, www.breugel.org – 22. 6. 2010
- BREHON, Nicolas-Jean, *The European Budget: negotiations for the next European Union financial framework - which one should be adopted? (Part one)* [FR], Fondation Robert Schuman 2010 - <http://www.robert-schuman.eu/> - 22. 6. 2010
- BREHON, Nicolas-Jean, *The European Budget: negotiations for the next European Union financial framework – what will the choices be? (Part two)* [FR], Fondation Robert Schuman 2010 - <http://www.robert-schuman.eu/> - 22. 6. 2010
- JAMET, Jean-François, *Economic Governance of the European Union: Controversy and the Ideas for Reform* [FR], Fondation Robert Schuman 2007 - <http://www.robert-schuman.eu/> - 22. 6. 2010
- JAMET, Jean-François, *A European Economic Government: From Slogan to Reality? (Part one)*, [FR], Fondation Robert Schuman 2010 - <http://www.robert-schuman.eu/> - 22. 6. 2010
- JAMET, Jean-François, *A European Economic Government: From Slogan to Reality? (Part two)*, [FR], Fondation Robert Schuman 2010 - <http://www.robert-schuman.eu/> - 22. 6. 2010
- MÁRQUEZ, Felipe-Gonzáles (chairman), *Projekt Evropa 2030: Výzvy a příležitosti: Zpráva pro Evropskou Radu předložená Reflexní skupinou pro diskuzi o*

budoucnosti Evropy 2030 (květen 2010) - <http://www.reflectiongroup.eu/wp-content/uploads/2010/06/project-europe-2030-cs.pdf> - 22. 6. 2010

- European Commission, Communication...: Reinforcing European Policy Coordination (May 2010), [http://ec.europa.eu/economy_finance/articles/euro/documents/2010-05-12-com\(2010\)250_final.pdf](http://ec.europa.eu/economy_finance/articles/euro/documents/2010-05-12-com(2010)250_final.pdf) – 22. 6. 2010

Podpis studenta a datum: Michael Vlach, 22. 6. 2010

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí práce _____	_____	
Vedoucí diplomového semináře _____	_____	
Garant oboru _____	_____	

Obsah

Úvod.....	3
Rozbor zdrojů a literatury	6
1 Definice evropského ekonomického vládnutí.....	8
1.1 Různí aktéři, různé definice	8
1.1 Pohled klasické teorie ekonomické integrace	10
1.2 Teorie optimálních měnových oblastí.....	12
2 Evropská hospodářská a měnová unie	15
2.1 Wernerova zpráva	16
2.1.1 Realizace Wernerova plánu	18
2.2 Evropský měnový systém	19
2.2.1 Nedosažitelná trojice.....	20
2.3 Oživení projektu HMU	22
2.4 Delorova zpráva	23
2.4.1 Měnová unie.....	25
2.4.2 Hospodářská unie.....	25
2.4.3 Institucionální návrhy	26
2.4.4 Realizační stádia	27
2.5 Maastrichtská smlouva.....	28
2.6 HMU ve smlouvě o Evropské unii.....	30
2.6.1 Hospodářská politika	30
2.6.2 Měnová politika	31
2.6.3 Institucionální a přechodná ustanovení.....	32
2.7 Cesta do třetí fáze HMU	34
3 12 let s HMU.....	36
3.1 Hlavní směry hospodářské politiky	37
3.2 Pakt stability a růstu.....	37
3.3 Lisabonská strategie.....	40
3.3.1 Otevřená metoda koordinace	41
3.3.2 Cíle a revize Lisabonské strategie.....	42
3.3.3 Sapirova zpráva.....	42
3.3.4 Revize Lisabonské strategie.....	44
3.4 Ekonomický vývoj EU v kontextu LS	46
3.4.1 Případová studie 1: Znalostní ekonomika v praxi (Finsko).....	48
3.4.2 Hodnocení LS	51
3.5 Finanční a ekonomická krize 2007-?	52
3.5.1 Stejná krize, různé dopady	54
3.5.2 Zahraniční zadlužení v cizí měně (1).....	54
3.5.3 Past nekonkurenceschopnosti (2).....	56
3.5.4 Nekompatibilita hospodářské politiky (3): případová studie 2: Irská krize	59
3.5.5 Vývoj HDP a veřejného zadlužení.....	61
3.6 Krize vs. evropské ekonomické vládnutí.....	62
4 Evropské ekonomické vládnutí – navrhované reformy	64
4.1 Finanční dohled.....	65
4.2 Evropský semestr	67
4.3 Posílený pakt stability a růstu	69
4.4 Evropský záchranný fond	71

4.5	Evropa 2020	73
4.6	Odstraňování makroekonomické nevyváženosti	75
4.7	Z dalších návrhů.....	76
	Závěr	78
	Summary	82
	Použité zdroje a literatura	83
	Primární zdroje.....	83
	Sekundární literatura	90
	Přílohy.....	94

Úvod

Téma své diplomové práce – evropské ekonomické vládnutí - jsem si zvolil, protože se dlouhodobě zajímám o evropskou ekonomickou integraci a na příbuzné téma jsem zpracovával již bakalářskou práci (Od Maastrichtu k Amsterdamu – teorie a praxe ekonomické integrace). Současná debata k evropskému ekonomickému vládnutí je často poměrně hektická a často chybí jasně artikulovaná studie fundamentálních problémů a výzev, kterým evropské ekonomické vládnutí čelí. To je zvláště podtrženo absencí oficiální definice samotného pojmu. Tato práce tak má přispět k této debatě především uceleným výkladem geneze těchto problémů a výzev a v takto uceleném kontextu posoudit dosavadní návrhy na reformu evropského ekonomického vládnutí.

Evropské ekonomické vládnutí je v současnosti široce diskutovaným tématem a jednou z nejviditelnějších agend Evropské unie a to navzdory tomu, že ještě před finanční a ekonomickou krizí tento pojem nebyl téměř využíván. Krize však odhalila fundamentální nedostatky v konstrukci hospodářské a měnové unie, které stály za nepřesvědčivým ekonomickým vývojem EU a to navzdory všem iniciativám a snahám učinit z EU „nejdynamičtější znalostní ekonomiku světa“.

Mezi krizí odhalené problémy patří například perzistentní divergence evropských ekonomik, zejména v rámci Eurozóny, která je způsobena prohlubujícími se rozdíly v konkurenceschopnosti na vnitřním trhu. Dále absence společného finančního dohledu, kdy EU neměla způsob, kterým by odhalila rizika plynoucí z chování soukromých finančních institucí, jež se ukázaly být spouštěčem krize nejen v Irsku a vyžádaly si státní intervence v řadě členských států (Španělsko, Německo aj.). Ty tak prohloubily často schodkové hospodaření a přivedly dané státy v několika případech do dluhové pasti, ze které musely být zachráněny finanční pomocí ostatních členů. Krize v tomto ohledu navíc stále nebyla zcela překonána a kritická je situace i v zemích, které zatím o mezinárodní pomoc nepožádaly. V neposlední řadě pak také absence krizového managementu, kdy byla finanční krize nejprve řešena unilaterálně v rámci členských států a později ad hoc společnou akcí mimo rámec existujících struktur ekonomického vládnutí. Stejně tak poskytnutá finanční pomoc členům EU ve finančních problémech probíhala rovněž mimo existující struktury a dokonce i protismělně.¹

¹ Jde především o porušení „no bail-out klauzule“. Samotné půjčky sice byly poskytnuty za srovnatelných podmínek jako na finančních trzích, ale doprovodná intervence ECB (celkově vyšší částka, než samotné bail-outy) je zcela jasně v rozporu se zákazem společných institucí přebírat závazky členských vlád.

Jako příčina tohoto stavu je označována především nefunkční makroekonomická koordinace v rámci EU, nedostatečné kontrolní a sledovací mechanismy a nedostatky v existujících strukturách. Makroekonomická koordinace stojí na několika nástrojích jako je pakt stability a růstu, hlavní směry hospodářské politiky či otevřená metoda koordinace využívané v rámci Lisabonské strategie. Žádný z těchto nástrojů však nefungoval podle původních představ a ani reforma z roku 2005 nepřinesla zlepšení. Konvergence a stability, což byly její dva hlavní cíle vedle ekonomického růstu, nebylo dosaženo, a jak již bylo zmíněno, evropské ekonomiky naopak divergovaly. Některé problémy, zejména ty související s vnitřní konkurenceschopností, navíc byly identifikovány až těsně před krizí nebo až na základě dopadů samotné krize.

Snaha o řešení situace spustila současnou debatu o reformě evropského ekonomického vládnutí, která již vyprodukovala řadu iniciativ a návrhů, z nichž některé již byly implementovány. Pojem sám, ač široce využíván, není oficiálně definován, a dá se vnímat více způsoby. V rámci EU však nejpravděpodobněji označuje funkční struktury hospodářské a měnové unie (včetně vnitřního trhu) a také všechny existující makroekonomické koordinační nástroje a iniciativy, které zahrnují jak Lisabonskou strategii, tak její následnici - strategii Evropa 2020.

Cílem práce je na základě analýzy evropského ekonomického vládnutí před současnými reformami a analýzy hospodářské výkonnosti před a v době finanční a ekonomické krize prokázat nevyhovující stav evropského ekonomického vládnutí a následně popsat a zhodnotit navrhované reformy z hlediska zjištěných nedostatků.

Pracovní hypotézou je, že vznik hospodářské a měnové unie byl primárně ekonomicky podmíněný po vyhlášení plánu na dokončení vnitřního trhu. Bez HMU by totiž volný trh nemohl reálně fungovat, zejména kvůli volnému pohybu kapitálu. Samotná stavba HMU však obsahovala inherentní problémy způsobené politickými limity i chybnými předpoklady, kdy nebyla hospodářská unie dostatečně zpracována a makroekonomická koordinace v rámci ní tak prakticky nefungovala. Původně mimosmluvní iniciativy, jako pakt stability a růstu a Lisabonská strategie situaci nezměnily a svých cílů rovněž nedosáhly.

Z těchto důvodů je pro definitivní překonání současné krize a budoucí fungování HMU zcela nutná revize evropského ekonomického vládnutí směrem k účinné makroekonomické koordinaci, účinnému finančnímu dohledu a krizovému managementu. Jinými slovy, prokázat, že efektivnější evropské ekonomické vládnutí

EU není jen možností, ale nutností či přímo nezbytností pro další fungování EU a zejména Eurozóny.

Časově je práce vymezena první iniciativou směřující ke vzniku hospodářské a měnové unie z konce 60. let 20. století a současností (květen 2011), vzhledem ke stále probíhající a rapidně se vyvíjející reformě evropského ekonomického vládnutí. Zvláštní důraz je kladen na dobu po spuštění HMU (1999) a finanční a ekonomickou krizi (2007-?).

Z teoretických předpokladů práce bere v potaz klasickou teorii ekonomické integrace (Balassa, Pelkmans) a teorii optimálních měnových oblastí (Mundell, McKinnon, Kennen, Wyplosz). Ani jedna z teorií se však neukázala být pro dané téma příliš relevantní.

Práce je rozdělena na 4 části. První část je věnována samotnému pojmu „evropské ekonomické vládnutí“ a jeho definici do míry, kterou umožňuje absence oficiální definice. V této kapitole jsou rozebrána i obě teoretická východiska a jejich implikace pro evropské ekonomické vládnutí.

Druhá část práce je věnována genezi hospodářské a měnové unie, která ukazuje ekonomickou logiku vzniku HMU, kdy v podstatě nebylo jiné reálné alternativy vzhledem k dokončení vnitřního trhu (s výjimkou opustit vnitřní trh jako takový), což shrnuje především „princip nedosažitelné trojice“. Kapitola dále představuje navrhovaná opatření, která do značné míry reflektovala možná rizika plynoucí ze slabé hospodářské unie a makroekonomické koordinace pro stabilitu HMU. Závěrem jsou pak rozebrána samotná ustanovení HMU z Maastrichtské smlouvy a její praktickou realizaci.

Třetí část práce nazvaná „12 let s HMU“ je přehledem fungování jednotlivých aspektů evropského ekonomického vládnutí od hlavních směrů hospodářské koordinace, přes pakt stability a růstu po Lisabonskou strategii a otevřenou metodu koordinace. Druhá polovina kapitoly je pak věnována dopadům finanční a ekonomické krize, která odhalila výše zmiňované klíčové problémy a byla bezprostředním impulsem pro reformu evropského ekonomického vládnutí. Třetí část zahrnuje také dvě případové studie, první k finské znalostní ekonomice a druhá k irské krizi.

Závěrečná čtvrtá kapitola je pak věnována jednotlivým návrhům a implementovaným opatřením vzešlým z probíhající debaty. Zahrnuje téměř výhradně jen oficiální návrhy. Mezi tyto návrhy patří především protikrizová opatření (např.

Evropský stabilizační mechanismus) a posílení makroekonomické koordinace (např. Evropský semestr).

Rozbor zdrojů a literatury

Práce je založena z podstatné části na primárních zdrojích (cca v poměru 2:1 ve prospěch primárních zdrojů), což je způsobeno především aktuálností tématu a tím absencí širokého spektra sekundárních zdrojů.

První část se zdaleka nejvíce opírá o sekundární literaturu, zejména pak v otázkách definice pojmu evropské ekonomické vládnutí, kde významným (byť ne zcela jednoznačným příspěvkem) je definice z Nadace Roberta Schumana.² V případě teoretických konceptů je to především Béla Balassa,³ Jacques Pelkmans⁴ v případě klasické teorie a Charles Wyplosz⁵ v případě teorie OCA (optimálních měnových oblastí).

Ve druhé části byly hlavními zdroji zprávy navrhuující HMU, tedy Wernerova⁶ a Delorsova.⁷ Pochopitelně pak také Maastrichtská smlouva v komentovaném vydání se všemi přílohami, včetně některých návrhů z mezinárodních konferencí atd. od Richarda Corbetta.⁸

Třetí části rovněž dominovaly primární zdroje, ať již k jednotlivým nástrojům evropského ekonomického vládnutí – hlavní směry, pakt stability a růstu,⁹ Lisabonská strategie¹⁰, data získána z Eurostatu¹¹ nebo přehledy Evropské komise.¹² Ze sekundární

² JAMET, Jean-François. La gouvernance économique de l'Union européenne : controverses et pistes de réformes. Fondation Robert Schuman: 2007. URL: http://www.robert-schuman.eu/question_europe.php?num=qe-67 (10. 5. 2011)

³ BALASSA, Béla. The Theory of Economic Integration. London 1962. George Allen & Unwin Ltd. 304 str.

⁴ PELKMANS, Jacques. European Integration: Methods and Economic Analysis (1st Edition). Harlow 1997. Longman. 346 str.

⁵ BALDWIN, Richard. WYPLOSZ, Charles. The Economics of European Integration. Londýn: McGraw-Hill. 2009, 3rd Edition. str. 478

⁶ COUNCIL. Report to the Council and the Commission on the realization by stages of economic and monetary union in the Community. URL: <http://ec.europa.eu/> (2. 1. 2011)

⁷ Report on economic and monetary union in the European Community (12 April 1989). URL: <http://www.ena.lu/> (5. 1. 2011)

⁸ CORBETT, Richard. The Treaty of Maastricht – From Conception to Ratification: A Comprehensive Reference Guide. Londýn 1993. Longham Group UK Limited. 512 str.

⁹ Resolution of the European Council on the Stability and Growth Pact Amsterdam, 17 June 1997 (Official Journal C 236 , 02/08/1997 P. 0001 – 0002). URL: [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31997Y0802\(01\):EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31997Y0802(01):EN:HTML) (18. 5. 2011) a

¹⁰ Presidency Conclusions of 23rd and 24th March 2000. Lisabon 2000. URL: http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm (21. 4. 2010)

¹¹ Eurostat. URL: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database (1. 5. 2011)

¹² European Economy 2010. Surveillance of Intra-Euro-Area Competitiveness and Imbalances. EC 2010. str. 14. URL: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2010/pdf/ee-2010-

literatury pak především Paul de Grauwe,¹³ Jacques Pelkmans (3. vydání)¹⁴ či články ve sborníku “EU Fit For Purpose: After the Crisis: A New Socio Economic Settlement for the EU“.¹⁵

Čtvrtá část je z hlediska zdrojů založena zejména na návrzích Evropské komise¹⁶ a v menší míře využívá příspěvků think-tanků jako Notre Europe¹⁷ (zal. Jacques Delors) či Breugel¹⁸ (Jean Pisani-Ferry, André Sapir). V neposlední řadě pak také návrhy pracovní skupiny pro ekonomické vládnutí Evropské rady pod vedením jejího předsedy Hermana Van Rompuye¹⁹ či návrhy ECB²⁰ a Evropského parlamentu.²¹

Zvláštní poznámku zasluží uvedení všech tří vydání European Integration: Methods and Economic Analysis Jacuqesa Pelkmanse. Překvapivě totiž v inkriminovaných sekcích k HMU došlo mezi jednotlivými vydáními k zásadním změnám, kdy například první vydání obsahuje rozšířenou teoretickou část k HMU, zatímco další již nikoliv.

Úplný seznam všech primárních zdrojů a seznam sekundární literatury je připojen na konci práce.

[1_en.pdf](#) (20. 1. 2011) a EUROPEAN COMMISSION. EMU@10: Successes and challenges after ten years of Economic and Monetary Union. European Economy 2008. Issue 2. 328 str. URL:

http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication12682_en.pdf (24. 5. 2011)

¹³ GRAUWE, Paul De. Economics of Monetary Union (6th Edition). Oxford: Oxford University Press. 2005. 282 str.

¹⁴ PELKMANS, Jacques, European Integration: Methods and Economic Analysis (3rd edition), Pearson Education Ltd., Harlow: 2006, 480 str.

¹⁵ LIDDLE, Roger (ed.). EU Fit For Purpose: After the Crisis: A New Socio Economic Settlement for the EU. Londýn 2009. Policy Network. URL: www.policy-network.net (5. 10. 2010)

¹⁶ EUROPEAN COMMISSION. A new EU economic governance - a comprehensive Commission package of proposals. URL: http://ec.europa.eu/economy_finance/articles/eu_economic_situation/2010-09-eu_economic_governance_proposals_en.htm (20. 5. 2011)

¹⁷ Notre Europe: Economic Governance Section. URL: <http://www.notre-europe.eu/en/axes/competition-cooperation-solidarity/projects/projet/translate-to-english-gouvernance-economique/> (20. 5. 2011)

¹⁸ Breugel. URL: www.breugel.org (20. 5. 2011)

¹⁹ REPORT OF THE TASK FORCE TO THE EUROPEAN COUNCIL. STRENGTHENING ECONOMIC GOVERNANCE IN THE EU. Brusel 2010. 14 str. URL:

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/117236.pdf (10. 5. 2011)

²⁰ EUROPEAN CENTRAL BANK. REINFORCING ECONOMIC GOVERNANCE IN THE EURO AREA. 2010. URL:

<http://www.ecb.int/pub/pdf/other/reinforcingeconomicgovernanceintheeuroareaen.pdf> (27. 5. 2011)

²¹ EUROPEAN PARLIAMENT. Background note to the draft reports on economic governance. 2011. URL: <http://www.europarl.europa.eu/en/pressroom/content/20110203BKG13165/2/html/Overview-of-each-draft-report> (27. 5. 2011)

1 Definice evropského ekonomického vládnutí

Ekonomická integrace je hlavní a zdaleka největší integrační počín v procesu evropské integrace. Cíle evropské ekonomické integrace byly v římské smlouvě o EHS stanoveny takto (výňatky z preambule)²².

„(...) zabezpečit společným postupem hospodářský a sociální růst svých zemí odstraněním překážek (...), odstranění stávajících překážek vyžaduje dohodnutý postup, aby byl zabezpečen trvalý rozvoj, vyvážený obchod a korektní hospodářská soutěž, (...) posílit jednotu hospodářství svých zemí a zajistit jejich harmonický rozvoj (...), přispět (...) k postupnému odstraňování omezení v mezinárodním obchodě (...), zajistit rozvoj jejich blahobytu (...).“

Právě zvýrazněná část citace poukazuje na to, že k dosažení cílů ekonomické integrace jsou nutné společné dohodnuté nástroje a postupy. V římské smlouvě o EHS byly těmito hlavními postupy/nástroji celní unie a společný trh (později jako vnitřní trh). Již na konci 60. let však vyvstala potřeba nového společného nástroje, který by upravil měnové uspořádání společenství, čímž byla uvedena na scénu hospodářská a měnová unie. Ta sice nebyla v 70. letech nakonec úspěšně vytvořena, projekt byl však oživen v polovině 80. let a v roce 1999 úspěšně spuštěn.

Společným jmenovatelem, respektive alternativním názvem těchto dohodnutých nástrojů a postupů, je tzv. „ekonomické vládnutí“. Definice evropského ekonomického vládnutí je nicméně poměrně problematická z toho důvodu, že oficiální dokumenty, které tento termín v posledních letech hojně používají, jej nijak nedefinují. Důvodem je patrně obava, že by definice evropského ekonomického vládnutí, které nyní prochází zásadní reformou, mohla zbytečně omezit právě jeho vývoj. Cílem této kapitoly je tak spíše podat alespoň částečný přehled o možných definicích a přístupech, než pojem definovat.

1.1 Různí aktéři, různé definice

Světová banka definuje pojem „ekonomické vládnutí“ následovně:

²² Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství (1957). URL: <http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/dat/11957E/word/11957E.doc> (24. 5. 2011)

„Způsob, kterým země vykonává správu svých ekonomických a sociálních zdrojů ke svému rozvoji.“²³

Pokud bychom tuto definici vztáhli na EU, bylo by evropské ekonomické vládnutí způsobem, kterým EU vykonává správu společných ekonomických a sociálních zdrojů ke svému rozvoji. Vzhledem k tomu, že EU má jen vysoce omezené vlastní zdroje a jejím primárním cílem není rozvoj vlastní, ale členských států, tato definice příliš neobstojí.

Jinou definicí, avšak v podobném duchu, která se již ale vztahuje přímo k evropskému ekonomickému vládnutí, může být například:

„Ekonomické vládnutí znamená strukturu a fungování legálních a sociálních institucí, které podporují ekonomickou aktivitu a ekonomické přesuny ochranou vlastnických práv, vynucováním smluvních dohod a prováděním kolektivních akcí s cílem zajistit fyzickou a organizační infrastrukturu.“²⁴

Tato definice se zaměřuje primárně na společné instituce a jejich fungování v rámci EU a zároveň definuje oblast jejich působnosti, kterou považuje za ekonomické vládnutí. Dalo by se však například namítnout, že podstatnou a mnohdy jedinou součástí evropského ekonomického vládnutí je shromažďování a zveřejňování informací („monitoring“), stejně jako různé kontrolní činnosti. Ne tedy nutně pouze provádění kolektivních či vynucovacích akcí.

Komparativně odlišný typ definice nabízí jeden z hlavních think-tanků zabývajících se evropským ekonomickým vládnutím, Nadace Roberta Schumana:

„Dva hlavní pilíře evropského ekonomického vládnutí jsou definice evropské politiky, tedy definice a provádění měnové a fiskální politiky a vytváření vnitřního trhu

²³ Z anglického originálu "The manner in which power is exercised in the management of the country's economic and social resources for development." THE WORLD BANK. Managing Development: The Governance Dimension. Washington 1991. str. i URL: http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2006/03/07/000090341_20060307104630/Rendered/PDF/34899.pdf (10. 5. 2011)

²⁴ Z anglického originálu „(...) economic governance (...) mean(s) the structure and functioning of the legal and social institutions that support economic activity and economic transactions by protecting property rights, enforcing contracts, and taking collective action to provide physical and organizational infrastructure.“ DIXIT, Avinash. Governance Institutions and Economic Activity. 2009. American Economic Review, Vol. 99, Issue 1, str. 5. EBSCO, URL: <http://search.ebscohost.com/> (10. 5. 2011)

v rámci Evropské unie, a Lisabonská strategie, jejímž cílem je posílit konkurenceschopnost EU a zvýšení zaměstnanosti.“²⁵

Prvním pilířem evropského ekonomického vládnutí podle této definice je hospodářská a měnová unie (HMU) spolu s vnitřním trhem, se zvláštním důrazem na měnovou a fiskální politiku. Druhým je pak Lisabonská strategie, tedy strategický dokument o ekonomických cílech EU mezi léty 2000 až 2010. LS však byla, alespoň formálně, začleněna do hospodářské unie po revizi v roce 2005, kdy byla zařazena (převedena) pod tzv. Hlavní směry hospodářské politiky,²⁶ což je jeden ze dvou hlavních nástrojů makroekonomické koordinace v rámci HMU. Podle této definice, která je ve shodě s původními ustanoveními zakládající římské smlouvy („vyžadovaný dohodnutý postup“), je tak evropské ekonomické vládnutí prakticky synonymem pro hospodářskou a měnovou unii.

Problémem této definice je nicméně její značná časová omezenost. Zahrnuje sice HMU jako jeden pilíř, ale za druhý považuje Lisabonskou strategii, která je v podstatě jen dočasným strategickým dokumentem EU (2000-2010). Pro vytvoření „pracovní definice“ v rámci této práce, je tak nutné provést určité zobecnění. Evropské ekonomické vládnutí pak lze vnímat jako kontinuální vývoj již existujících struktur evropské ekonomické integrace, primárně tedy hospodářské a měnové unie a souvisejících projektů, zejména vnitřního trhu a také Lisabonské strategie, která je nově nahrazena Evropou 2020.

1.1 Pohled klasické teorie ekonomické integrace

Vedle zmíněných možných definic nelze opominout také teoretický pohled. Tzv. klasická teorie ekonomické integrace popisuje jednotlivé fáze, kterými musí ekonomický integrační proces tržních ekonomik projít. Fázemi, které jsou dodnes široce využívány²⁷, jsou:²⁸

²⁵ Z francouzského originálu „Les deux principaux piliers de la gouvernance économique de l'Union sont la définition du policy mix européen, c'est-à-dire la définition et l'articulation des politiques monétaires et budgétaires dans l'Union européenne ; et la mise en œuvre, du marché intérieur et de la stratégie de Lisbonne, dont l'objectif est de renforcer la compétitivité de l'Union et de développer l'emploi.“ JAMET, Jean-François. La gouvernance économique de l'Union européenne : controverses et pistes de réformes. Fondation Robert Schuman: 2007. URL:http://www.robert-schuman.eu/question_europe.php?num=qe-67 (10. 5. 2011)

²⁶ Presidency Conclusions 22nd and 23rd March 2005. Brusel 2005 [Revize Lisabonské strategie]. URL : http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/84335.pdf (30. 4. 2011)

²⁷ Například DINAN, Desmond (ed.). Encyclopedia of European Union. 1998. Pallgrave-Macmillan. str. 154, 156. V ČR poprvé URBAN, Luděk. Evropská společenství: První pilíř Evropské unie. Ministerstvo

- Pásmo volného obchodu
- Celní unie
- Společný trh
- Hospodářská unie
- Úplná hospodářská integrace

Z tohoto přehledu fází lze snadno identifikovat (a potvrdit) shodu s evropským integračním procesem. Římská smlouva o EHS měla za cíl vytvoření vnitřního trhu po vytvoření celní unie (která implicitně obsahovala pásmo volného obchodu). V Maastrichtské smlouvě pak byla zakotvena hospodářská a měnová unie.

V klasické teorii ekonomické integrace je integrací rozuměno „odstraňování diskriminace“ v širokém smyslu (tedy všech typů bariér mezi členskými státy) a je rozlišováno na integraci pozitivní a negativní, kdy pozitivní znamená harmonizaci mezi členskými státy, zatímco negativní pouhé odstraňování kvantitativních a podobných bariér.²⁹ Klasická teorie počítala s minimálním nutným společným postupem a její autor Béla Balassa nepovažoval supranacionální přístup za bezpodmínečně nutný ani v případě hospodářské unie, pokud by nebyla zavedena úplná měnová unie (společná měna).³⁰

Na tyto rozdíly oproti reálné evropské ekonomické integraci, která byla od počátku vystavěna na supranacionálních institucích, poukázal Jacques Pelkmans, stejně jako na vágnost definice hospodářské a měnové unie. V prvním vydání své knihy *European Integration: Methods and Economic Analysis* nabídl tři redefinice 4. fáze ekonomické integrace (hospodářské a měnové unie) podle funkce, kterou má plnit:³¹

1) *HMU jako dokončený vnitřní trh* (funkce: efektivita)

zahraničí ČR. Praha 2000 (první vydání 1997). str. 12-13 nebo SOJKA, Milan (ed.) *Malá Encyklopedie Moderní Ekonomie* (6. vydání), Libri, Praha 2008, str. 167 nebo PELKMANS, Jacques, *European Integration: Methods and Economic Analysis* (3rd edition), Pearson Education Ltd., Harlow: 2006, str. 7-9.

²⁸ BALASSA, Béla. *The Theory of Economic Integration*. London 1962. George Allen & Unwin Ltd. str. 2

²⁹ Rozdělení na pozitivní a negativní integraci zavedl Jan Tinbergen: TINBERGEN, Jan, *Centralization and Decentralization in Economic Policy*, Amsterdam 1954, str. 75

³⁰ BALASSA, Béla. *The Theory of Economic Integration*. London 1962. George Allen & Unwin Ltd. str. 295

³¹ Tamtéž, str. 286

V tomto pojetí není měnová unie nezbytná. Měnová stabilita je dosažena měnovým uspořádáním podobně jako byl ERM v rámci původního EMS. Hospodářská a měnová unie je synonymem dokončeného vnitřního trhu.

2) *HU nutná k fungování měnové unie (MU)* (funkce: stabilita)

V této variantě je primární měnová unie a hospodářská unie je pouze doplňující pro zajištění stability měnové unie. Zahrnuje nutnou míru koordinace hospodářských politik, zejména rozpočtové.

3) *HMU jako nástroj politické unie či ekonomického federalismu* (funkce: stabilita, spravedlivost³²)

Slučuje předchozí dvě definice a předpokládá vytvoření rozpočtové, daňové a sociální unie, tedy prakticky hospodářský, a tím do značné míry i politický, federalismus.

Od zvolené funkce HMU se odvíjí i její podoba a tím nutné prvky ekonomického vládnutí. Například ve druhém případě po zavedení tohoto typu HMU vyvstane nutnost společné měnové politiky, koordinace fiskálních politik a postačí relativně volnější makroekonomická koordinace v dalších oblastech (daňová, sociální). Naopak zavedení třetí verze HMU by vyžadovalo vedle společné měnové politiky i společnou rozpočtovou politiku, daňovou politiku i sociální politiky (zaměstnanosti, penzí atd.).

Evropské ekonomické vládnutí vnímané optikou klasické teorie ekonomické integrace tak odráží nutnou míru hospodářské koordinace či harmonizace, která odpovídá dosažené fázi ekonomické integrace. Aplikace na současnou EU ztěžuje ale to, že není zcela jasné, kterou variantou evropská HMU vlastně je či má být. Současná debata o reformě evropského ekonomického vládnutí je tak částečně i o odpovědi právě na tuto otázku.

Dlužno navíc podotknout, že tato revize klasické teorie vznikla až po vytvoření evropské HMU a lze se důvodně domnívat, že ani původní teorie neměla na její vznik reálný vliv. To podstatně snižuje relevanci tohoto přístupu.

1.2 Teorie optimálních měnových oblastí

Dalším, v současnosti nejrozšířenějším, teoretickým konceptem hospodářské a měnové unie je teorie optimálních měnových oblastí. Optimální měnová oblast

³² Z anglického "equity" jako zkratkovité vyjádření pro nejčastěji rozpočtové přerozdělování národního důchodu mezi různě vyspělými regiony.

v ekonomii je taková, ve které je maximalizována ekonomická efektivita sdílením společné měny. Teorie je připisována Robertu Mundellovi a stojí na následujícím poznatku:³³

„Je zcela zřejmé, že opakované krize platební bilance zůstanou součástí mezinárodního ekonomického systému do té doby, dokud pevné kurzy, rigidní mzdy a cenové hladiny budou bránit obchodním podmínkám [trhu] plnit svou přirozenou úlohu v přizpůsobovacím procesu.“³⁴

Aplikace teorie vychází ze situace tzv. asymetrického šoku, kdy se testují různá kritéria efektivnosti měnové unie v této situaci. Tato kritéria významně doplnili ekonomové Ronald McKinnon a Peter Kenen. Asymetrický šok, anebo symetrický šok s asymetrickými dopady, je externí vliv na ekonomiky v rámci měnové oblasti, kdy má tento šok různé účinky na jednotlivé ekonomiky (asymetrické dopady) či dopadá jen na část z nich (asymetrický šok). V případě asymetrického šoku (či symetrického šoku s asymetrickými následky) musí dojít k úpravě směnného kurzu mezi zúčastněnými zeměmi tak, aby byla dosažena nová rovnováha. V měnové oblasti však úprava kurzů není možná a k vyrovnání tak musí dojít jinými prostředky. Efektivita a použitelnost těchto prostředků je předmětem zkoumání této teorie:³⁵

- 1) Volný pohyb pracovní síly, flexibilní pracovní trh (Mundellovo kritérium)
- 2) Diverzifikace produkce pro zmírnění dopadů šoku (Kenenovo kritérium)
- 3) Otevřenost a provázanost ekonomik (McKinnonovo kritérium)
- 4) Fiskální transfery pro kompenzace postižených oblastí z nepostižených
- 5) Jednotný postup při reakci na šok
- 6) „Společný osud“, solidarita zúčastněných zemí

³³ MUNDELL, Robert. Theory of Optimum Currency Areas. The American Economic Review, Vol. 51, No.4. 1961. str. 657-665

³⁴ Z anglického originálu “It is patently obvious that periodic balance of payments crisis will be remain an integral feature of the international economic system as long as fixed exchange rates and rigid wage and price levels prevent the terms of trade from fulfilling a natural role in the adjustment process.” Tamtéž, str. 657

³⁵ BALDWIN, Richard. WYPLOSZ, Charles. The Economics of European Integration. Londýn: McGraw-Hill. 2009, 3rd Edition. str. 322

Tato kritéria jsou někdy rozdělována na ekonomická (1-3) a politická (4-6). Na základě jejich vyhodnocení pak lze stanovit, nakolik je pro danou oblast vhodná měnová unie nebo do jaké míry (v případě EU) je existující měnová unie optimální.

Pro ekonomické vládnutí má tato teorie zřejmé implikace, jelikož některé prvky optimální měnové oblasti lze zajistit pouze společnými (nadmárodními) institucemi a postupy. Patří mezi ně například fiskální transfery, společná reakce na vnější šok atd. Zhodnocení, nakolik EU, respektive Eurozóna (HMU), splňuje uvedená kritéria, tak může pomoci odhalit slabá místa evropského ekonomického vládnutí.

Teorie optimálních měnových oblastí byla nicméně podrobena kritice. Například byl zpochybněn předpoklad, že rozdíly mezi ekonomikami jsou dostatečně velké, aby měly na měnovou oblast vůbec vliv.³⁶ Tím byla teorie OCA v oficiálním dokumentu v době dokončování vnitřního trhu a přípravě HMU v podstatě označena za nepříliš relevantní pro evropskou ekonomickou integraci.

Dále byl zpochybněn jiný předpoklad, že by byl měnový kurz v případě nevytvoření měnové oblasti vůbec efektivní při řešení nastalého problému (externího asymetrického šoku), zejména v rukou politiků.³⁷

Právě tato a další kritika částečně snižují relevanci této teorie, jejíž síla spočívá spíše v odhadnutí, nakolik je pro uvažovanou oblast vhodné vytvořit měnovou unii, než v odhalování problémů již existující měnové unie.

Problém definice evropského ekonomického vládnutí tak zůstává, navzdory nabídnutým možnostem, včetně dvou teoretických konceptů, velmi otevřenou otázkou. Je tak nutné zopakovat nejpravděpodobnější důvod, tedy probíhající debata a proces reformy či revize evropského ekonomického vládnutí, který z logiky věci neumožňuje dát definitivní odpověď.

Pro účely této práce se tak v dalším textu přidržím mírně upravené definice z Nadace Roberta Schumana, tedy, že evropské ekonomické vládnutí je do značné míry synonymem evropské hospodářské a měnové unie včetně vnitřního trhu a Lisabonské strategie, pro což existuje největší opora (z nabídnutých alternativ) v reálném stavu věcí i způsobu, jakým probíhá reforma evropského ekonomického vládnutí v současnosti.

³⁶ EUROPEAN COMMISSION. "One Market, One Money." 1990, str. 46. URL: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication7454_en.pdf (25. 4. 2011)

³⁷ GRAUWE, Paul De. Economics of Monetary Union (6th Edition). Oxford: Oxford University Press. 2005. Str. 22 a 52

2 Evropská hospodářská a měnová unie

První oficiální zmínku v hlavních dokumentech Evropských společenství o hospodářské a měnové unii³⁸ (zkratka HMU) nalezneme v závěrečném komuniké z prosincového summitu ES roku 1969 v Hagueu:

*„8. Znovu potvrzují [hlavy vlád] svou připravenost rozšířit rychlý pokrok posledního vývoje, který je potřebný pro posílení **Společenství a jeho vývoje do hospodářské unie**. Jejich názorem je, že integrační proces by měl vyústit ve společenství stability a růstu. Proto se dohodly, že v rámci Rady, na základě memoranda předloženého Komisí 12. února 1969 a s její spoluprací, bude v roce 1970 vypracován **plán fází pro vytvoření hospodářské a měnové unie**. Vývoj měnové spolupráce by měl záviset na harmonizaci národních ekonomických politik. Dohodli se, že bude provedeno šetření možnosti vytvoření Evropského rezervního fondu, ve který společná hospodářská a měnová politika vyúští.³⁹*

V bodě 8 se říká, že Evropské hospodářské společenství (EHS) by se mělo vyvinout do hospodářské unie, která by zajišťovala stabilitu a růst. K tomuto účelu měl být zpracován plán, jak tohoto cíle dosáhnout, přičemž se v této formulaci objevuje pojem „hospodářská a měnová unie“. V memorandu nalezneme jen velice málo o tom, co je HMU ve skutečnosti myšleno v praktickém smyslu. Přesto na konci bodu 8 je explicitně zmíněna měnová spolupráce, která se měla odvíjet od harmonizace hospodářských politik. Dále pak nutnost vytvoření Evropského rezervního fondu, který měl kompenzovat právě nerovnosti, které by vznikly společnou hospodářskou a měnovou politikou. V dokumentu se dále uvádí, že HMU je logickým dalším krokem v dosahování politických cílů Společenství.

³⁸ Z anglického “Economic and Monetary Union“ alternativně překládáno do češtiny jako Ekonomická a měnová unie. Někdy též chybně jako Evropská měnová unie.

³⁹ Překlad z anglického originálu: “They reaffirmed their readiness to further the more rapid progress of the later development needed to strengthen the Community and promote its development into an economic union. They are of the opinion that the integration process should result in a Community of stability and growth. To this end they agreed that within the Council, on the basis of the Memorandum presented by the Commission on 12 February 1969 and in close collaboration with the latter, a plan in stages should be worked out during 1970 with a view to the creation of an economic and monetary union. The development of monetary co-operation should depend on the harmonisation of economic policies. They agreed to arrange for the investigation of the possibility of setting up a European reserve fund in which a joint economic and monetary policy would have to result.” Communiqué of the meeting of Heads of State or Government of the Member States at The Hague (1 and 2 December 1969), URL: www.ena.lu (2. 3. 2011)

Již od vzniku EHS měly státy zkušenost, že zvýšení obchodu mezi nimi (v první fázi jen odstraněním celních a jiných kvantitativních bariér), dramaticky zvýšilo citlivost jejich ekonomik na různé otřesy od měnové nestability po asymetrické šoky.⁴⁰ V průběhu 60. let tak docházelo k různým pokusům koordinovat či alespoň omezit výkon samostatné měnové politiky členských států, které se nicméně vesměs mýjely účinkem. Koncem 60. let tak byla vůle k úzké měnové koordinaci vysoká, což vyústilo právě na Hagueském summitu ve výše citované závěry. Tyto vnitřní tlaky byly navíc podpořeny zhoršující se mezinárodní měnovou situací dolaru mimo jiné v souvislosti s Vietnamskou válkou.

Vedle záměru o těsnější ekonomickou spolupráci byla ustavena i další komise s účelem vypracovat plán politické unie, jejímž výstupem byla tzv. Davignonova zpráva.⁴¹

2.1 Wernerova zpráva

V souladu s komuniké z Hagueského summitu byla ustavena, ve spolupráci s Komisí, expertní skupina pod vedením lucemburského premiéra a ministra financí Pierra Wenera. Ta v průběhu roku 1970 vypracovala plán stádií pro vytvoření hospodářské a měnové unie v rámci EHS. Zpráva analyzovala a reagovala na ekonomický vývoj společenství v 60. letech a na hrozící rozpad Bretton-Woodského měnového systému, který vyvolal akutní potřebu nového měnového uspořádání v Evropě.

Ve své druhé části zpráva obšírně popsala klíčové problémy společenství, které by se se vznikajícím vnitřním trhem ještě prohloubily. Jednalo se zejména o celkovou ekonomickou nerovnováhu, která byla důsledkem neharmonizovaných ekonomických politik členských států a jejich rozdílných reakcí na vnější šoky. Jako modelový příklad byla uvedena Společná zemědělská politika (SZP), tedy oblast, ve které již byl zaveden vnitřní trh, a která byla tímto vývojem nejvíce zasažena. To, dle Wernerovy zprávy, ohrožovalo nejenom tehdejší ekonomickou efektivitu Společenství, ale zejména samotný projekt vnitřního trhu, který sotva započal.⁴²

⁴⁰ BALASSA, Béla. *European Economic Integration*. Nizozemí: North-Holland Publishing Company. 1975. str. 176

⁴¹ COUNCIL. Report by the Foreign Ministers of the Member States on the problems of political unification. URL: <http://ec.europa.eu/> (20. 4. 2011)

⁴² COUNCIL. Report to the Council and the Commission on the realization by stages of economic and monetary union In the Community. str. 8. URL: <http://ec.europa.eu/> (2. 1. 2011)

Zpráva si nekladla za cíl definovat ideální stav, ale spíše popisovala nezbytné prvky, které musí HMU obsahovat, aby byly úspěšně dosaženy vytyčené cíle (v tomto případě šlo primárně o úspěšné vytvoření vnitřního trhu). Mezi těmito prvky byly zahrnuty:⁴³

- Fixní a nevratná konvertibilita měn členských států
- Společná měnová politika
- Společné všechny politiky týkající se pohybu kapitálu
- Společné rozhodování o rozpočtové politice

Společným rysem těchto a dalších prvků zmíněných ve Zprávě byla nutnost centralizace rozhodování v určitých klíčových oblastech ekonomických politik, zejména měnové a kapitálové politiky. Tyto prvky nutně vyžadovaly transfer pravomocí z národních států na Společenství, což zpráva otevřeně přiznávala a dodávala:

„Hospodářská a měnová unie se tak jeví být podnětem k vytvoření politické unie, bez které dlouhodobě nemůže fungovat.“⁴⁴

Zpráva poukazovala na fakt, že v situaci vnitřního trhu není národní rozhodování nadále účinné a naopak vede k dříve popsaným problémům, pozorovaným již v průběhu 60. let a zejména na jejich konci. Proto je žádoucí posunout rozhodování na odpovídající úroveň, tedy buď hospodářské politiky úzce koordinovat, anebo v případě měnové politiky a politik souvisejících s pohybem kapitálu tyto přímo centralizovat.

Co se samotných institucionálních opatření týče, Wernerova skupina navrhovala vesměs reformovat stávající instituce tak, aby zahrnuly i nové oblasti. Poměrně přísná opatření byla navrhována v případě politik, kde měla probíhat koordinace (například fiskální politika). Panovala oprávněná obava, že bez vynucovacích mechanismů nebude koordinace fungovat, což se v případě fiskální politiky projevilo například požadovanou nutností schvalovat významné změny (velikost, využití prostředků, výše deficitu apod.) v rozpočtu na komunitární úrovni.

⁴³ Tamtéž, str. 12

⁴⁴ Z anglického originálu: “Economic and monetary union thus appears as a leaven for the development of political union, which in the long run it cannot do without.” Tamtéž.

Samotná realizace HMU měla být dle zadání provedena ve fázích. Zpráva tak definovala tři stádia během 10 let (dokončení 1980). V první fázi měly být uvedeny do praxe komunikační kanály pro výměnu informací. Rada měla začít rozhodovat o hlavních ekonomických záměrech společenství a třikrát ročně hodnotit jejich soulad s vývojem v členských státech (na základě národních zpráv) a vydávat doporučení. Ve druhé fázi mělo dojít k zavedení institucionálních opatření a reformě orgánů k zajištění společné měnové politiky, centralizaci politik ohledně pohybu kapitálu a společného rozhodování v otázkách daní a rozpočtu:

„Tak, aby byly postupně a úplně potlačeny rozpočtové hranice ve Společenství“⁴⁵

Zpráva v podstatě předpokládala vznik daňové a rozpočtové unie, byť nikoliv federálního typu, vzhledem k zachování národního rozhodování o rozpočtu (s nutností rozpočet schvalovat i na komunitární úrovni). Harmonizace daní se navíc měla týkat především daně z přidané hodnoty a kapitálových daní.

Mezi nové instituce měla patřit Evropská centrální banka, která měla převzít správu společné měnové politiky, evidentně inspirovaná modelem německé Bundesbanky. Dále pak vznik, v Hagueském komuniké předpokládaného, rezervního fondu (Evropský fond měnové spolupráce) na pomoc vládám, který měl pomáhat s očekávanými negativními dopady restrikcí plynoucích z koordinace (centralizace) hospodářských politik, zejména měnové. Třetí fáze pak byla v podstatě cílem (vznik HMU), nikoliv fází v pravém slova smyslu.

2.1.1 Realizace Wernerova plánu

Wernerova zpráva byla přijata ve velmi modifikované podobě. Poměrně dlouhá vyjednávání vedla k upuštění od prakticky všech navrhovaných institucionálních opatření, což pochopitelně zcela znemožnilo efektivní realizaci plánu. První fáze sice začala 1. 1. 1971, ale bez reálného dopadu. Dlouhé debaty o případném měnovém uspořádání dostaly nový impuls v srpnu téhož roku, když USA oficiálně ukončily neomezenou směnitelnost zlata a dolaru, čímž de facto zanikl Bretton-Woodský měnový systém. Státy ES se tak musely urychleně dohodnout na novém systému vzájemných měnových parit, což se jim na konci roku podařilo. Zároveň však byl ve

⁴⁵ Z anglického originálu: “In order to permit the progressive and complete suppression of fiscal frontiers in the Community,” Tamtéž, str. 19

většině zemí omezen přeshraniční pohyb kapitálu řadou opatření, což bylo v přímém rozporu s plánem vzniku HMU.

V následujícím roce byl vytvořen Evropský fond měnové spolupráce, který měl pomáhat státům v problémech s udržením dohodnuté kurzové parity. Následná krize způsobená ropným šokem v roce 1973 však toto původní uspořádání prakticky rozbila a donutila většinu evropských měn k volnému plování. To v konečném výsledku vedlo k nespuštění druhé fáze vzniku HMU, původně plánované na začátek roku 1974, jelikož členské státy odmítly měnovou integraci a spojení svých devizových rezerv. Místo HMU byl vytvořen systém „Had v tunelu“⁴⁶, tedy dohoda o udržování stanovených parit (za pomoci rezervního fondu a intervence ostatních zemí).

Projekt HMU byl oficiálně pozastaven na Pařížském summitu v roce 1974, kde bylo pouze přijato „rozhodnutí o konvergenci“, podle kterého měly členské státy sbližovat své hospodářské politiky na základě návrhů Komise v pětiletých intervalech podle předkládaných zpráv členských států.⁴⁷ Ke konci desetiletí byl pak v roce 1979 vytvořen tzv. Evropský měnový systém, který nahradil systém „Had v tunelu“.

2.2 Evropský měnový systém

Na místo původního ambiciózního plánu vytvoření HMU v roce 1980 tak bylo vytvořeno pouze společné měnové uspořádání. Jeho hlavním prvkem byl směnný mechanismus (ERM⁴⁸), který udržoval všechny zúčastněné měny ve stanoveném rozpětí ($\pm 2,25\%$) od určitého stanoveného poměru k ostatním měnám. Na rozdíl od Hada v tunelu byl tento poměr realizován v rámci virtuální Evropské měnové jednotky (ECU)⁴⁹, proto se někdy hovoří o tzv. koši ECU nebo Evropském směnném mechanismu (ERM). K případné intervenci byl využit Evropský fond měnové spolupráce, kde měly všechny členské země povinnost mít vklad (dle své ekonomické síly).

Toto měnové uspořádání, které nebylo doprovázeno žádnou koordinací hospodářských politik, se ukázalo jako poměrně křehké. Některé členské země ze systému musely vystoupit kvůli neschopnosti udržet stanovený kurz (typicky Velká

⁴⁶ „Had v tunelu“ bylo označení pro periodicky upravované vzájemné parity evropských měn od roku 1972. DĚDEK, Oldřich, Historie evropské měnové integrace – od národních měn k euru. Praha: C.H.Beck. 2008. str. 47

⁴⁷ Council Decision of 18 February 1974 on the attainment of a high degree of convergence of the economic policies of the Member States of the European Economic Community (74/120/EEC). URL: <http://eur-lex.europa.eu/> (28. 3. 2011)

⁴⁸ Z anglického „Exchange Rate Mechanism“

⁴⁹ Anglická zkratka ECU z „European Currency Unit“

Británie kvůli absenci bariér pro pohyb kapitálu). Nezřídka byla také povolována dočasná fluktuace až do výše $\pm 6\%$. Největším problémem se nicméně ukázala být nesourodost měr inflací, což jen zdůrazňovalo naléhavost potřeby postupovat společně při stanovování měnové politiky, což bylo v rozporu se smyslem EMS měnovou politiku neslučovat. Mezi léty 1979 – 1983 tak bylo přistoupeno k periodickým ad hoc úpravám poměrů v koši ECU podobně, jako v době Hada v tunelu. Časté úpravy nicméně nebyly vyhovující a nutily zúčastněné měny devalvovat, nejčastěji vůči německé marce. Od roku 1983 tak zejména Francie (dílem Jacquesa Delorsa a Jean-Paul Tricheta) začala kopírovat německou měnovou politiku a snažila se o stejnou až nižší míru inflace než měla Spolková republika.

V roce 1985 spolu s návrhem na dokončení vnitřního trhu (zakotveno v Jednotném Evropském Aktu) však vyvstal další problém, který byl dobře pozorovatelný na případě Velké Británie – totiž princip „nedosažitelné trojice“.

2.2.1 Nedosažitelná trojice

Systémy Hada v tunelu a později ERM se snažily o zajištění měnové stability ES, která by zároveň zachovávala samostatnost měnových politik jednotlivých centrálních bank. To bylo umožněno zejména kvůli přetrvávajícím bariérám pohybu kapitálu v členských zemích s výjimkou Velké Británie a Německa.⁵⁰

Důvod, proč tento systém nebylo možné zachovat po zavedení volného pohybu kapitálu, což byla jedna z klíčových složek vnitřního trhu, se nazývá „princip nedosažitelné trojice“.⁵¹ Tento princip byl Charlesem Wyploszem popsán jako trojúhelník, kdy pouze dva ze tří vrcholů mohou platit zároveň.⁵² Těmito vrcholy jsou:

- Samostatná měnová politika
- Fixní směnný kurz
- Volný pohyb kapitálu

EMS byla situace fixních směnných kurzů a samostatné měnové politiky, přičemž většina zemí uplatňovala bariéry pro pohyb kapitálu (Velká Británie nikoliv, a proto se ERM neúčastnila). Pokud by tyto byly odstraněny a EMS zůstal ve své původní podobě,

⁵⁰ BALDWIN, Richard. WYPLOSZ, Charles. The Economics of European Integration. Londýn: McGraw-Hill. 2009, 3rd Edition. str. 292

⁵¹ Z anglického „Impossible Trinity“, teoreticky formulovaná Robertem Mundellem a Marcusem Flemmingem v 60. letech 20. století, později rozpracováno Charlesem Wyploszem.

⁵² Tamtéž, str. 290

došlo by k měnové krizi a tlak finančních trhů by díky volnému pohybu kapitálu způsobil neudržitelnost fixních směnných kurzů.

Princip nedosažitelné trojice navíc ukazuje, že samostatná měnová politika byla v systému EMS pouze iluzorní. Ve skutečnosti totiž centrální banky vynakládaly své úsilí na udržení kurzů svých měn ve stanoveném rozpětí a jedinou centrální bankou, která mohla volně jednat, byla německá Bundesbanka. Projevem byla například francouzská rezignace na vlastní měnovou politiku v letech 1983-1987. Výsledkem tak byla faktická hegemonie německé marky v EMS. Ta byla pak oficiálně přiznána od roku 1987 po další reformě, kdy se německá marka stala kotevní měnou systému. Tento stav pak umožnil uvolnění pohybu kapitálu v roce 1990.⁵³ Ke sjednocení měnových politik však úplně nedošlo, což bylo v rozporu s principem nedosažitelné trojice a mělo za následek krizi let 1992-3 a rozpad EMS.

⁵³ PELKMANS, Jacques. European Integration: Methods and Economic Analysis (2nd Edition). Londýn 2001. Pearson Education Limited. pp 331.

2.3 Oživení projektu HMU

Poté, co Delorova komise prolomila období eurosklerózy v roce 1985 Bílou knihou vnitřního trhu, perspektiva volného pohybu kapitálu opět nastolila otázku budoucího měnového uspořádání Společenství. Bylo jasné, že stávající podoba EMS je neudržitelná.

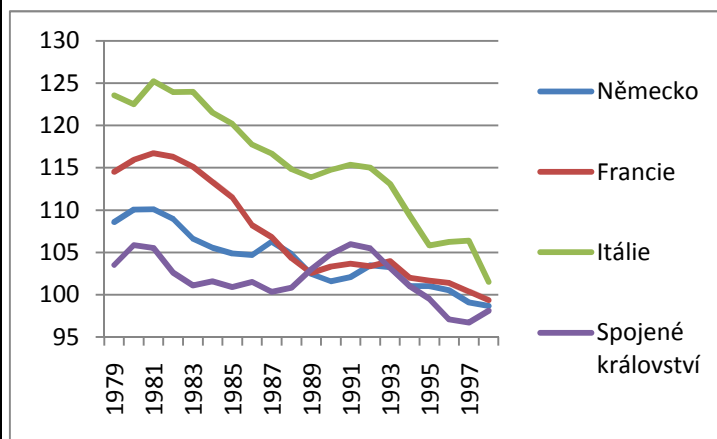
Vedle již zmiňované inflace (box 2.2), kdy v 80. letech dosahovala míra inflace v různých zemích v průměru 4% odchylky a principu nedosažitelné trojice hrála podstatnou roli i produktivita práce v jednotlivých zemích (viz box 2.1). Pokud se tato vyvíjela rozdílně, jednalo se o stejný tlak na kurzy jako rozdílná míra inflace. Změnou parit v koši ECU tak byly kompenzovány nejenom rozdílné míry inflace, ale také změny v konkurenceschopnosti. Úpravy však nikdy nebyly dostate-

čné pro žádnou ze stran. Devalvace byla povolována typicky jen do výše míry inflace, což často nekompensovalo změny v konkurenceschopnosti a vedlo v případě Francie a Itálie k negativnímu saldu platební bilance. Německo se na druhou stranu periodicky vzdávalo své relativně vyšší konkurenceschopnosti (díky nižší inflaci a nižšímu růstu mezd).⁵⁴

V roce 1986 si Komise nechala zpracovat zprávu o implikacích (ekonomických a institucionálních) dokončení vnitřního trhu. Zpráva skupiny, jíž předsedal Tommaso

Box 2.1: Vývoj produktivity práce v době EMS (1979 – 1997)

Graf reálné ceny práce: poměr ceny práce a nominálního HDP (rok 2000 = 100%)

Zdroj dat: AMECO database

Na grafu je znázorněn relativní vývoj ceny práce ve vybraných zemích v poměru k HDP v době fungování EMS (1979-1997). Klesající křivka znamená rostoucí produktivitu práce. Z grafu je patrné, že růst produktivity nebyl symetrický a s výjimkou období 1986-88 v případě Francie a Německa se produktivita práce největších zemí vyvíjela rozdílně. Vedle inflace se jednalo o největší zdroj tlaků na úpravu parit v koši ECU.

⁵⁴ BALDWIN, Richard. WYPLOSZ, Charles. The Economics of European Integration (3rd Edition). Londýn: McGraw-Hill. 2009. str. 478

Padoa-Schioppa⁵⁵, poukazovala na nevhodnost tehdejšího institucionálního uspořádání ES (zvláště pak EMS) a důrazně doporučovala vznik hospodářské a měnové unie.

Box 2.2: Vývoj inflace v zemích Eurozóny (1960 – 2008)

Inflation performance in the euro area

	Average inflation	Standard deviation of inflation	Maximum inflation	Date of max. inflation
1960s	3,7	0,9	5,1	1963
1970s	9,3	2,8	13,6	1974
1980s	7,5	3,8	12,8	1981
1990s	2,8	1,2	5,0	1990
2000s*	2,0	0,3	2,4	2001

*Corresponds to the period since the start of Stage III of EMU, of which the last 2 years are forecast values.
Source: European Commission.

Zdroj: Euro@10 Report

Dočasné řešení od roku 1987 byla hegemonická pozice německé marky, která se stala kotevní měnou v ERM. To prakticky znamenalo, že se centrální banky, s výjimkou Bundesbanky, vzdaly samostatné měnové politiky. Snaha znovu získat alespoň nějakou kontrolu nad měnovou politikou a zejména ekonomické problémy EMS způsobené principem nedosažitelné

trojice oživily debatu o HMU, jakožto jediném definitivním měnovém uspořádání Společenství. HMU pak navíc byla prakticky jedinou reálnou alternativou, pokud měl být vnitřní trh dokončen. Na Hannoverské Evropské radě v roce 1988 tak byla ustavena skupina, jejímž úkolem bylo (znovu) prozkoumat a vypracovat plán fází vytvoření hospodářské a měnové unie. Předsedou se stal tehdejší předseda Evropské komise Jacques Delors⁵⁶.

2.4 Delorsova zpráva

Evropská rada v Hannoveru 1988 ustavila v 5. bodě svých závěrů⁵⁷ komisi složenou z 12 guvernérů centrálních bank členských států. Předsedajícím se stal předseda Evropské komise Jacques Delors. Cílem mělo být prozkoumání a vypracování plánu na vytvoření hospodářské a měnové unie ve Společenství.

Samotná Delorsova zpráva se velice podobá Wernerově zprávě. Tou také byla do značné míry inspirována. Nejprve obsahuje zhodnocení současného stavu a klíčových problémů, kdy hned na začátku je například uveden následující důvod eurosklerózy:

⁵⁵ Efficiency, Stability, Equity (A Strategy for the Evolution of the Economic System of the European Community) [Zpráva Padoa-Schioppa]. 1987. URL: http://ec.europa.eu/economy_finance/emu_history/documentation/chapter12/19870410en149efficiencstab il_a.pdf (29. 3. 2011)

⁵⁶ Jacques Delors ještě v pozici francouzského ministra financí byl mimo jiné odpovědný právě za politiku nízké (německé) inflace.

⁵⁷ Hanover European Council (27 and 28 June 1988): Conclusions of the Presidency. URL: <http://www.ena.lu/> (15. 2. 2011)

„A přesto [co bylo dosaženo], v polovině 70. let integrační proces ztratil svou hybnost pod tlakem rozdílných politických odpovědí na ekonomické šoky tehdejší doby.“⁵⁸

Což je v podstatě stejný důvod, před kterým varovala již Wernerova zpráva, kdy jej dávala do souvislosti s příčinami ekonomické nerovnováhy a považovala jej za největší překážku vytvoření vnitřního trhu. Had v tunelu a EMS jsou v Delorsově zprávě vnímány jako fáze vzniku HMU,⁵⁹ což jen dále potvrzuje kontinuitu s původním pokusem HMU vytvořit. Na řadě míst je pak zdůrazňována nutnost koordinace hospodářských politik, vzhledem k vyšší míře prointegrování ekonomik členských zemí, jakožto přímý důsledek vnitřního trhu. Na rozdíl od Wernerovy zprávy však v tomto ohledu nejsou uváděna žádná konkrétní doporučení či mechanismy a zpráva se omezuje jen na konstatování, že tehdejší míra koordinace byla hrubě nedostatečná a její posílení tak bylo bezpodmínečně nutné.⁶⁰

V první části pak zpráva poprvé v historii evropské integrace vymezuje pojem hospodářská a měnová unie, a to takto:

„16. Hospodářská a měnová unie v Evropě bude znamenat zcela volný pohyb osob, zboží, služeb a kapitálu, stejně jako nevratně zafixované směnné kurzy národních měn a nakonec jednotnou měnu. To bude znamenat společnou měnovou politiku a bude vyžadovat vysokou míru slučitelnosti hospodářských politik a konzistenci v řadě dalších politických oblastí, zejména v oblasti rozpočtu. Tyto politiky by měly být zaměřeny na cenovou stabilitu, vyvážený růst, sbližující se životní úrovně, vysokou zaměstnanost a vnější rovnováhu. Hospodářská a měnová unie bude konečným výsledkem procesu postupné hospodářské integrace v Evropě.“⁶¹

⁵⁸ Z anglického originálu: “Yet, by the mid-1970s the process of integration had lost momentum under the pressure of divergent policy responses to the economic shocks of the period.” Report on economic and monetary union in the European Community (12 April 1989). URL: <http://www.ena.lu/> (5. 1. 2011)

⁵⁹ Tamtéž, Section 1, point 2.

⁶⁰ Tamtéž, Section 4.

⁶¹ Z anglického originálu: “16. Economic and monetary union in Europe would imply complete freedom of movement for persons, goods, services and capital, as well as irrevocably fixed exchange rates between national currencies and, finally, a single currency. This, in turn, would imply a common monetary policy and require a high degree of compatibility of economic policies and consistency in a number of other policy areas, particularly in the fiscal field. These policies should be geared to price stability, balanced growth, converging standards of living, high employment and external equilibrium. Economic and monetary union would represent the final result of the process of progressive economic integration in Europe.” Tamtéž, Section I, point 16.

V následujícím bodě zpráva nicméně ujišťuje, že i přesto zůstane Evropa komunitou národních států s vlastními specifiky (včetně ekonomických). Co se praktických kroků týče, zpráva konstatuje, že další revize zakládajících smluv je nutná v otázce transferu pravomocí na komunitární úroveň a to zejména v oblastech měnové politiky a makroekonomického řízení. Ačkoliv ve většině oblastí půjde stále o národní rozhodování, kvůli případnému dopadu na společenství, musí být toto omezeno dohodnutým a závazným komunitárním rámcem.⁶² V závěrečném bodě Sekce I zpráva zdůrazňuje, že

„21. Hospodářská a měnová unie tvoří dvě integrální části jednoho celku a tyto tak musí být implementovány paralelně.“⁶³

Měnová unie je však popisována jako dominantní, od které se hospodářská unie odvíjí, což nicméně nemá umenšovat důležitost hospodářské unie.

2.4.1 Měnová unie

Podle Delorovy zprávy mezi hlavní cíle měnové unie patří:

- Jistota nezvratné a úplné směnitelnosti [zúčastněných] měn
- Plná liberalizace pohybu kapitálu a plná integrace finančních a bankovních trhů
- Odstranění fluktuace kurzů a jejich nevratné zafixování

Dosažení prvních dvou je dle zprávy otázkou programu dokončení vnitřního trhu (zakotveno v Jednotném evropském aktu). Třetí bod je cílem právě měnové unie. Zpráva sice nepožaduje, nicméně silně doporučuje, zavedení jednotné měny. Zafixování směnných kurzů by pak nutně vedlo k potřebě společné měnové politiky vykonávané novou centrální institucí.⁶⁴

2.4.2 Hospodářská unie

Samotná hospodářská unie je popisována jako dokončený vnitřní trh s jasně danými závaznými pravidly svého fungování. Zdůrazněny jsou následující čtyři prvky:

⁶² Anglicky “monetary policy and macroeconomic management (...)such decisions would have to be placed within an agreed macroeconomic framework and be subject to binding procedures and rules.” Tamtéž, Section I, point 19.

⁶³ Z anglického originálu “21. Economic union and monetary union form two integral parts of a single whole and would therefore have to be implemented in parallel.” Tamtéž, Section I, point 21.

⁶⁴ Tamtéž, Section II, point 22-24.

- *jednotný trh, v němž se osoby, zboží, služby a kapitál mohou volně pohybovat;*
- *v němž fungují: ochrana hospodářské soutěže a další prvky zaměřené na posílení tržních mechanismů;*
- *společné politiky zaměřené na strukturální změny a regionální rozvoj;*
- *koordinace makroekonomických politik zahrnující pravidla pro rozpočtové politiky⁶⁵*

Hospodářská koordinace a závaznost společných hospodářských politik (či závaznost stanovených limitů) je nezbytná pro fungování celého projektu, zejména pro udržení zafixovaných směnných kurzů. Zpráva explicitně uvádí, že mechanismu úpravy směnných kurzů nebude napříště možné využít pro korekci ekonomické nerovnováhy mezi členskými ekonomikami. Například v případě odlišného vývoje ceny práce či dopadů vnitřního trhu na jednotlivé regiony.

Zvláštní důraz byl pak kladen na regionální rozdíly a nutnost společného postupu při jejich eliminaci.⁶⁶ Poslední klíčová oblast koordinace hospodářských politik, zejména v oblasti rozpočtu, opakuje rizika, která plynou z nekoordinovaného postupu, zejména rizika pro udržitelnost měnové unie. Za účelem omezení rizik navrhovala zpráva stanovit závazná společná rozpočtová pravidla.⁶⁷

2.4.3 Institucionální návrhy

Delorsova zpráva navrhla dvě institucionální změny v tehdejší struktuře Společenství. První bylo vytvoření nové instituce pro výkon společné měnové politiky a to Evropského systému centrálních bank (ESCB). Tato instituce měla být nezávislá a postavena na roveň ostatním hlavním orgánům ES a měla vzniknout sdružením národních centrálních bank.

⁶⁵ Z anglického originálu: “- the single market within which persons, goods, services and capital can move freely; - competition policy and other measures aimed at strengthening market mechanisms; - common policies aimed at structural change and regional development; and - macroeconomic policy coordination, including binding rules for budgetary policies.” Tamtéž, Section 3, Point 25.

⁶⁶ V tomto ohledu jde o reakci na fakt, že výsledná HMU by znamenala ekonomickou federalizaci Společenství, ale bez jasně daných nástrojů redistribuce národního důchodu z bohatších do chudších regionů typické pro federace, což by vedlo k politickému ohrožení projektu. Pro srovnání redistribučních mechanismů a jejich role v EU a běžných federálních režimů jako v Německu nebo USA viz GRAUWE, Paul de, Economics of Monetary Union (6th Edition). Oxford: Oxford University Press. 2005. str. 30

⁶⁷ Report on economic and monetary union in the European Community (12 April 1989). Section 3, point 30. URL: <http://www.ena.lu/> (5. 1. 2011)

V oblasti rozpočtové politiky pak měla vzniknout závazná a vynutitelná pravidla upravující možnosti členských států tak, aby nebyla ohrožena stabilita HMU. Zejména mělo jít o horní limit každoročního deficitu veřejných financí a celkový stav veřejných financí (celkový dluh).

V ostatních oblastech zpráva uvádí, že současná institucionální struktura (po JEA) je dostatečná, nicméně v případě makroekonomické koordinace by mělo dojít k rozšíření pravomocí Rady a to tak, aby bylo možné přistoupit k efektivní akci, pokud členský stát nevyhoví společně dohodnutému postupu. Co má být touto efektivní akcí, však zůstalo otevřeno:

„(...); charakter takové [případně] akce bude muset být prozkoumán.“⁶⁸

2.4.4 Realizační stádia

Zpráva podrobně rozpracovávala jednotlivé kroky a fáze realizace HMU. Tyto byly formulovány sice časově flexibilně, nicméně zdůrazňovaly nutnost stanovení nejzazších termínů. To odpovídalo monetaristické koncepci vytváření HMU (viz box 2.3).

První fáze tak měla začít 1. července 1990 a neměla vyžadovat změnu zakládajících smluv. Mělo se jednat zejména o dokončení vnitřního trhu a zavedení institucionálních změn z JEA (například společná politika ochrany hospodářské soutěže).

Dále pak zavedení těsnější koordinace hospodářských politik a nahrazení původního rozhodnutí Rady z roku 1974 o konvergenci novým, které by zavádělo možnost zpracovávat ekonomické hodnocení členských zemí, na jejichž základě by byla vydávána adresná rozhodnutí.

Rada také měla vytvořit nový závazný proces pro hodnocení rozpočtových politik členských zemí

Box 2.3: Ekonomisté vs. Monetaristé

Spor ekonomistů a monetaristů o způsob zavedení měnové unie vznikl v druhé polovině 60. let, kdy byl připravován první projekt HMU. Jádrem sporu bylo, zdali má být přechod na měnovou unii zakotven pevně jako motivace pro nutnou hospodářskou integraci (monetaristé) anebo se má naopak stát až „korunou“ hospodářské integrace (ekonomisté). Spor se znovu obnovil v druhé polovině 80. let v době plánování druhého pokusu o HMU. V obou případech zvítězila koncepce monetaristická.

⁶⁸ Z anglického originálu “the nature of such action would have to be explored.” Tamtéž, Section 4, Point 33.

a mechanismus jejich koordinace. Mělo také dojít k vytvoření Evropského rezervního fondu (ERF)⁶⁹, který by pomáhal financovat společné akce k zachování stanovených parit v rámci EMS před třetí fází. Tento návrh však nebyl podle zprávy jednomyslný.

Druhá fáze měla začít se vstupem nové smlouvy v platnost, protože ústředním hráčem v ní byl ESCB. V této fázi měl ESCB postupně přebírat pravomoci v měnové politice od národních centrálních bank (právě postupné přebírání pravomocí s sebou neslo riziko spekulativních útoků na členské měny, což byl jeden z argumentů pro vznik ERF). V otázce hospodářské unie je druhá fáze ve zprávě poněkud vágní a uvádí jen, že koordinace měla být dále (závazně) posílena.

Ve třetí fázi měly být nevratně zafixovány směnné kurzy a ESCB měl převzít plnou odpovědnost za měnovou politiku Společenství. V makroekonomické oblasti se měla dosud zavedená pravidla koordinace stát závaznými, zejména v otázce rozpočtových politik a souladu národních hospodářských politik se stanovenými cíli na komunitární úrovni. Dále zpráva doporučila posílit strukturální fondy a regionální politiku obecně.

2.5 Maastrichtská smlouva

Uvedení Delorovy zprávy do praxe nebylo jednoduché. Přestože Delorova zpráva nebyla zdaleka tak radikální ve svých návrzích jako Wernerova, obsahovala poměrně silné prvky politické unie, které by nutně vedly k větší aproximaci hospodářské politiky členských států. To se nelíbilo zejména Velké Británii, která navíc patřila k problematickým členům EMS (do kterého vstoupila v roce 1987), jelikož jako jedna z mála (spolu s Německem) neuplatňovala bariéry pro pohyb kapitálu a nebyla tak často schopna udržovat libru ve stanoveném fluktuálním pásmu.⁷⁰

V případě Německa toto nebyl problém, protože marka byla kotevní měnou systému a měnová politika EMS tak byla do značné míry určována Bundesbankou (a nikoliv Bank of England). Pro ostatní členy ES tak byla HMU jako alternativa k „EMS s Velkou Británií“ poměrně atraktivní – ne až tak ve vnímání samotné Velké Británie.⁷¹ Poměrně chladně se k celému projektu stavělo i samo Německo, kterému faktická hegemonie Bundesbanky v rámci EMS v zásadě vyhovovala.

⁶⁹ Z anglického “European Reserve Fund” Tamtéž. Steps towards EMU, The principal steps in stage 1.

⁷⁰ THYGESSEN, Niels. The Delors Report and European Monetary and Economic Union. International Affairs Vol. 65, No. 4. 1989. str. 645. (Niels Thygesen byl jedním z expertů Delorovy komise pro HMU) URL: www.jstor.org (12. 3. 2011)

⁷¹ Tamtéž, str. 650-1

Do debaty o nutnosti HMU se vložil i Evropský parlament a Evropská komise zveřejněním studií nákladů na zachování samostatných měn po zavedení vnitřního trhu. Ty byly vyčísleny na 30 miliard ECU a měly dále růst s postupným vývojem vnitřního trhu.⁷² Delors sice docílil jednotného souhlasu centrálních bank zapojením jejich guvernérů do přípravy návrhu, jednotlivé vlády však v žádném případě nebyly stejně jednotné. Komplikovanost vyjednávání dokresluje i výrok Karla Otty Poehla (tehdejšího prezidenta Bundesbanky) o HMU a vyjednávání v roce 1989:

„Byl jsem přesvědčen, že na něco takového si budeme muset počkat alespoň 100 let.“⁷³

Ekonomická logika a hlavně nutnost zavedení hospodářské a měnové unie v návaznosti na dokončení vnitřního trhu však byla jednoznačná. Buďto musel být vnitřní trh doplněn o HMU, vzhledem k volnému pohybu kapitálu, jak říká princip nedosažitelné trojice, anebo by vnitřní trh nesměl vzniknout, aby bylo udržitelné tehdejší měnové uspořádání v podobě EMS.

Samotná Delorsova zpráva byla přijata na Madridské Evropské radě v červnu 1989. Na základě zprávy pak byla ve Štrasburku v prosinci 1989 svolána mezinárodní konference k HMU na prosinec následujícího roku. Situaci navíc významně změnil i pád Berlínské zdi a tím nastolená otázka německého znovusjednocení.⁷⁴ Sjedené Německo totiž způsobilo kolaps EMS, když v době probíhající ekonomické recese na počátku 90. let Bundesbanka nastavila úrokové sazby příliš vysoko. Ostatní členové EMS tuto politiku kopírovali, což vedlo k masivním spekulativním útokům na pesetu, líru a libru, které v reakci na to ze systému vystoupily. Flukтуаční pásmo ERM pak bylo rozšířeno na +/- 15%, což se prakticky rovnalo volnému plování, a dříve deklarovaná

⁷² CORBETT, Richard. The Treaty of Maastricht – From Conception to Ratification: A Comprehensive Reference Guide. Londýn 1993. Longham Group UK Limited. str. 5

⁷³ Z anglického originálu „I Was Convinced We'd Have to Wait At Least 100 Years for That“ SAUGA, Michael; SIMONS, Stefan. Was the Deutsche Mark Sacrificed for Reunification? SpiegelOnline. 2010. URL: <http://www.spiegel.de/international/germany/0,1518,719940-2,00.html> (21. 12. 2010)

⁷⁴ Politicky se HMU měla stát nástrojem, jak zabránit německé ekonomické hegemonii po znovusjednocení. Podle jedné z teorií zevrubně prozkoumané deníkem Der Spiegel ve výše citovaném článku „Was the Deutsche Mark Sacrificed for Reunification?“ bylo podpory HMU ze strany Německa dosaženo právě povolením znovusjednocení (což ovšem politické špičky striktně odmítaly a odmítají). Tamtéž.

neomezená intervence ze strany Bundesbanky byla odvolána.⁷⁵ Tato měnová krize byla přímým důsledkem pokusu o porušení principu nedosažitelné trojice.

2.6 HMU ve smlouvě o Evropské unii

První zmínku v zakládajících smlouvách o Hospodářské a měnové unii nalezneme v Jednotném Evropském aktu a to v preambuli.⁷⁶ Samotná HMU však byla do zakládajících smluv včleněna až ve smlouvě o Evropské unii, kde se stala jedním z hlavních cílů (článek 2). HMU je v samotné smlouvě definována v Hlavě VI a rozdělena na čtyři části:⁷⁷

- Hospodářská politika (články 102a až 104c)
- Měnová politika (články 105 až 109)
- Institucionální provize (články 109a až 109d)
- Přejícná ustanovení (články 109e až 109m)

2.6.1 Hospodářská politika

Podle smlouvy jsou hospodářské politiky členských zemí a jejich výkon otázkou společného zájmu, zvláště ve vztahu k fungování Hospodářské a měnové unie.⁷⁸ Z tohoto důvodu smlouva zavádí proceduru koordinace těchto politik. Primárním orgánem pro koordinaci měla být Rada EU. Rada měla hlasující kvalifikovanou většinou o doporučení Komise navrhnout tzv. Hlavní směry hospodářské politiky členských států.⁷⁹ Ty měly být následně schváleny Evropskou radou. Za účelem vytváření těchto hlavních směrů byla v článku 103 bod 3 a 4 popsána procedura mnohostranného dohledu. Komise měla vypracovávat hodnotící zprávy, které měly být následně vyhodnoceny Radou. Na jejich základě měla Rada možnost hlasující kvalifikovanou většinou vydávat doporučení těm členským státům, které se odchýlily od stanovených hlavních směrů hospodářské politiky.

⁷⁵ BALDWIN, Richard. WYPLOSZ, Charles. The Economics of European Integration (3rd Edition). Londýn: McGraw-Hill. 2009. str. 478-9

⁷⁶ Preamble, předposlední bod. The Single European Act, Luxembourg 1986. URL: http://ec.europa.eu/economy_finance/emu_history/documents/treaties/singleeuropeanact.pdf (16. 4. 2011)

⁷⁷ CORBETT, Richard. The Treaty of Maastricht – From Conception to Ratification: A Comprehensive Reference Guide. Londýn 1993. Longham Group UK Limited. str. 387 a 394-405

⁷⁸ Tamtéž, článek 102a a 103, bod 1.

⁷⁹ Anglicky „Broad Guidelines of Economic Policies of the Member States“

Rozhodnutí mělo být tajné (pouze byl informován Evropský parlament), nicméně Rada mohla rozhodnout o jeho zveřejnění. Detaily procedury pak měly být upraveny rozhodnutím Rady).

Rada měla dále možnost jednomyslně rozhodnout o finanční pomoci členskému státu, který se nacházel v hospodářských potížích způsobených bez vlastního zavinění. V případě, že by důvodem byla živelná pohroma, mělo být hlasování změněno na hlasování kvalifikovanou většinou. Z případné finanční pomoci byly explicitně vyňaty státní a státem vlastněné instituce. Financování pak mělo být provedeno skrze Evropskou centrální banku (ECB).

Článek 104a zakázal možnosti jakékoli státní podpory s výjimkou oblastí specificky upravených jinde ve smlouvě. Článek 104b dále stanovil tzv. „no bail-out klauzuli“, tedy že Společenství není odpovědné za jakékoliv závazky vlád členských států a je zakázáno tyto závazky přebírat společnými institucemi. Nicméně odstavec 2 umožnil omezit působnost tohoto zákazu, pokud by to bylo nutné.⁸⁰

Článek 104c je zárodkem budoucího „Paktu stability a růstu“. Požaduje, aby se členské státy vyhnuly přílišnému deficitu veřejných rozpočtů. Je v podstatě také jediným opatřením, které při neplnění umožňuje využít sankcí. Podle bodu 11 je tak možné například pozastavit možnost půjček u Evropské investiční banky, požadovat provedení bezúročného vkladu u ECB, anebo uložit finanční sankce. Základní parametry jsou definovány v protokolu o Nadměrném schodku připojenému ke smlouvě. Detailně měly být tyto rozpracovány rozhodnutím Rady nejpozději do začátku roku 1994.

2.6.2 Měnová politika

Hlavním cílem Měnové politiky (prostřednictvím ESCB) měla být cenová stabilita. Hlavní náplní činnosti ESCB mělo být následující:⁸¹

- definovat a implementovat měnovou politiku Společenství
- provádět zahraniční směnné operace [podílí se Rada]
- udržovat a spravovat devizové rezervy [nenahrazujíc devizové rezervy členských států]
- zajistit hladké fungování platebních systémů

⁸⁰ Z anglického originálu “If necessary, the Council, (...) may specify definitions for the application of the prohibitions referred to in Article 104 and in this Article.” Tamtéž, str. 395

⁸¹ Tamtéž, str. 397

Vedle těchto úkolů mohla Rada svěřit ECB dohled nad finančními institucemi ve společenství. ECB samotná pak měla mít exkluzivní právo vydávat bankovky společné měny, členské státy pak mince.

ESCB se skládala z centrálních bank členských států a ECB. Článek 107 pak stanovil zásadu nezávislosti pro všechny centrální banky členských států, ESCB i ECB (a jejich orgány). Výkon stanovených úkolů (ESCB i ECB) měl být svěřen ECB, která za tímto účelem měla možnost vydávat.⁸²

- nařízení
- rozhodnutí
- stanoviska a doporučení

Pravidla pro všechny výstupy rozhodování měla být stejná jako v případě legislativy přijímané Radou (tedy přímá a všeobecná aplikovatelnost nařízení atd.). ECB měla dle smlouvy navíc právo ukládat finanční sankce při nerespektování svých nařízení či rozhodnutí.

Článek 109 pak institucionalizoval a měnil systém ERM zavedením společného rozhodování Rady a ECB ohledně parit v koši ECU a stanovování flukтуаčních pásem.

2.6.3 Institucionální a přechodná ustanovení

Vedle ESCB a ECB byla v institucionálních opatřeních zřízena také Měnová komise, jejímž cílem měla být podpora ekonomické spolupráce členských států, zejména co se týče mnohostranného dohledu v rámci koordinace hospodářských politik. Ve třetí fázi HMU měla být tato komise nahrazena Hospodářskou a finanční komisí, která se měla stát stálým poradním orgánem Komise a Rady v rámci HMU.

Co se týče přechodných ustanovení, tedy samotných fází přechodu na HMU, smlouva stanovila start druhé fáze na 1. leden 1994. Nejpozději k tomuto datu měly být odstraněny všechny bariéry pohybu kapitálu na vnitřním trhu.⁸³ V průběhu druhé fáze měly být podniknuty kroky k nezávislosti centrálních bank členských států. Zároveň měla být vytvořena nová dočasná instituce: Evropský měnový institut (EMI). Úkolem EMI bylo:

⁸² Tamtéž, článek 108a, bod 1. str. 398

⁸³ Tamtéž, článek 109e, bod 2. str. 400. Ačkoliv byly oficiálně bariéry pro pohyb kapitálu odstraněny již v roce 1990, některé zůstaly v platnosti právě až do ledna 1994.

- posilovat spolupráci centrálních bank členských států
- posilovat koordinaci měnových politik
- monitorovat EMS
- převzít funkci Fondu evropské měnové spolupráce (který byl zrušen)
- umožnit využívání ECU a dohlížet na vývoj společné měny

Na rozdíl od ESCB a ve třetí fázi ECB neměl EMI žádné závazné rozhodovací pravomoci. Mohl pouze vydávat doporučení a stanoviska. Mezi nedílné funkce EMI měla patřit také příprava třetí fáze HMU, zejména harmonizace statistických metod, příprava vzniku společné měnové politiky či dozor nad technickou přípravou vydávání bankovek společné měny. Do vytvoření ECB ve třetí fázi měl EMI dále převzít její konzultativní pravomoci.

Podle článku 109g neměly být nadále měněny parity měn v koši ECU. Tyto měly být navíc nevratně zafixovány po vstupu třetí fáze HMU v platnost. Do začátku třetí fáze pak měla Rada možnost schválit na návrh Komise vhodná opatření, pokud by se členský stát dostal v důsledku zafixování poměrů v koši ECU do problémů s platební bilancí (jako kompenzační opatření kvůli zákazu měnit poměry měn v ECU). Členské státy měly být pak každoročně hodnoceny na základě čtyř kritérií specifikovaných ve zvláštním protokolu, známých jako Maastrichtská kritéria:

- cenová stabilita (její udržitelnost) a inflace nepřesahující 1,5 % rozdíl od průměru 3 nejnižších měr inflací členských států
- fiskální stabilita, tedy že daný stát není podroben proceduře pro nadměrný schodek (limit 3 % HDP deficit rozpočtu a 60 % HDP celkový dluh)
- účast v ERM a respektování normálního fluktuačního pásma
- stabilní úrokové sazby nepřekračující 2 % od průměru úrokových měr 3 států s nejnižší inflací

Nejpozději do konce roku 1996 mělo být stanoveno datum začátku třetí fáze HMU (a jestli je začátek třetí fáze vůbec možný). Nejdříve mohla třetí fáze začít k 31. prosinci 1997, nejpozději pak k 1. lednu 1999. Nejpozději do 1. července 1998 měla Rada rozhodnout o členských státech, které splňují stanovená kritéria a mohou tak vstoupit do třetí fáze (tedy vstup nebyl automatický). Při nesplnění kritérií měla Rada

rozhodnout o derogaci pro daný členský stát podle článku 109k. Nejméně jednou za dva roky (či na požádání daného členského státu) pak měla Rada znovu zhodnotit daný stát a rozhodnout o zrušení derogace. Členský stát, který je předmětem derogace měl mít pozastavena hlasovací práva v otázkách třetí fáze HMU.

V momentě stanovení přesného data třetí fáze HMU měla vzniknout ECB a spolu s ESCB začít přebírat všechny úkoly a pravomoci jim určené od EMI. EMI měl být rozpuštěn po vytvoření ECB. Rada před zahájením třetí fáze měla přijmout nařízení, ve kterém měla stanovit finální směnné kurzy národních měn pro přechod k jednotné měně.

2.7 Cesta do třetí fáze HMU

Ani ratifikace Maastrichtské smlouvy neznamenal jistotu, že bude evropská HMU skutečně vytvořena.⁸⁴ A původní vývoj tomu skutečně nenasvědčoval. Krize let 1992-3 způsobila, že v evaluacích Komise v roce 1996 se nekvalifikoval téměř žádný ze členů EU. V roce 1997 tak bylo dle Maastrichtské smlouvy rozhodnuto o nejpozdějším možném datu startu třetí fáze HMU, tedy 1. 1. 1999.

Mezitím byl po dvouletých vyjednáváních přijat pakt stability a růstu, který v podstatě prodloužil platnost Maastrichtských kritérií i po začátku třetí fáze, kdy původní smlouva nedávala v tomto ohledu jasná pravidla.

3. 5. 1998, na základě hodnotících zpráv vypracovaných Komisí, Rada rozhodla, že kritéria vstupu do třetí fáze splňuje 11 z tehdejších 15 států EU. Velká Británie a Dánsko nebyly hodnoceny díky opt-outu, Švédsko záměrně nesplnilo kritérium alespoň dvouleté účasti v ERM (byť splňovalo všechna ostatní kritéria) a Řecko nesplňovalo žádné kritérium s výjimkou nezávislosti centrální banky⁸⁵. Oproti první evaluaci provedené v roce 1994, kdy podmínky nesplňovaly ani hlavní ekonomiky EU, se jednalo o nebývalé zlepšení. Mnohdy nicméně šlo o snahu naplnit kritéria za každou cenu, zvláště v případě celkového deficitu veřejných financí a možnosti limit přesáhnout, pokud je prokazatelná tendence jeho snižování.

⁸⁴ MILWARD, Alan. The European Rescue of the Nation-State (2nd Edition). London 2000. Routledge. Str. 1 a 433-4

⁸⁵ Council Decision of 3 May 1998, Official Journal of the European Communities L139/30. URL: [http://www.consilium.europa.eu/SuMedia/2717/cc.%20decision%20art%20109j\(4\)%20en.pdf](http://www.consilium.europa.eu/SuMedia/2717/cc.%20decision%20art%20109j(4)%20en.pdf) (20. 1. 2010)

1. ledna 1999 začala třetí fáze HMU. Kurzy měn byly nevratně zafixovány v poměrech stanovených nařízením Rady z 31. 12. 1998.⁸⁶ Od této chvíle byly národní měny substitutem nové společné měny euro až do vypuštění nových bankovek a mincí do oběhu (od 1. 1. 2002).

Neúspěch Řecka při plnění Maastrichtských kritérií byl vnímán ze strany institucí EU jako politická prohra a od startu třetí fáze bylo intenzivně pracováno na nápravě. Řecko vstoupilo do ERM k 1. 1. 1999 a následné dvouleté hodnocení Komise v roce 2000 vystavilo Řecku dostatečnou, což bylo převzato Radou v rozhodnutí z 13. června 2000. Během dvou let Řecko snížilo, podle hodnotící zprávy, průměrnou míru inflace z 5,3 % na 2 %, celkový dluh ze 109 % HDP na 107 % (přičemž již v roce 1999 bylo rozhodnuto o zastavení procedury o nadměrném schodku) a úrokovou míru těsně pod referenční hodnotu na 6,4 %.⁸⁷ Řecko se na základě výše zmíněného rozhodnutí (a následného rozhodnutí o zafixování kurzu řecké drachmy vůči euru) stalo 12. členem Eurozóny. V roce 2003 Švédsko uspořádalo referendum v otázce přístupu k Eurozóně, které dopadlo negativně (56% obyvatel se postavilo proti).⁸⁸ K Eurozóně nakonec přistoupily postupně Slovinsko (2007), Kypr a Malta (2008), Slovensko (2009) a Estonsko (2011) a tím rozšířily původních 11 na 17 členských států.

Se startem třetí fáze HMU zanikl Evropský měnový systém a původní ERM byl nahrazen novým mechanismem ERM II. ERM II v podstatě převzal úpravy původního ERM po krizi let 1992-3, tedy zejména omezení intervence ECB na pomoc zúčastněným měnám a rozšíření flukтуаčního pásma z $\pm 2,25\%$ na $\pm 15\%$ (s výjimkou Dánska, které má nadále limit $\pm 2,25\%$). Členství v ERM II je dobrovolné a minimálně dvouleté členství je podmínkou vstupu do Eurozóny. V současnosti (jaro 2011) se ERM II účastní pouze Dánsko, Litva a Lotyšsko.

Geneze evropské hospodářské a měnové unie ukázala několik věcí. K jejímu vzniku vedli v 80. letech dominantně ekonomické důvody, jakkoliv existovaly k vytvoření HMU i důvody politické. Realita nastolená Bílou knihou a její transpozicí do Jednotného evropského aktu však učinila z principu nedosažitelné trojice vážný problém, který nadále neumožňoval fungování EMS (což se prokázalo počátkem 90.

⁸⁶ Council Regulation of 31 December 1998 no. 2866/1998, Official Journal of the European Communities L 359/1. URL: <http://www.concilium.europa.eu/> (20. 1. 2010)

⁸⁷ Council Regulation of 19 June 2000 no 1478/2000, Official Journal of the European Communities L167/19. URL: <http://www.concilium.europa.eu/> - (20. 1. 2010)

⁸⁸ Valmyndigheten (Swedish Election Authority). URL: http://www.val.se/in_english/previous_elections/2003/index.html (20. 4. 2011)

let). HMU se tak stala v zásadě jedinou reálnou alternativou měnového uspořádání po dokončení vnitřního trhu. Politické limity a důraz na měnovou unii však způsobily, že Maastrichtská smlouva obsahovala jen velmi slabá ustanovení ohledně makroekonomické koordinace (hospodářské unie) a tím i slabý základ budoucího evropského ekonomického vládnutí po zavedení HMU.

3 12 let s HMU

Zkušenosti z období let 1999 až 2011 poukázaly na řadu vážných nedostatků evropského ekonomického vládnutí. Většina z nich je úzce spjata s fungováním HMU a souvisejících nástrojů zavedených v Maastrichtské smlouvě a po ní, včetně původně oddělené Lisabonské strategie. Mimořádný dopad v tomto ohledu měla ekonomická a finanční krize, která odhalila naprosto zřetelně praktickou neudržitelnost dosavadního systému ekonomického vládnutí, respektive jeho nedostatečnost. Cílem této kapitoly je analyzovat dosavadní zkušenosti s evropským ekonomickým vládnutím po vytvoření HMU.

Hospodářská a měnová unie se stala po roce 1999 vlajkovou lodí (s eurem jako vlajkou) evropské ekonomické integrace. Jak ovšem konstatovala zpráva Euro@10 z roku 2008, vydaná k desátému výročí Eurozóny (HMU):

Zatímco euro je jasným úspěchem, některá původní očekávání nebyla naplněna. Zvláště ekonomický růst a růst produktivity byl nižší, než v ostatních vyspělých ekonomikách a znepokojení nad nerovnoměrnou distribucí přínosů se zvětšilo.⁸⁹

Otázka nepřesvědčivého ekonomického růstu však není jediným problémem, který EU a Eurozóna, po zavedení HMU a zejména v důsledku ekonomické a finanční krize, zaznamenaly. Problém vnitřní (ne)konkurenceschopnosti, nefunkční či neexistující evropský finanční dohled a další problémy jsou symptomy nedostatečného ekonomického vládnutí EU identifikované v následující analýze.

⁸⁹ Z anglického originálu "While the euro is a clear success, so far it has fallen short of some initial expectations. Output and particularly productivity growth have been below those of other developed economies and concerns about the fairness of income and wealth distribution have grown." EUROPEAN COMMISSION. EMU@10: Successes and challenges after ten years of Economic and Monetary Union. European Economy 2008. Issue 2. s. 3 URL: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication12682_en.pdf (24. 5. 2011)

3.1 Hlavní směry hospodářské politiky

Hlavní nástroj makroekonomické koordinace z Maastrichtské smlouvy je nyní založen na článku 121 Smlouvy o fungování Evropské Unie (Lisabonská smlouva).⁹⁰ Je odpovědí na nutnost koordinace hospodářských politik tak, aby se zabránilo vzniku ekonomicky nerovnovážného stavu, který by ohrozil stabilitu HMU. Před tímto rizikem varovala jak původní Wernerova, tak i Delorsova zpráva. Za tímto účelem měla být hospodářská politika považována za „společný zájem“.

Hlavní směry byly přijímány každoročně Radou ministrů, od roku 2003 na tři roky, ve složení ECOFIN a mají sloužit jako principy pro stanovování národních ekonomických politik s ohledem na národní specifika. Hlavní směry dávají jednotlivým členským státům konkrétní doporučení pro další postup, jsou však přijímány pouze jako „soft law“⁹¹ a nejsou tak právně vynutitelné.

Od Amsterdamské smlouvy byly rozšířeny o koordinaci politiky zaměstnanosti. Od roku 2005 v rámci revize Lisabonské strategie pak zahrnují i všechny oblasti LS. Případová studie k transpozici Hlavních směrů do národních akčních plánů pak dokazuje, že reálný vliv Hlavní směry v podstatě nemají, vzhledem k nezávaznosti doporučení vydávaných Komisí. Vedle Hlavních směrů byl v rámci makroekonomické koordinace vytvořen v roce 1999 Evropskou radou tzv. Makroekonomický dialog (Kolínský proces). Jedná se o neveřejné setkání zástupců ECB, Rady EU, Komise a Evropské odborové konfederace, CEEP⁹² a Bussinesseurope⁹³, které se uskutečňuje dvakrát ročně. Cílem je podpořit koordinaci politiky zaměstnanosti (zejména růst mezd), rozpočtové politiky a společné měnové politiky. Makroekonomický dialog nicméně žádné oficiální výstupy nemá.

3.2 Pakt stability a růstu

Podle článku 104c Maastrichtské smlouvy měly státy před začátkem třetí fáze HMU dodržovat tzv. Maastrichtská kritéria pod hrozbou sankcí. Smlouva však nestanovila žádné limity po vstupu třetí fáze v platnost, na což reagovaly členské státy

⁹⁰ Lisabonská smlouva (konsolidovaná verze, EN) URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0047:0199:EN:PDF> (12. 5. 2011)

⁹¹ „Měkké právo“, tedy nezávazné normy typu doporučení, názorů apod.

⁹² „Centre européen des entreprises à participation publique et des entreprises d'intérêt économique général“, což je organizace vytvořená v roce 1961 sdružující veřejné zaměstnavatele.

⁹³ Dříve UNICE, sdružení společností a zaměstnavatelů v soukromém sektoru.

vytvořením Paktu stability a růstu. Jedná se v podstatě o prodloužení platnosti původních kritérií.⁹⁴

Na popud Německa byla iniciována jednání o prodloužení platnosti Maastrichtských kritérií i po spuštění třetí fáze HMU. Rozpočtová politika byla vnímána jako hlavní faktor, který by mohl způsobit destabilizaci Eurozóny a hlavním cílem Paktu bylo právě tomu zabránit. Původním německým plánem byly automatické sankce po překročení stanovených limitů, což ale narazilo na kategorický francouzský odpor, kdy Francie sankce odmítala v jakékoliv podobě.

Pakt byl nakonec přijat v roce 1996 (v platnosti od roku 1997) po téměř dvouletých vyjednáváních. Maastrichtská kritéria pro nadměrný deficit a celkový schodek veřejných financí (3 % HDP respektive 60 % HDP) zůstala zachována a byla doplněna o cíl členských států udržovat vyrovnané či přebytkové rozpočty. Prodloužena byla také procedura mnohostranného dohledu. Největší kontroverzi však vzbudil německý návrh automatických sankcí v případě překročení limitů. Proti tomu se postavila Francie, která naopak chtěla možnost sankcí pouze jednomyslným hlasováním v Radě. Výsledkem byl kompromis zavádějící následující proceduru:⁹⁵

Pokud členský stát neplní závazky plynoucí z paktu, které jsou shodné s Maastrichtskými kritérii:

- Maximální roční deficit 3% HDP a celkové zadlužení maximálně 60% HDP.
- Udržování zdravého trendu veřejných rozpočtů směrem k vyrovnaným až přebytkovým rozpočtům.

postupuje se nejprve rozhodnutím kvalifikovanou většinou Rady o existenci nadměrného schodku, které bere v potaz podklady vzešlé z „mnohostranného dohledu“, zejména ze strany Komise. Pokud členský stát dva roky nereaguje a situace se nezlepší, může být dalším rozhodnutím Rady vyzván k uložení bezúročného vkladu u ECB (do maximální výše 0,5 % HDP). Pokud do dvou let Rada nerozhodne o zastavení této procedury při nadměrném schodku, je Rada povinna přeměnit vklad na pokutu.

⁹⁴ URBAN, Luděk. Koordinace hospodářské politiky zemí EU a její meze. Praha 2006. Fakulta Sociálních věd. str. 15

⁹⁵ Původní verze Paktu: Resolution of the European Council on the Stability and Growth Pact Amsterdam, 17 June 1997 (Official Journal C 236 , 02/08/1997 P. 0001 – 0002). URL: [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31997Y0802\(01\):EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31997Y0802(01):EN:HTML) (18. 5. 2011)

Pro zahájení postupu při nadměrném schodku byly nicméně stanoveny výjimky v případě výjimečné ekonomické recese (od 2 % poklesu HDP) a živelných katastrof či jiných mimořádných okolností, které způsobí pokles HDP o minimálně 0,75 %.

Ačkoliv byla s několika státy Eurozóny zahájena procedura pro nadměrný schodek, sankce nikdy uvaleny nebyly. Zvláště po roce 2001, kdy v důsledku hospodářské recese po útocích z 11. září v USA pakt porušilo i Německo i Francie, nebyl pakt v podstatě dodržován a stal se terčem široké kritiky ze všech stran, od akademiků⁹⁶ i členských států.⁹⁷ Kritika paktu se zaměřovala na samotná pravidla, ať již na jejich arbitrarnost, zejména 3 % deficit HDP⁹⁸, ale také rigiditu nastavení, která měla omezovat růst a působit procyklicky⁹⁹, anebo naopak přílišná flexibilita umožňující vyhnout se sankcím a dodržování paktu.¹⁰⁰

Kritika a zkušenosti z krize 2001-2 vedly k revizi paktu, ke které došlo spolu s revizí Lisabonské strategie v roce 2005. V revizi paktu byla zmírněna některá pravidla. Byl významně rozšířen seznam výjimek z procedury o nadměrném schodku:¹⁰¹

- Zrušení požadavku na 2 % poklesu HDP (nyní stačí libovolný pokles HDP)
- K hluboké recesi a živelným katastrofám přibyly strukturální reformy: rozvojová pomoc, vojenské výdaje, „evropské politiky“ (definice poměrně vágní interpretovaná Radou a Komisí)
- Celkové zadlužení a očekávaný růst jsou brány v potaz, stejně jako ekonomická váha zadlužení na danou zemi (de facto se bere v potaz velikost země)

⁹⁶ Například GRAUWE, Paul De. *Economics of Monetary Union* (6th Edition). Oxford: Oxford University Press. 2005. str. 210 nebo PELKMANS, Jacques. *European Integration: Methods and Economic Analysis* (2nd Edition). Londýn 2001. Pearson Education Limited. str. 366

⁹⁷ Například British Parliament: House of Lords European Union - Thirteenth Report. 2002. URL: <http://www.parliament.the-stationery-office.co.uk/pa/ld200203/ldselect/ldecom/72/7201.htm> (24. 5. 2011) nebo Decision of the Bundesrat: Position of the Federal Government on the Mid-term Review of the Lisbon Strategy (October 2004) – Growth and Employment up to 2010. 2005. URL: http://www.bundesrat.de/nr_8696/SharedDocs/Downloads/EN/uebersetzungen/0917-04b-en.templateId=raw.property=publicationFile.pdf/0917-04b-en.pdf (24. 5. 2011)

⁹⁸ GRAUWE, Paul De. *Economics of Monetary Union* (6th Edition). Oxford: Oxford University Press. 2005. str. 210 a dále

⁹⁹ COEURÉ, Beonît. PISANI-FERRY, Jean. FISCAL POLICY IN EMU: TOWARDS A SUSTAINABILITY AND GROWTH PACT? Breugel 2005. str. 10. URL: <http://www.bruegel.org/download/parent/52-fiscal-policy-in-emu-towards-a-sustainability-and-growth-pact/file/407-fiscal-policy-in-emu-towards-a-sustainability-and-growth-pact-english/> (18. 5. 2011)

¹⁰⁰ ISSING, Otmár. *The Stability and Growth Pact: The Appropriate Fiscal Framework for EMU*. International Economics and Economic Policy, 2004, v. 1, iss. 1, str. 11

¹⁰¹ URBAN, Luděk. *Koordinace hospodářské politiky zemí EU a její meze*. Praha 2006. Fakulta Sociálních věd. str. 20 a Presidency Conclusions 22nd and 23rd March 2005. Brusel: [Revize Lisabonské strategie]. URL: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/84335.pdf (30. 4. 2011)

- Možnost prodloužit lhůtu pro nápravu na více než dva roky
- Zlepšení statistických údajů, zejména sjednocení národní praxe při jejich kalkulaci a zapojení národních parlamentů vládami předkládáním národních programů k parlamentní diskuzi

Reforma učinila pakt o mnoho pružnější a institucionalizovala stav, který dovoluje různý výklad nadměrného schodku a tím i vyhybat se této proceduře při nadměrném schodku. Faktem tak nicméně zůstává, že pakt nikdy reálně dodržován nebyl a pokud ano, pak to nebylo jeho zásluhou. V době finanční a ekonomické krize limity překročily téměř všechny země s výjimkou malých zemí: Kypr, Lucembursko, Slovinsko, Slovensko, Estonsko a Finsko (viz příloha 1). Před krizí, v roce 2006, limity pak nedodržovalo 9 z dnešních 17 zemí Eurozóny, mezi nimi Francie i Německo. Důvodem praktické nevytížitelnosti paktu je, že není dodržován ani hlavními ekonomikami (a svými tvůrci) a také obava, že by mohly být sankce napříště použity i proti zemím, které by nyní museli hlasovat o jejich použití vůči ostatním.

Jak ovšem uvidíme dále, nedodržování paktu bylo spíše symptomem problémů Eurozóny, spíše než jeho záměrným porušováním. Pakt totiž v případě řady zemí reálně dodržován v podstatě ani být nemohl.

3.3 Lisabonská strategie

LS byla přijata ve formě závěrů předsednictví Evropské rady v březnu 2000 v Lisabonu. Identifikovala relativní stagnaci vůči ostatním obchodním partnerům jako USA. Hlavním problémem byla podle strategie nedostatečná konkurenceschopnost v kontextu globalizujícího se světa, stárnutí populace a nová éra tzv. znalostní ekonomiky.

EU se podle ní měla do 10 let:

„stát nejkonkurenceschopnější a nejdynamičtější znalostní ekonomikou na světě schopnou udržitelného ekonomického růstu s více a lepšími pracovními místy a větší sociální kohezí.“¹⁰²

¹⁰² Z anglického originálu: “to become the most competitive and dynamic knowledge-based economy in the world capable of sustainable economic growth with more and better jobs and greater social cohesion.” – Presidency Conclusions of 23rd and 24th March 2000, Lisabon: [Lisabonská strategie]. URL: http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm (21. 4. 2010)

K tomuto společnému cíli měla členské státy EU dovést „otevřená metoda koordinace“, tedy nezávazná kooperace a výměna informací a zkušeností koordinovaná v rámci EU a probíhající na všech úrovních.

3.3.1 Otevřená metoda koordinace

Patrně nejrozsáhlejším dosavadním nástrojem koordinace hospodářské politiky je tzv. „otevřená metoda koordinace“, která byla hlavním nástrojem Lisabonské strategie. Poprvé byla uvedena v Amsterdamské smlouvě spolu se zavedením procesu koordinace politik zaměstnanosti, která je od roku 2005 součástí Hlavních směrů a souvisejícího Makroekonomického dialogu.

Metoda se stala hlavním nástrojem Lisabonské

strategie v roce 2000.¹⁰³ Spočívá ve sdílení „nejlepší praxe“ členských států, kterou se mají ostatní členské státy inspirovat. Metoda je zcela dobrovolná a je využívána ve většině koordinačních procesů EU: věda a výzkum, strukturální reformy (Cardiffský proces), koordinace politiky zaměstnanosti, všechny oblasti Lisabonské strategie atd.

V rámci metody jsou vytvářeny hlavní směry (viz například výše zmíněné hlavní směry hospodářské politiky nebo původní hlavní směry koordinace politiky zaměstnanosti). Vedle nich jsou stanovována kvantitativní kritéria a cíle („benchmarks“), například cíle Lisabonské strategie. Na jejich základě, a obvykle také podle doporučení v hodnotících zprávách Komise, členské státy na úrovni ministerstev vytvářejí národní akční plány (např. národní akční plán zaměstnanosti v ČR připravovaný na MPSV ČR). Ty stanovují rámce a cíle pro dané období v dané oblasti a mají být plněny podřízenými institucemi a regiony. Výsledky jsou pak sdíleny pomocí přehledových zpráv připravovaných Komisí (například přehledy o konkurenceschopnosti na vnitřním trhu), v rámci mnohostranného dohledu apod. Tím by mělo dojít k předávání zkušeností a proces se opakuje.

Znalostní ekonomika

Z anglického „knowledge-based economy“ je ekonomika zaměřená na tzv. high-tech průmysl (např. farmaceutický, letecký, informační technologie) vyžadující intenzivní rozvíjení znalostí, inovací a technologií. Pojem se objevil v 60. letech a je přisuzován rakousko-americkému ekonomovi Fritzovi Machlupovi, který se zabýval „znalostmi“ jako ekonomickou veličinou.

¹⁰³ Tamtéž.

3.3.2 Cíle a revize Lisabonské strategie

Strategie stanovila přes 100 cílů ve 13 oblastech včetně kvantitativních, vše do roku 2010 (výběr z cílů):

- 3 % růst HDP ročně (očekávaná hodnota pro rok 2000, reálně 3,9 % pro EU15)
- 1 % nových pracovních míst ročně (to by odpovídalo 1,5 milionu pracovních míst, respektive 15 milionům, do roku 2010, což byl celkový počet nezaměstnaných uváděných ve strategii v EU v roce 2000)
- 70 % celková zaměstnanost (61 % v roce 2000)
- 60 % zaměstnanost žen (51 % v roce 2000)
- 50 % zaměstnanost pracovníků mezi 55 a 64 lety (37 % v roce 2000)
- 3 % HDP výdaje na vědu a výzkum včetně vzdělávání¹⁰⁴ (1,8 % v roce 2000)

Lisabonská strategie obsahovala již na svém začátku řadu zřejmých problémů. Jako hlavní tři můžeme identifikovat příliš široké spektrum cílů bez jasně stanovených priorit; chybějící institucionální zakotvení, kdy se v bodě 35 uvádí:

„Žádný nový proces není třeba. Existující (...) procesy nabízejí nezbytné nástroje,“¹⁰⁵

A nakonec to, zdali byl vůbec ústřední problém stojící za ekonomickým zaostáváním (stagnací) identifikován správně. V roce 2002 ustavila Komise Romana Prodiho nezávislou expertní skupinu pod vedením André Sapira, která vypracovala ekonomicky a statisticky dobře podložený, vysoce kritický materiál s názvem „Agenda pro rostoucí Evropu“ (Sapirova zpráva).¹⁰⁶

3.3.3 Sapirova zpráva

Zpráva skupiny André Sapira uváděla, že i přes nesporné institucionální úspěchy, zejména makroekonomickou stabilitu dosaženou vytvořením hospodářské a měnové unie, ekonomická výkonnost Evropy je překvapivě neuspokojivá. A to nejen ve vztahu

¹⁰⁴ Anglicky "Research and Development", zkratka "R&D". Tento kvantitativní cíl byl specifikován až v revizi Lisabonské strategie v roce 2005.

¹⁰⁵ Z anglického originálu "No new process is needed. The existing (...) processes offer the necessary instruments". Tamtéž.

¹⁰⁶ SAPIR, André (ed.), And Agenda For A Growing Europe [The Sapir Report]. Oxford 2004. Oxford University Press. 220 str. Originál online (Sapirova zpráva):

<http://www.euractiv.com/ndbtext/innovation/sapirreport.pdf> – 29. 4. 2011

k očekáváním, ale také v porovnání s evropskou vlastní minulostí a také USA (a Japonskem). Jako hlavní symptomy zpráva uváděla:¹⁰⁷

- Stagnace průměrného HDP na hlavu na úrovni cca 70 % HDP USA již od 80. let 20. století
- Dlouhodobě klesající průměrný růst HDP

Identifikovaný důvod těchto potíží byl podobný jako v původní Lisabonské strategii, totiž selhání v adaptaci na globální trend znalostní ekonomiky zaměřené na inovace. Cílem EU (potažmo Lisabonské strategie) se tedy měl stát primárně růst a jemu měly být podřízeny ostatní cíle. Zpráva dávala doporučení v šesti oblastech: 1) vytvoření dynamičtějšího vnitřního trhu 2) zvýšení investic do znalostí 3) zlepšení makroekonomického rámce HMU 4) redefinice politik konvergence 5) dosažení efektivnosti rozhodování 6) reforma evropského rozpočtu.¹⁰⁸

Zpráva demonstrovala na sérii grafů a tabulek ekonomický vývoj ES/EU v porovnání s USA a Japonskem. V prvních dekádách evropské integrace rostlo ESUO/EHS/ES relativně rychleji než v USA. Trend se však mění nejpozději v roce 1980, kdy se křivky protínají a nakonec se ustálí zhruba na úrovni 30 % rozdílu ve prospěch USA.¹⁰⁹ Zpráva odhalila, že tento rozdíl je tvořen primárně třemi složkami: nižší produktivitou práce, nižší zaměstnaností a nižším celkovým počtem odpracovaných hodin.

Ústředním tématem Sapirovy zprávy jsou pak inovace a znalostní ekonomika, respektive jejich relativně nižší zastoupení v Evropě. Jako hlavní ekonomický problém Evropy je tak identifikována relativně nižší globální konkurenceschopnost (ve vztahu k USA), která nedovoluje EU dosáhnout vyššího růstu. Řešením je pak dle zprávy urychlené vytvoření vhodného prostředí pro znalostní ekonomiku (nižší daňové zatížení, flexibilní pracovní trh, ochrana duševního vlastnictví a vyšší investice do vzdělání). Těžiště těchto reforem mělo ležet v členských státech a ve zlepšení koordinace těchto politik na úrovni EU. Sapirova skupina ovšem varovala před přílišným svazováním makroekonomických politik členských států (zejména fiskální), v obavě z neschopnosti

¹⁰⁷ Tamtéž, str. v

¹⁰⁸ Tamtéž, str. vii

¹⁰⁹ Tamtéž, Figure 4.1 (str. 28)

vlád následně reagovat na asymetrické šoky způsobené snahou o reformu zaměření ekonomiky.¹¹⁰

Zpráva byla Prodiho komisí oficiálně odmítnuta. Místo ní byla ustavena nová expertní skupina pod vedením Wima Koka, která měla vypracovat nový podklad pro změny v Lisabonské strategii v jejím poločase v kontextu velkého východního rozšíření. Kokova zpráva však dávala v ekonomické oblasti obdobná doporučení jako Sapirova.

3.3.4 Revize Lisabonské strategie

Neuspokojivý vývoj ukazatelů (podrobněji viz následující kapitola 3.3.5) stanovených v původní Lisabonské strategii a hlavně nadcházející rozšíření EU o 10 (12) států si vyžádaly reformu Lisabonské strategie. Podle Kokovy zprávy byla největší naděje vkládána právě do dynamiky a rychlejšího růstu transformačních ekonomik střední a východní Evropy.¹¹¹ Zpráva také kritizovala členské státy za to, že sice slavně vyhlásily své cíle adaptovat se na změny v globální ekonomice v Lisabonské strategii, neudělaly pro jejich dosažení ale prakticky nic:

„Svět na nás nečeká.“¹¹²

Jako doporučení řešení Kokova skupina (stejně jako Sapirova) doporučila orientaci na ekonomický růst prostřednictvím důrazu na znalostní ekonomiku a inovace. Nově pak měla EU sledovat také cíl konvergence ekonomik starých a nových členských států vzhledem k podstatným rozdílům mezi nimi. Dále pak návrh na reformu evropského rozpočtu a vytvoření nové kapitoly na podporu vědy a výzkumu vedle strukturálních fondů.¹¹³ Jedním ze závěrů také bylo, že po rozšíření bude velmi obtížné pro nové členské státy dosáhnout některých kvantitativních ukazatelů Lisabonské strategie.

Komise dále zpracovala primární podklad pro revizi Lisabonské strategie „Společně k růstu a zaměstnanosti“¹¹⁴, který opakoval závěry Kokovy i Sapirovy

¹¹⁰ Tamtéž, str. 169

¹¹¹ KOK, Wim (ed.). Rozšíření Evropské unie: úspěchy a výzvy [Kokova zpráva]. Evropská Komise 2003. str. 15-16. URL:

http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/enlargement_process/past_enlargements/communication_strategy/report_kok_cs.pdf (29. 4. 2011)

¹¹² Tamtéž, str. 8

¹¹³ Do té doby a vlastně dodnes je tato oblast pokryta pouze v rámci strukturálních fondů. Tamtéž, str. 47

¹¹⁴ Sdělení jarnímu Zasedání Evropské Rady - Společně k růstu a zaměstnanosti - Nový začátek lisabonské strategie - Sdělení předsedy Barrosa po dohodě s místopředsedou Verheugenem. 2005. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52005DC0024:CS:HTML> (30.4. 2011)

zprávy; tedy, že největší výzvou pro EU jsou rychleji rostoucí obchodní partneři. Komuniké kladlo důraz na znalostní ekonomiku a inovace a doporučovalo výrazné zjednodušení a zpřesnění Lisabonské strategie.

V březnu 2005 tak byla přesně po 5 letech přijata nová verze Lisabonské strategie.¹¹⁵ Závěry konstatovaly neuspokojivý vývoj v plnění cílů Lisabonské strategie a reformovaly její dosavadní znění. Jako hlavní cíle byly tentokrát stanoveny ekonomický růst a zaměstnanost a tím zvýšení konkurenceschopnosti. K dosažení těchto cílů mělo sloužit vybudování znalostních ekonomik v členských státech. Všechny kvantitativní cíle zůstaly zachovány. V institucionálních otázkách se však revize strategie omezila pouze na sérii výzev různým institucím, aby svým úsilím podporovaly klíčové body nové verze strategie (růst, zaměstnanost a znalostní ekonomiku/inovace), například výzvou Evropské investiční bance podporovat high-tech projekty a preferovat informační technologie ve výběru projektů v rámci strukturálních fondů.

Revize LS z roku 2005 pak začlenila všechny oblasti do hlavních směrů hospodářské politiky, které měly být nově vytvářeny na míru cílům Lisabonské strategie. Tím byla LS v podstatě podřazena pod hospodářskou unii v rámci HMU.

V roce 2005 navíc Rada EU začala propagovat novou svobodu na vnitřním trhu a to volný pohyb informací a znalostí, zvláště v oblasti ICT, směřující k vytvoření jednotného evropského informačního prostoru. Ve sdělení z června 2005¹¹⁶ tak byla uvedena agenda s názvem i2010 (navazující na předchozí Akční plán eEurope do roku 2005), právě s těmito cíli.

¹¹⁵ Presidency Conclusions 22nd and 23rd March 2005. Brusel [Revize Lisabonské strategie]. URL: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/84335.pdf (30. 4. 2011)

¹¹⁶ Sdělení Komise Radě, Evropskému parlamentu, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů „i2010 – evropská informační společnost pro růst a zaměstnanost“. 2005. URL: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/micr/files/2492/i2010.pdf> (5. 4. 2011)

3.4 Ekonomický vývoj EU v kontextu LS

Soustředíme-li se na tři hlavní ukazatele: růst HDP (tedy celkovou ekonomickou výkonnost), zaměstnanost a investice do vědy a výzkumu, dojdeme k následujícím výsledkům (viz boxy 3.1-3.3).

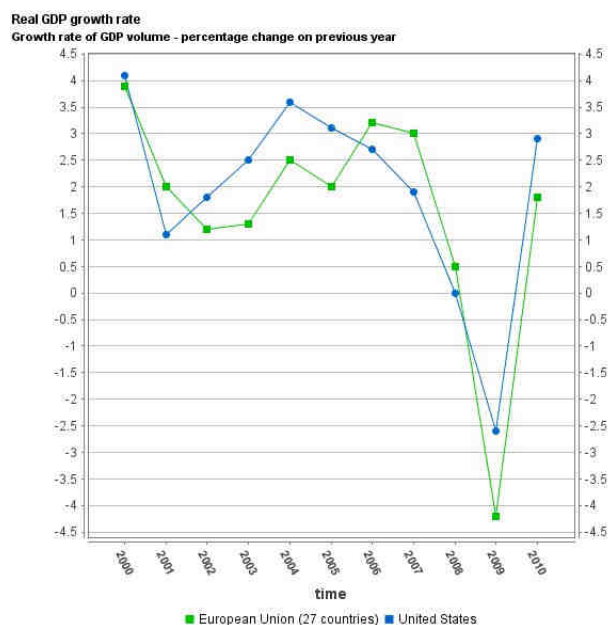
Společně s interní zprávou Komise z roku 2010 hodnotící Lisabonskou strategii¹¹⁷ můžeme konstatovat, že dosažené výsledky jsou zcela neuspokojivé. I přes negativní externí vlivy zmíněné výše, nebyl dosažen žádný z hlavních kvantitativních cílů Lisabonské strategie.

LS byla nicméně také zaměřena na vytváření proreformního prostředí a

pozitivních trendů a v tomto ohledu lze s výjimkou vědy a výzkumu pozorovat pozitivní vývoj. Cíle, dosáhnout 3 % růstu HDP, bylo dosaženo pouze v prvním roce 2000 a následně v roce 2006. Je zajímavé, že hodnoty EU15 a EU27 se v podstatě shodují napříč zkoumaným obdobím. Oproti USA byl však vývoj růstu HDP pro celou EU značně nekonzistentní a s výjimkou dvou období, kdy krize dopadla na USA dříve než na EU (2001 a 2007/8) byl navíc vždy nižší. Finanční a ekonomická krize v Evropě však nakonec byla mnohem hlubší než v USA a i překonávání jejích následků je mnohem pomalejší a obtížnější, jak napovídá vývoj pro rok 2009.

Box 3.1: Grafy výsledků Lisabonské strategie I (2000 – 2010)

Růst reálného HDP v % (USA a EU27)

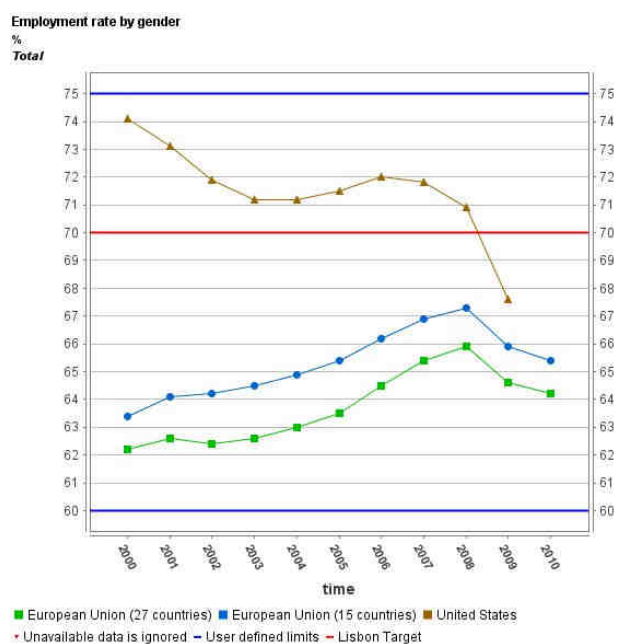
Zdroj: Eurostat

Hodnoty EU15 a EU27 jsou prakticky totožné a proto jsou v grafu jen hodnoty EU27.

¹¹⁷ EUROPEAN COMMISSION. Commission Staff Working Document: Lisbon Strategy evaluation document. 2010. URL: http://ec.europa.eu/archives/growthandjobs_2009/pdf/lisbon_strategy_evaluation_en.pdf (30. 4. 2010)

Box 3.2 Grafy výsledků Lisabonské strategie II (2000 – 2010)

Míra zaměstnanosti v % (15-64 let)

Zdroj: Eurostat

Červená linka je cílová hodnota Lisabonské strategie.

V případě zaměstnanosti se situace velice mírným tempem zlepšovala až do krize po roce 2008, kdy se hodnota pro celou EU27 dostala zpět na startovní hodnotu EU15, tedy cca 64% celkové zaměstnanosti.

Zaměstnanost žen dosáhla v roce 2010 58 % respektive 59,5 % pro (EU15) z původních 54 %. Krize měla na zaměstnanost žen jen minimální efekt (pokles o cca 1% ve srovnání s rokem 2008). Tento cíl tak byl téměř splněn.

Zajímavostí tak v tomto kontextu může být, že v následníkově Lisabonské strategie, Evropě 2020 je cíl celkové zaměstnanosti stanoven

dokonce na 75 % bez ohledu na nesplnění původního cíle LS.

Dalším cílem v oblasti zaměstnanosti bylo zvýšení počtu zaměstnaných ve věku mezi 55 a 64 lety. Tento ukazatel se zvýšil z původních 37 % v roce 2000 na 46 % v roce 2010 (a dokonce na 48,5 % pro EU15). Míra zaměstnanosti této skupiny dokonce rostla navzdory krizi.

Posledním hlavním makroekonomickým ukazatelem je míra nezaměstnanosti. Cíl dosáhnout plné zaměstnanosti vytvořením 15 milionů nových a lepších pracovních míst nebyl naplněn. Míra nezaměstnanosti byla v roce 2010 9,6 % a je dokonce vyšší, než byla v roce 2000 (8,7 %), a to nejen kvůli krizi, jelikož tato hodnota mírně stoupala po celé období. Dlužno dále podotknout, že tento ukazatel udává pouze tzv. oficiální nezaměstnané, tedy vedené ve statistikách národních pracovních a sociálních úřadů a reálná nezaměstnanost tak může být mnohem vyšší. Pro srovnání míra nezaměstnanosti v USA se udržovala ve sledovaném období kolem 5 % až do krize, kdy dosáhla podobných hodnot jako v EU.

Posledním zkoumaným ukazatelem je míra investic do vědy, výzkumu a vzdělávání v % HDP. Cílová hodnota byla 3 % a nebylo jí dosaženo. Tento ukazatel, začínající na pouhých 1,8 % HDP dokonce v mezidobí mírně poklesl a dosáhl jen velmi mírného zlepšení v závěru období. Pro srovnání je v grafu uvedeno také Finsko, které patří k nejúspěšnějším znalostním ekonomikám na světě. To kritérium splňovalo již v roce 2000 a podíl vědy a výzkumu na HDP neustále vzrůstá, od roku 2007 i v době krize navíc poměrně rapidně!

Vedle celkových výdajů je

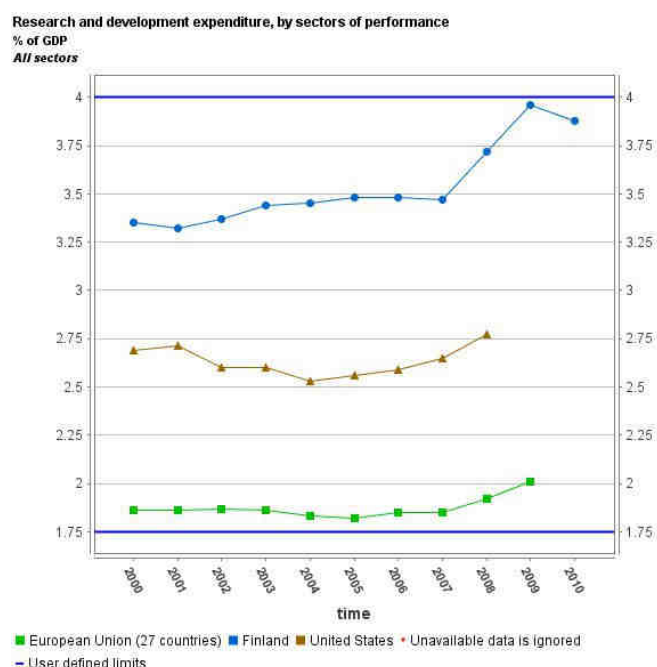
podstatné se v tomto ukazateli i zaměřit na jednotlivé složky, tedy strukturu těchto výdajů, zejména pak na procento výdajů na terciární vzdělávání. To dosáhlo v EU27 průměru 0,48 % HDP v roce 2009, nicméně se extrémně liší mezi jednotlivými státy s nejnižšími extrémy ve Slovensku s 0,12 % a Lotyšsku s 0,18 % na jedné straně a nejvyššími 0,9 % v Dánsku či 0,76 % ve Finsku na straně druhé. Specifická je také situace v USA, kde státní výdaje na terciární vzdělávání sice dosahují pouze 0,36 % HDP, ale v USA existuje rozsáhlá síť soukromých a placených prestižních vysokých škol a investice se tak dějí přímo a nikoliv zprostředkovaně přes veřejné rozpočty.¹¹⁸

3.4.1 Případová studie 1: Znalostní ekonomika v praxi (Finsko)

Finsko se ve výsledcích Lisabonské strategie ukázalo jako jedna z nejúspěšnějších zemí (vedle například Nizozemí, Rakouska aj.). Ve skutečnosti totiž finská ekonomika již v roce 2000 splňovala řadu ukazatelů od zaměstnanosti po znalostní ekonomiku.

Box 3.3: Grafy výsledků Lisabonské strategie III (2000 – 2010)

Celkové výdaje na vědu a výzkum v % HDP

Zdroj: Eurostat

Pro srovnání je zahrnuto Finsko – prominentní země znalostní ekonomiky.

¹¹⁸ Veškeré statistické údaje byly převzaty z databáze Evropské komise Eurostat. URL: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database (1. 5. 2011)

Příčiny tohoto úspěchu jsou obvykle spatřovány ve velmi kvalitní znalostní ekonomice, kterou se Finům podařilo vytvořit v 90. letech.

Po druhé světové válce bylo Finsko v nelehké pozici vynucené neutrality na rozhraní mezi Západem a Sovětským blokem. Finská ekonomika byla navázána pevně na SSSR (zpočátku kvůli válečným reparacím) a země se nemohla zúčastnit Marshallova plánu. Charakteristické pro finskou ekonomiku byly velké koncerny s širokým portfoliem (pro představu: původní celulárka Nokia (z Tampere) v 70. letech 20. století zahrnovala gumárenskou divizi, elektrotechnickou divizi¹¹⁹ aj.) a rigidní bankovní trh. Finský průmysl byl navíc z podstatné části závislý na surovinových zdrojích, zejména dřevozpracující průmysl.

Rozpad SSSR a následná recese vedly k dramatickému poklesu HDP až o 13 %, poklesu celkové zaměstnanosti a růstu nezaměstnanosti z téměř 1 % na 15 %. V 80. letech liberalizovaný bankovní sektor si navíc vyžádal vládní záchranu, která zvýšila finský schodek na téměř 60 %.¹²⁰ Hloubku sociálních a ekonomických problémů ilustruje i to, že počátkem 90. let byla řada lidí doslova vyhozena ze svých domovů. I přes zřejmou podobnost finské recese se situací v ostatních zemích bývalého východního bloku, finská zkušenost byla v mnoha ohledech mnohem horší.¹²¹

Extrémně těžká zkušenost s recesí otevřela politickým elitám prostor k radikálním, nepopulárním změnám. Nejdůležitějším rozhodnutím bylo transformovat ekonomiku směrem, se kterým finské koncerny experimentovaly již od 80. let, tedy informačním technologiím a znalostní ekonomice. Státní i soukromé investice do tohoto odvětví (ICT) se oproti roku 1980 zdvojnásobily a podíl na exportu do poloviny 90. let vzrostl na 20 %.¹²² Dominantním způsobem se na tomto nárůstu podílela společnost Nokia, která již v roce 1981 spustila první mobilní síť na světě. Vládní politika se soustředila na vytvoření vhodného legislativního rámce pro znalostní ekonomiku a opustila (i vzhledem k přistoupení k EU) dříve dominantní politiku rozsáhlých státních podpor. Státní podpora pak byla převedena do vědy, výzkumu a vzdělávání. Podrobné srovnání znalostní ekonomiky viz následující tabulka.

¹¹⁹ Ta byla až do 90. let ztrátová kvůli špatným kontraktům a relativně nízké kvalitě své produkce. Specializovala se na výrobu televizorů. Nokia. URL: <http://www.nokia.com/about-nokia/company/story-of-nokia/> (15. 12. 2010)

¹²⁰ DAHLMAN, Carl J. (ed.). Finland as a Knowledge Economy: Elements of Success and Lessons Learned. The World Bank 2005. str. 2 URL: <http://www.friends-partners.org/> (10. 5. 2011)

¹²¹ BERGLUND, Sten. Borders of Europe: „EU Integration and Beyond“. Universtiy of Helsinki, Fakulty of Social Sciences (Swedish School of Social Sciences) (14. 4. 2011)

¹²² DAHLMAN, Carl J. (ed.). Finland as a Knowledge Economy: Elements of Success and Lessons Learned. The World Bank 2005. str. 4

Box 3.4: Finská znalostní ekonomika v mezinárodním srovnání (2000 – 2008)								
	Rok	Finsko	Nizozemí	Francie	UK	Německo ¹	EU27	USA
<i>Celkové výdaje</i> (v % HDP)	2000	3,35	1,82	2,15	1,81	2,45	1,86	2,69
	2009	3,96	1,84	2,21	1,87	2,82	2,01	2,79 ²
<i>Výdaje na terciární vzdělávání</i> (v % HDP)	2000	0,6	0,51	0,4	0,37	0,4	0,38	0,31 ³
	2009	0,75	0,73	0,45	0,5	0,49	0,48	0,36 ³
<i>Podíl soukromého sektoru</i> (celkový podíl v %)	2000	70,2	51,4	52,5	48,3	66	56,4	69,4
	2008	68,1	48,8 ⁴	50,7	45,4	67,3	54,7	67,3

¹⁾ Včetně bývalé NDR ²⁾ Údaj za rok 2008 ³⁾ Zahrnuje pouze státní instituce ⁴⁾ Údaj za rok 2007

Zdroj: Eurostat

Z uvedené tabulky jsou patrné typické znaky znalostní ekonomiky. Jsou to zejména vysoký podíl investic do vědy, výzkumu a vzdělávání v poměru k HDP a vysoký podíl soukromého sektoru na těchto investicích. Tyto znaky z porovnávaných zemí vykazuje Finsko, Německo a USA. Zejména údaj o podílu soukromého sektoru je klíčový, protože ukazuje, nakolik je ekonomika skutečně zaměřená na znalosti.¹²³

Pouhá čísla nám však neukazují další klíčový prvek znalostní ekonomiky. Ta se totiž skládá z mnoha složek, které je nutné správně vyvážit, aby bylo dosaženo efektivity. Zejména spolupráce soukromého sektoru se vzdělávacími institucemi (a související zaměření terciárního vzdělávání) a také státem vytvořený vhodný legislativní rámec spolu s podporou vědeckých a výzkumných projektů. Ve finském případě tak došlo například k vysokoškolské reformě, která rozdělila univerzity do dvou skupin 1) Polytechniky: vesměs technické školy určené do praxe a 2) Univerzity: školy zaměřené na akademický výzkum. Vysoké školy jsou pak úzce propojeny s řadou výzkumných pracovišť a institutů (např. University of Helsinki s 11 instituty či nově vytvořená Aalto University s 12)¹²⁴ Klíčové je také propojení prvního typu univerzit se společnostmi v daných oborech prostřednictvím státní agentury Tekes, která zprostředkovává financování výzkumu.¹²⁵ Finské univerzity navíc nabízejí široké spektrum stipendií a s nadsázkou lze říci, že v podstatě každý finský student je za své studium „placen“. Stipendia jsou nicméně nejvíce zaměřena na podporu postgraduálních studií (Finsko tak má nejvyšší počet postgraduálních studentů v EU).

¹²³ Finsko v roce 1995 mělo hodnotu 56 %, tedy bylo v podobné situaci jako většina zemí EU. Samotná společnost Nokia dnes vydává na vědu a výzkum celosvětově několikanásobně více, než samotné Finsko. Eurostat. URL: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home> (6. 5. 2011)

¹²⁴ Pro srovnání Univerzita Karlova v Praze má pouze 3 takové instituty. V ČR nicméně tuto funkci plní Akademie věd ČR, která je ovšem od univerzit oddělena. URL: <http://www.cuni.cz/> (6. 5. 2011)

¹²⁵ 55 % výzkumu vysokých škol je financováno soukromým sektorem. Finnish Science and Technology Information Centre. URL: http://www.research.fi/en/resources/cooperation_with_business (6. 5. 2011)

Výsledkem finské znalostní ekonomiky je vysoká konkurenceschopnost nejen v rámci vnitřního trhu, ale po celém světě. Finsko je, navzdory své velikosti a geografické poloze, lídrem v mobilních technologiích a významným hráčem i v dalších odvětvích (např. inženýrství). Změna uskutečněná v 90. letech v době hluboké recese z ekonomiky závislé na přírodním bohatství na znalostní ekonomiku, však byla natolik náhlá a radikální, že se s ní část finské společnosti nedokázala vyrovnat. Tito lidé jsou tak často dlouhodobě nezaměstnaní a významně se podílejí na poměrně vysoké míře nezaměstnanosti, kterou finská ekonomika vykazovala a vykazuje navzdory úspěšné transformaci na znalostní ekonomiku.¹²⁶

3.4.2 Hodnocení LS

Hodnotit Lisabonskou strategii izolovaně není, vzhledem k událostem v první dekádě 21. století, dost dobře možné. Nejprve recese po teroristických útocích v USA z 11. září 2001, následně rozšíření o 10 a nakonec 12 států střední a východní Evropy (a středomoří) v roce 2004 a 2007 a nakonec finanční a následná ekonomická krize začínající v USA od podzimu 2007, s jejímiž následky se EU potýká dodnes (2011). Přesto však je nutné se s dosaženými výsledky seznámit a i přes externí vlivy z nich lze vyvodit určité závěry.

Ačkoliv Lisabonská strategie nedosáhla stanovených cílů, nelze jí upřít, že přiměla členské státy EU zaměřit se stejným směrem na znalostní ekonomiku a ekonomický růst. Praktické kroky, které byly v rámci strategie prováděny s pomocí Otevřené metody koordinace, však nepřinesly, jak bylo zdokumentováno výše, podstatnější výsledky. I zdánlivě lepší výsledky v jedné z klíčových oblastí – zaměstnanosti – se pak ukázaly být jako pouze iluzorní a neměly prakticky vliv na ekonomickou výkonnost, vzhledem ke struktuře zvyšování zaměstnanosti: nejvíce nekvalifikovaných pracovníků, kteří nevytvářejí reálné HDP, na což poukázal v roce 2007 například André Sapir.¹²⁷ Fatálním se navíc ukázalo naprosté selhání Lisabonské strategie při vytváření znalostní ekonomiky.

Je ovšem otázkou, nakolik toto selhání Lisabonské strategie, můžeme přisoudit její chybné formulaci (ať již příliš širokému spektru cílů nebo komplexnosti), nedostatečné institucionální struktuře, kdy je vše koordinováno jen za pomoci tzv. „soft

¹²⁶ EUROPEAN PARLIAMENT. Social Policy in Finland – Overview. 1996.
http://www.europarl.europa.eu/workingpapers/soci/w9/market_en.htm (10. 5. 2011)

¹²⁷ ARTIS, Mike (eds), SAPIR, André, The Economics of the European Union: Policy and Analysis 4th Edition, Oxford University Press 2007, str. 402

law“ a na dobrovolné bázi či souhře výjimečných externích (krize) i interních (rozšíření) událostí a jejich dopadů. Těsně před ekonomickou krizí v roce 2006 se navíc objevil nový pohled na to, co je pravým ekonomickým problémem EU. Měla jím být opravdu konkurenceschopnost, nicméně nikoliv vnější, například vůči USA, nýbrž vnitřní, totiž mezi jednotlivými členskými státy na vnitřním trhu.¹²⁸ Lisabonská strategie s něčím takovým vůbec nepočítala a nemohla takovému problému čelit. Vzhledem k tomu, že právě vnitřní (ne)konkurenceschopnost stála v srdci následné evropské ekonomické krize a je tím důvodem, proč se jí stále nedaří úspěšně překonat (viz stále hrozící státní bankrot Portugalska, Irska či Řecka a nutnost jejich záchrany ostatními členy Eurozóny), lze si těžko představit, že by Lisabonská strategie uspěla, i kdyby byla vybavena dokonalým institucionálním zázemím a zcela koherentními cíli, pokud by ale neřešila právě fundamentální problém (ne)konkurenceschopnosti na vnitřním trhu.

3.5 Finanční a ekonomická krize 2007-?

Role finanční a následné ekonomické krize posledních let je pro evropskou ekonomickou integraci zcela klíčová. Zejména v tom, že odhalila zásadní slabiny ve fungování vnitřního trhu a hospodářské a měnové unie. Geneze krize je již relativně dobře známa. Na počátku stála krize realitního a hypotečního trhu v USA, spočívající primárně v riskantním počínání soukromých bankovních institucí a půjčování peněz bez dostatečných záruk.¹²⁹ Tyto špatné úvěry (hypotéky) pak byly často přeprodávány přes sekundární finanční (bankovní) trh jiným bankám a to v rámci úvěrových balíčků. Tyto balíčky, obsahující jak bezproblémové, tak problematické úvěry, tak byly „toxikovány“ právě špatnými úvěry a způsobily, po svém odhalení, krizi v bankovním sektoru – finanční krizi.

Odhalení problému, ke kterému došlo poté, co ceny nemovitostí začaly v USA klesat od dosažení svého maxima v roce 2006, způsobilo finanční problémy soukromým bankám, které toxická aktiva takto nakoupily či je přímo vytvářely. Ty tak nemohly dostát naopak svým závazkům a vzhledem k obavě z dalšího šíření byl tento sekundární

¹²⁸ Viz EUROPEAN COMMISSION. European Economy: The EU Economic Review 2006.

Lucembursko. No. 6 / 2006. str. 99 a dále. URL:

http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication425_en.pdf (30. 4. 2011) nebo EUROPEAN COMMISSION. European Economy: Steps towards a deeper economic integration:

the Internal Market in the 21st century. Brusel 2007. URL:

http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication784_en.pdf (30. 4. 2011)

¹²⁹ Jedním z důvodů byla neustále stoupající cena nemovitostí a víra, že v případě neschopnosti splácet úvěr, bude nemovitost se ziskem prodána. EISENBEI, Robert A. The Financial Crisis: Miss-Diagnosis and Reactionary Responses. Atlantic Economic Journal, September 2010, v. 38, iss. 3, str. 284. EBSCO database. URL: www.ebscohost.com (6. 5. 2011)

bankovní trh paralyzován. Nebyl proto schopen poskytnout bankám v problémech dostatečné finanční zajištění a vynutil si zásah státu znárodněním či rekapitalizací postižených bank. To bylo bezprostřední příčinou toho, že se dostala řada vlád, především v EU, do vážných finančních problémů.

Jako hlavní příčiny finanční krize byly oficiální americkou vyšetřovací komisí označeny:¹³⁰

- Špatná kontrola a regulace bankovního trhu.
- Selhání vedení řady klíčových finančních institucí (špatné odhadnutí rizik).
- Kombinace přílišného půjčování, riskantních investic a netransparentnost.
- Nepřipravenost vlády a její chybné kroky.
- Systémový rozpad etiky a zodpovědnosti.

Mechanismus rozšíření krize do Evropy byl v podstatě stejný, tedy nákup toxických aktiv (či podíl na jejich vytváření) soukromými bankami, což jim způsobilo finanční problémy. Mnohem závažnější dopad však měla finanční krize na zbytek ekonomiky, jelikož útlumem finančních trhů a tím i investic a půjček, byla vyvolána hospodářská recese – ekonomická krize. Vedle obrovského množství krachujících bank (nejznámější je patrně americká Lehman Brothers, kterou americká vláda nechala „padnout“), se tak do ekonomických problémů dostaly i velké podniky jako například automobilka General Motors.

Vážná situace si vyžádala zmíněnou státní intervenci. V EU to vesměs znamenalo vládní záruky bankovních vkladů a nezřídka také přímé finanční injekce postiženým bankám (např. Německo) či jejich znárodnění a rekapitalizace (např. Irsko, Velká Británie), aby se zabránilo jejich pádu a byla co nejrychleji obnovena jejich činnost - půjčování a investic- a tím ukončení ekonomické recese. Cenou za tuto intervenci bylo rapidní zvýšení zadlužení jednotlivých zemí, které v několika případech přerostlo únosnou míru (viz dále). Finanční krize se však nedotkla všech zemí stejně, jelikož ne všechny banky byly „intoxikovány“, stejně jako ekonomická krize, která kvůli skrytým ekonomickým problémům a vysoké prointegrování evropských ekonomik postihla

¹³⁰ The Financial Crisis Inquiry Commission. The Financial Crisis Inquiry Report. USA 2011. OFFICIAL GOVERNMENT EDITION. URL: http://cybercemetery.unt.edu/archive/fcic/20110310173545/http://c0182732.cdn1.cloudfiles.rackspacecloud.com/fcic_final_report_full.pdf (28. 2. 2011)

některé členské státy výrazně tvrději a vážně narušila celkovou ekonomickou stabilitu EU a Eurozóny.

3.5.1 Stejná krize, různé dopady

Pravděpodobně nejpozoruhodnější na celé evropské krizi bylo, že se projevila radikálně odlišně v různých členských státech. Ačkoliv můžeme u řady z nich identifikovat společný jmenovatel (například již zmíněnou špatnou konkurenceschopnost), neplatí zdaleka pro všechny. Vezmeme-li v úvahu země, které se během krize dostaly do vážných problémů a byly nuceny požádat o mezinárodní pomoc, lze identifikovat následující tři kategorie (seznam není s největší pravděpodobností konečný, vzhledem k problémům v řadě dalších zemí EU):

1) *Zahraniční zadlužení* (Maďarsko, Lotyšsko)

V první kategorii zemí jsou země stojící mimo Eurozónu, jejichž největším problémem se ukázalo být zahraniční zadlužení domácností i státu v zahraničních měnách. Tyto země se v důsledku ekonomické krize a s tím spojené recese dostaly do platební neschopnosti kvůli nezvladatelnému nárůstu nákladů obsluhy státního dluhu.

2) *Nízká konkurenceschopnost a vysoké deficity veřejných rozpočtů* (Řecko, Portugalsko)

Ve druhé kategorii jsou země, jejichž nízká konkurenceschopnost vůči ostatním členům Eurozóny potažmo EU způsobila jejich dlouhodobé zvyšování schodků veřejných rozpočtů i v době ekonomického růstu. Ekonomická krize, která způsobila pokles HDP, pak tyto země dostala do dluhové pasti, ze které je velice obtížné se dostat, vzhledem k nízké výkonnosti ekonomiky. Stejně jako v první kategorii je důsledkem neschopnost obsluhy státního dluhu.

3) *Nekompatibilita hospodářské politiky* (Irsko)

Poslední skupinou jsou země, jejichž hospodářská politika byla v ostrém rozporu s měnovou politikou ECB. Nezvladatelná krize tak byla vyvolána právě tímto nesouladem.

3.5.2 Zahraniční zadlužení v cizí měně (1)

Dramatický pokles HDP v Lotyšsku o 20% v roce 2009 představoval jednu z nejhlubších hospodářských recesí současné krize. Odrážel vzrůst nezaměstnanosti v důsledku krachu řady společností a fakt, že většina lotyšského dluhu není v latu, ale

v eurech. Lotyšsko, jež je členem ERM II., však nemohlo na ekonomickou krizi reagovat podstatnou devalvací (jak navrhoval například MMF). To by sice částečně ochránilo lotyšskou ekonomiku, ale výrazně by to ztížilo obsluhu státního dluhu. Lotyšsko tak v roce 2008 požádalo o mezinárodní pomoc, která mu byla poskytnuta výměnou za drastické vládní škrty (od 50 % snížení počtu lůžek ve státních nemocnicích přes snížení platů ve státní správě až po snížení státních penzí).¹³¹ Na půjčky v celkové výši 7,5 miliardy euro se podílely dominantně EU (3,1 miliardy euro) a MMF (1,7 miliardy euro) a částka představuje 1200 % stanovené finanční kvóty pro Lotyšsko v rámci MMF.¹³²

V podobné situaci se nacházelo i Maďarsko, jehož zahraniční dluh byl primárně ve švýcarských francích a v menší míře v eurech (a to i dluhy domácností). Kurz forintu vůči euru oslabil z téměř 230 forintů za Euro v roce 2008 na téměř 320 v roce 2009¹³³ (obdobně vůči švýcarskému franku ze 140 v roce 2008 na cca 220 v roce 2009¹³⁴). To představuje 40 % respektive téměř 60 % devalvaci vůči zmíněným měnám. Maďarsko bylo nuceno kvůli neúnosné situaci se svým zadlužením požádat o mezinárodní pomoc. Půjčku v celkové hodnotě přes 20 miliard euro (MMF: 12,3 miliardy euro, EU: 6,5 miliardy euro, Světová banka: 1 miliarda euro) Maďarsko získalo výměnou za provedení obdobně drastických ekonomických reforem jako Lotyšsko.¹³⁵

Společným rysem obou případů je samozřejmě vnější zadlužení v cizí měně, což znamená velkou míru zranitelnosti při náhlém pohybu kurzů a finanční i ekonomické krizi. To se projevilo extrémně negativně právě v maďarském případě. Stejně bylo postupováno i v případě řešení, tedy poskytnutí mezinárodní půjčky výměnou za reformní opatření a zejména rozpočtové škrty, které byly v obou případech dominantní. Velkým a obtížně řešitelným problémem v obou případech je špatná konkurenceschopnost ekonomik, které jsou tak více závislé na domácí poptávce, kterou

¹³¹ INTERNATIONAL MONETARY FUND. Republic of Latvia: Stand-By Arrangement—Interim Review Under the Emergency Financing Mechanism. 2009. URL: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2009/cr09125.pdf> (6. 5. 2011)

¹³² INTERNATIONAL MONETARY FUND. IMF Announces Staff-Level Agreement with Latvia on a €1.7 Billion Stand-By Arrangement as Part of Coordinated Financial Support. 2008. URL: <http://www.imf.org/external/np/sec/pr/2008/pr08332.htm> (1. 5. 2011)

¹³³ Evropská centrální banka – Eurosystem. URL: <http://www.ecb.int/stats/exchange/eurofxref/html/eurofxref-graph-huf.en.html> (7. 5. 2011)

¹³⁴ X-convert.com. URL: <http://www.x-convert.com/chart/CHF-HUF?period=5y> (7. 5. 2011)

¹³⁵ INTERNATIONAL MONETARY FUND. Executive Board Approves €12.3 Billion Stand-By Arrangement for Hungary. 2008. URL: <http://www.imf.org/external/np/sec/pr/2008/pr08275.htm> (7. 5. 2011)

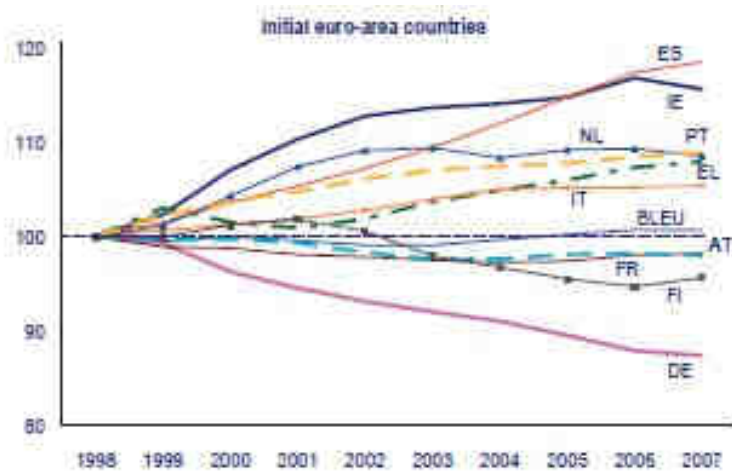
je, bez vnějších investic, obtížné obnovit. Prioritou se tak stala i reforma bankovního sektoru a snaha obnovit důvěru finančních trhů.

3.5.3 Past nekonkurenceschopnosti (2)

Ve druhé skupině jsou země, jež se vyznačují vysokou mírou zadlužení a nízkou konkurenceschopností ekonomiky. Tato situace, obvykle z politických důvodů, nevede ke snížení výdajů a rozpočtovým škrtnům (ve snaze o vyrovnání rozdílu), ale naopak ke snaze zachovat status quo fiskální expanzí. Navíc na již tak nevyrovnané rozpočty zapůsobila drasticky nutnost zachránit soukromé banky ze státního rozpočtu. Fiskální situace těchto zemí se tak stala neudržitelná a země se dostaly do dluhové pasti.¹³⁶

Příčinou nezvládnutí situace je nicméně samotná konkurenceschopnost, či spíše nekonkurenceschopnost těchto ekonomik. Ta je v EU systematicky měřena a hodnocena teprve od roku 2008. Hlavním ukazatelem konkurenceschopnosti je tzv. REER¹³⁷ index, který je hodnotou dané

Box 3.4: Vývoj REER upravený podle HDP v zakládajících zemích Eurozóny (1998=100) (1998 – 2007)

Zdroj: European Economy 2010. Surveillance of Intra-Euro-Area Competitiveness and Imbalances. EC 2010.

„měny“ vůči ostatním na základě podílu na vzájemném mezinárodním obchodě.

V případě Eurozóny je sice nominální směnný kurz 1, ale podíl na mezinárodním obchodě se dramaticky liší. Index REER je možné dodatečně upravovat podle HDP, ceny práce apod. (viz box 3.4). Graf ukazuje dlouhodobý trend ve vývoji REER, kdy se jednotlivé země od sebe spíše vzdalují. Samotný graf nicméně ukazuje pouze relativní vývoj vzhledem k výchozímu bodu, a jak ukázal vývoj v letech 2007-9, řada zemí měla REER index buď nadhodnocen (Španělsko, Řecko, Irsko) či podhodnocen (Německo) a

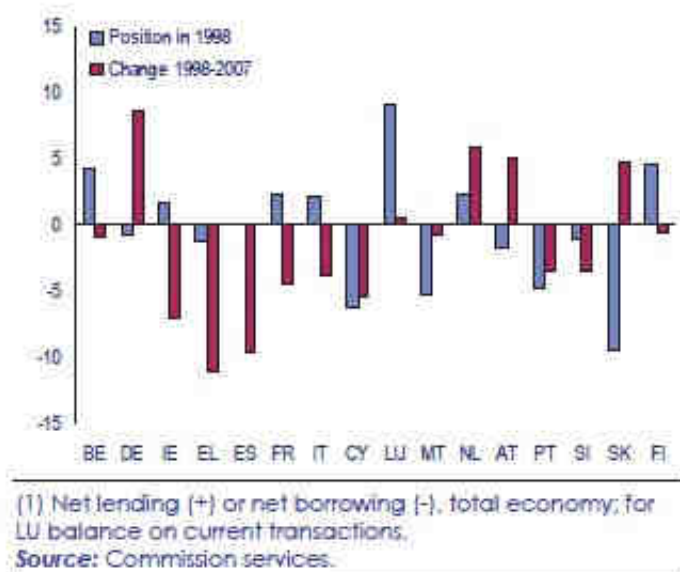
¹³⁶GRAUWE, Paul De. Economics of Monetary Union (6th Edition). Oxford: Oxford University Press. 2005. str. 20

¹³⁷ Zkratka z anglického „Real Effective Exchange Rate“

krize způsobila jeho vyrovnání na reálnou úroveň. To, co ilustruje reálnou konkurenceschopnost jasněji, je však platební bilance jednotlivých zemí.

Na grafu v boxu 3.5 lze názorně vidět, které země mají dlouhodobě negativní platební bilanci, a které naopak. Z hlediska konkurenceschopnosti nejúspěšnějšími zeměmi Eurozóny jsou: Německo, země Beneluxu, Rakousko a Finsko. Naopak nejhorší platební bilanci pak zaznamenalo Řecko, Španělsko, Portugalsko, Irsko a Kypr.

Box 3.5: Změna platební bilance mezi léty 1998 až 2007 (% HDP)

Zdroj: European Economy 2010. Surveillance of Intra-Euro-Area Competitiveness and Imbalances. EC 2010.

Je důležité podotknout, že země s negativní platební bilancí jsou nuceny tuto nějakým způsobem kompenzovat. Toho lze docílit buď omezením výdajů (například sociálními škrty apod.), zvýšením produktivity (například transformací na znalostní ekonomiku) anebo fiskální expanzí, tedy schodkovým hospodařením. V případě zemí Eurozóny členské státy volily spíše fiskální expanzi

na místo nepopulárních, politicky problematických škrťů a omezování výdajů státního rozpočtu. Tato kombinace tak měla po příchodu finanční a ekonomické krize devastační účinky, když byly schodkové rozpočty nuceny expandovat ještě mnohem více především záchranou soukromých bank. Zpráva o konkurenceschopnosti konstatovala, že nerovnováha platební bilance a negativní vývoj konkurenceschopnosti před krizí korespondovaly s vývojem v době krize.¹³⁸ Například Německo, které bylo i přes svou velice dobrou pozici (z hlediska konkurenceschopnosti) zasaženo ekonomickou krizí mimořádně tvrdě, se z ní dokázalo rychle zotavit a svou komparativní výhodu ve vyšší konkurenceschopnosti zužitkovat.¹³⁹ Naopak zemím jako Řecko či Portugalsko se krize

¹³⁸ European Economy 2010. Surveillance of Intra-Euro-Area Competitiveness and Imbalances. EC 2010. str. 14. URL: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2010/pdf/ee-2010-1_en.pdf (20. 1. 2011)

¹³⁹ Tamtéž, str. 56

zatím nepodařila překonat, vzhledem k nízké (a snižující se) konkurenceschopnosti a vysokému zadlužení.

Odpověď na otázku, co je příčinou nízké (relativní) konkurenceschopnosti, leží v rozdílných hospodářských politikách členských států a v některých případech i v jejich dědictví z minulosti. Například odlišné tempo růstu mezd (a ceny práce), kdy například mzdy v Německu dlouhodobě stagnují či rostou jen velice mírně - nárůst jen o 5 % mezi lety 2000 a 2010, zatímco průměr Eurozóny byl růst až o 20 % za stejné období, se pochopitelně negativně odráží na konkurenceschopnosti jednotlivých států. Růst mezd totiž jen zřídka kopíruje růst produktivity a je vesměs závislý na tlaku kolektivního vyjednávání a na ochotě vlády, než na reálném stavu ekonomiky. Dochází tak k nerovnováze mezi členskými státy, která byla výše demonstrována, a která, jak ukazuje dlouhodobý vývoj, se časem prohlubuje!¹⁴⁰

Země s notoricky špatnou platební bilancí, a tedy nízkou produktivitou a konkurenceschopností, se tak nacházejí v situaci, kterou bychom mohli nazvat „pastí nekonkurenceschopnosti“. Na jedné straně mají tyto země extrémně vysoké schodky veřejných rozpočtů a z nich plynoucí stále obtížnější obsluha veřejného dluhu. Na straně druhé je jejich nízká konkurenceschopnost vůči hlavním obchodním partnerům a tím i negativní platební bilance, která je opět kompenzována ještě rychlejším zvyšováním deficitu veřejných rozpočtů. Řešením situace je tak vyrovnání konkurenceschopnosti zvýšením produktivity či omezením výdajů.

Zvýšení produktivity práce pak lze docílit restrukturalizací ekonomiky, například transformací na znalostní ekonomiku. Jak jsme však viděli v předchozí kapitole, takový krok vyžaduje nejen koordinaci všech zúčastněných aktérů na národní úrovni, ale i poměrně značné investice. Zejména kritický nedostatek financí u zemí v dluhové pastí činí tento postup poměrně problematickým. Alternativou je již pouze zmíněné vynucené vyrovnání reálné konkurenceschopnosti a veřejných výdajů jejich snížením. Toho lze docílit například snižováním mezd (omezením jejich růstu), drastickými rozpočtovými škrty apod. O extrémní politické problematičnosti takového řešení jsme se však již mohli přesvědčit v případě Řecka, kdy si masové protivládní demonstrace v roce 2010 vyžádaly tři lidské životy.¹⁴¹ Navíc je otázkou, zdali by tento postup spíše neochromil

¹⁴⁰ Tamtéž, str. 35

¹⁴¹ PANGALOS, Philip. Greek riot deaths: a black day for the cradle of democracy. (6. května 2010). URL: <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/europe/article7117589.ece> (6. 5. 2011)

ekonomickou aktivitu a krizi ještě neprohloubil, jestliže v době krize je to právě fiskální expanze, která má posílit její překonání a znovunastartovat ekonomiku.

Past nekonkurenceschopnosti, respektive divergentní vývoj, však z pohledu EU odhalila naprosto kritickou potřebu koordinace a společného postupu při odstraňování vzájemných nerovnováh. Současná forma koordinace, jejímž cílem je makroekonomická stabilita právě dosažením konvergence členských ekonomik, totiž nejen konvergenci nepřinesla, ale nezabránila ani prohlubující se divergenci.

3.5.4 Nekompatibilita hospodářské politiky (3): případová studie 2: Irská krize

Třetí zkoumanou kategorií je krize způsobená nekompatibilitou hospodářské politiky. Na případě irské krize lze nejlépe demonstrovat fenomén, který stál v pozadí i předchozí kategorie krizových scénářů. Totiž špatná či nefunkční hospodářská koordinace.

Irsko, často přezdíváné keltský tygr, se v 50. letech vydalo cestou hospodářských reforem. Po vstupu do ES v roce 1973 však bylo dlouhodobě čistým příjemcem komunitárních dotací, až 4 % HNP¹⁴² a ekonomický boom nastoupil až v 90. letech (zhruba od roku 1995), zejména po vzniku Eurozóny (jejíž bylo Irsko zakládajícím členem) a udržel se až do ekonomické krize. Srovnání růstu HDP viz box 2.6.

Irsko tohoto bezprecedentního růstu dosáhlo dlouhodobou politikou nízkého zdanění a diverzifikací zahraničního obchodu, kdy postupně přestalo být závislé jen na Velké Británii. Dlouhodobým problémem však byla irská libra a přechod na euro tak irské ekonomice znatelně pomohl.

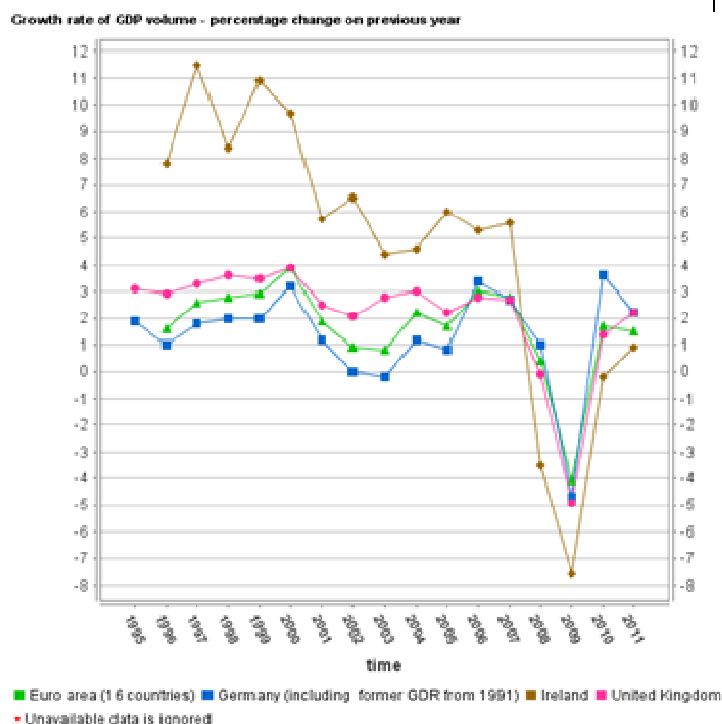
V druhé polovině 90. let po nástupu kabinetu Bertieho Aherna (1997-2008) vznikly na ministerstvu financí pod taktovkou Charlieho McCreevyho tzv. „štědré rozpočty“, jež se vyznačovaly zvýšením výdajů na sociální stát až o 40 %.¹⁴³ Klíčovým krokem v irské krizi však bylo postupné snižování kapitálové daně (ze zisku z investovaného kapitálu) z původních 40 % až na 20 % v roce 2000 (průměrná míra kapitálového zdanění Eurozóny se dlouhodobě pohybuje kolem 30 %). Ke zvýšení této daně, stejně jako daně z příjmu (12,5 %) je Irsko dlouhodobě ostatními zeměmi EU bezúspěšně vyzýváno.

¹⁴² Eurostat: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/> - 25. 1. 2011

¹⁴³ Sociální výdaje v Irsku jsou extrémně disproporční, kdy celkové výdaje jsou jedny z nejnižších v EU, zatímco například výdaje na zdravotnictví jedny z nejvyšších. TIMONEN, Virpi. Irish social expenditure in a comparative international context. Dublin: Combat Poverty Agency 2003. str. 16. URL: http://www.cpa.ie/publications/IrishSocialExpenditureInAComparativeInternationalContext_2003.pdf (26. 1. 2011)

Výsledky této politiky byly nepřekvapivé – obrovský příliv kapitálu, zejména z Velké Británie a Německa, do irských bank, které masivně investovaly do irského realitního trhu. Většina investic měla krátkodobý charakter s průměrnou návratností kolem 3 let. To extrémně akcelerovalo růst irského HDP, jehož rychlost byla dvakrát vyšší, než byl průměr Eurozóny. Celá situace pak byla umožněna Evropskou centrální bankou, která dlouhodobě udržovala nízkou

Box 2.6: Růst HDP Irska a vybraných zemí (1995 – 2011)

Zdroj: Eurostat

úrokovou míru (společná měnová politika). Irsko by však bývalo vyžadovalo mnohem vyšší úrokovou míru, aby se omezil příliv investic. Právě ten totiž po splasknutí realitní bubliny a zejména po příchodu finanční a ekonomické krize uvrhl irské banky do finančních problémů, navíc podpořených falšováním záznamů.¹⁴⁴ Selhal i dohled Irské centrální banky, která neodhalila ani účetní machinace AIB, ani nezakročila důslednější kontrolou proti obrovskému disproportionálnímu nárůstu riskantních zahraničních investic.

Irská vláda tak byla nakonec nucena vstoupit do třech největších irských bank: Anglo-Irish Bank, Allied Irish Bank a Bank of Ireland. Schodek státního rozpočtu pro rok 2009 činil 14,3 % HDP (druhý nejvyšší v EU) a 32 % HDP (!) v roce 2010 v důsledku rekapitalizace tří bank.¹⁴⁵ V roce 2010 irská vláda požádala o pomoc Eurozónu, která jí poskytla 85 miliard euro (úroková míra 5,8 %) s požadavkem na provedení ekonomických reforem a rozpočtových škrťů. Na rozdíl od pomoci

¹⁴⁴ Anglo-Irish Bank Annual Report 2009. URL: http://www.angloirishbank.com/About-Us/Reports/Annual_Report_Accounts_2009/Annual_Report_Accounts_PDF.pdf (26. 1. 2011)

¹⁴⁵ Eurostat. URL: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/> (6. 5. 2011)

koordinované s MMF v případě Maďarska, Lotyšska a také Řecka však irský plán nebyl dodán zvenčí a nemůže být ani vynucen.¹⁴⁶

Identifikovat jednoznačného viníka irské krize není snadné. Zcela jednoznačně v centru stály soukromé banky, nicméně jejich riskantní a v konečném důsledku katastrofální počínání, umožnila souhra faktorů, od nevhodné daňové politiky přes nefunkční dohled Irské centrální banky po společnou měnovou politiku ECB. Nelze však přehlédnout, že této situaci bylo možné zabránit, pokud by fungovala hospodářská koordinace v rámci HMU. Irsko by totiž nemohlo dlouhodobě udržovat nekompatibilní daňovou politiku (se společnou měnovou politikou) a nedošlo by tak ke vzniku situace, který irskou krizi umožnila a spustila: „přehřátí“ ekonomiky příliš velkým přílivem investic, jejich jednostranné investování největšími bankami respektive neschopnost dodržet jejich návratnost po příchodu finanční a ekonomické krize.

Irská krize tak ukazuje fatálnost nekompatibility hospodářské politiky (v tomto případě daňové) se společnou měnovou politikou a ukazuje, že závazná koordinace hospodářských politik je opravdu nutná, aby podobné krize nemohli nastávat.

3.5.5 Vývoj HDP a veřejného zadlužení

Ekonomický vývoj EU a jejích členů po spuštění třetí fáze HMU (Příloha 1) je, vzhledem k výše popsaným jevům a poznatkům, symptomatický, a potvrzuje kritičnost situace. Připomeňme, že Maastrichtská kritéria a Pakt stability a růstu stanovují limit 3 % deficit HDP, 60 % celkové zadlužení a cílem Lisabonské strategie bylo dosáhnout 3 % růstu HDP:

- 1) Země s nízkou konkurenceschopností a negativní platební bilancí vykazovaly velmi nízký (místy negativní) přírůstek HDP, stálý deficit veřejných rozpočtů a tím poměrně rychle stoupající celkové zadlužení. Například Řecko vykazovalo průměrný deficit nad 5 % HDP, při růstu mezi 4 a 5 %. Celkový dluh se před krizí zvýšil z 94 % na 105 % HDP, což odpovídá rozdílu deficitu a přírůstku.¹⁴⁷

¹⁴⁶ Z právního hlediska je úroková míra zvolena tak, aby odpovídala případné půjčce přímo na finančních trzích, aby se zmírnilo obvinění z bail-outu (přebírání odpovědnosti za závazky vlád členských zemí), který byl již v Maastrichtské smlouvě explicitně zakázán po spuštění třetí fáze HMU.

¹⁴⁷ Ačkoliv hodnoty růstu HDP a veřejného schodku jsou měřeny ve stejných jednotkách (% HDP), není snadné je vzájemně poměřit, protože první hodnota udává celkový přírůstek v celé ekonomice, kdežto druhá hodnota zadlužení veřejných institucí – subjekt tedy není stejný. Teoreticky však veřejný dluh splatí subjekty dané ekonomiky například prostřednictvím zvýšených daní apod. Jejich poměření tak svou relevancí má.

Obdobně Portugalsko zvýšilo ze 49,6 % na 68,3 % při velmi nízkém růstu HDP do 2 % ročně.

- 2) Země s dobrou platební bilancí na vnitřním trhu vykazovaly vyšší přírůstek HDP (kolem 3 %) a stagnaci či snižování celkového dluhu. Příkladem může být Německo, jehož dluh se zvýšil o pouhých 4 % ve sledovaném období nebo Belgie, jejíž dluh rapidně klesl (ze 114 % HDP v roce 1999 na 84,2 % HDP v roce 2007). Stejný trend klesajícího zadlužení lze pozorovat i v Nizozemí, Rakousku či Finsku.

Vliv krize měl na všechny státy negativní účinky. Na státy v první skupině však měl ničující dopad. Nárůst celkového dluhu během krize o téměř 40 % v Řecku, 30 % v Portugalsku a Španělsku, 70 % v Irsku¹⁴⁸ atd. Poměrně rapidní expanzi dluhu zaznamenalo i Německo z 66 % na 83 %, což však můžeme připsat vedle krize také nutností zachraňovat řadu bank a dominantnímu podílu na záchranných balíčcích pro Řecko a Irsko. Obdobný trend lze pozorovat i v poklesu HDP. Zatímco ve státech s aktivní obchodní bilancí kleslo HDP v roce 2009 o maximálně 5 %, ve státech jako Řecko, Portugalsko, Irsko či Španělsko činil pokles více než 10 % HDP.

3.6 Krize vs. evropské ekonomické vládnutí

Ekonomická a finanční krize v Evropě prověřila pevnost a stabilitu evropské ekonomické integrace, reprezentované primárně hospodářskou a měnovou unií, a kvalitu jejího ekonomického vládnutí v podobě řady nástrojů od makroekonomické koordinace přes pakt stability a růstu, po otevřenou metodu koordinace.

Výsledky v době před krizí v podobě plnění Lisabonské strategie byly velmi nepřesvědčivé. Příchod krize pak zcela jednoznačně odhalil fundamentální nedostatky ve stavbě hospodářské a měnové unie a ekonomického vládnutí EU. Zejména pilíř hospodářské unie, v rámci nějž měla probíhat makroekonomická koordinace zajišťující stabilitu a konvergenci ekonomik členských států, se ukázal být prakticky nefunkční, když ekonomiky Eurozóny během 12 let konzistentně divergovaly a kolaps několika z nich vážně ohrozil její celkovou stabilitu.

Řada států se totiž dostala do těžko řešitelné „pasti nekonkurenceschopnosti“ a vymanit se z ní na vlastní pěst, je v podstatě nemožné. Stejně tak reakce na finanční

¹⁴⁸ Jak již bylo zmíněno, irský extrémní nárůst dluhu byl způsoben vládní rekapitalizací irského bankovního sektoru.

krizi, kdy z počátku reagovali jednotlivé vlády samostatně (a to i v rámci Eurozóny) vyhlášením jednostranných záruk, hrozily zásadním způsobem destabilizovat integrované finanční trhy EU. Tento zásadní problém byl sice vyřešen v říjnu 2009 ad hoc přijetím společných opatření v Radě EU ve složení ECOFIN k řešení finanční krize,¹⁴⁹ což uklidnilo finanční trhy a prokázalo efektivitu společného postupu. Nelze si však nepovšimnout, že zvolený postup byl zcela mimo rámec existujících nástrojů.

Deficitní hospodaření, nízký růst a zejména finanční intervence vlád na pomoc bankám postiženým finanční krizí, zvýšily schodek některých zemí nad únosnou míru, čímž jim znemožnily účinně bojovat s ekonomickou krizí (využívat rozpočet k anticyklické politice) a v případě (prozatím) Řecka, Irska a Portugalska znamenaly dokonce insolvenční.¹⁵⁰ Pokles HDP, raketový vzestup schodku, již tak silně deficitních veřejných rozpočtů, a slabá výkonnost nekonkurenceschopné ekonomiky příliš optimismu opravdu nenabízela a nenabízí. Vlády jsou tak nuceny přistoupit k drastickým výdajovým škrtnům a ve výše zmíněných případech i k žádostem o mezinárodní finanční pomoc.

Tato záchrana i navzdory tzv. „no bail out“ klauzuli,¹⁵¹ od Evropské unie zatím vždy přišla a soudě dle nyní institucionalizovaného Evropského stabilizačního mechanismu, jsou „bail-outy“ do budoucna pevnou součástí struktury evropského ekonomického vládnutí. Důvod k tomu je ten, že již rok po spuštění HMU klesl podíl investic do nečlenských zemí Eurozóny z 37 % na pouhých 11 % ze všech přeshraničních investic států Eurozóny.¹⁵² Jinými slovy, téměř 90 % investiční aktivity Eurozóny se odehraje mezi jejími členy. Insolvenční členského státu tak není ohrožen jen on sám, ale také jeho věřitelé, kterými jsou ve většině případů soukromé banky a další finanční instituce v ostatních členských státech. Zcela reálně tak hrozí „domino efekt“, tedy krach těchto bank způsobený insolvenční jednoho státu; což by znamenalo nový začátek ekonomické krize, která by mohla ohrozit i stabilnější státy, které by přivedly do problémů další banky atd. Vykoupit stát v problémech společnou půjčkou, je tak jediné okamžité řešení, které zabraňuje kolapsu evropské ekonomiky. Dlužno podotknout, že ačkoliv irská krize byla odlišná ve svém vzniku, je zcela stejná ve svých

¹⁴⁹ Draft Council conclusions on strengthening EU financial stability arrangements. URL: <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/09/st14/st14239.en09.pdf> (10. 5. 2011)

¹⁵⁰ Nejčastější boj s krizí je anticyklická politika za pomoci fiskální expanze.

¹⁵¹ Tedy, že společenství nebude přejímat závazky členských států. Původní článek 104b v Maastrichtské smlouvě, nyní článek 125 Smlouvy o fungování Evropské unie (Lisabonská smlouva). URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0047:0199:EN:PDF> (10. 5. 2011)

¹⁵² PELKMANS, Jacques, *European Integration: Methods and Economic Analysis* (3rd edition), Pearson Education Ltd., Harlow: 2006, str. 399

následcích, byť se Irsko nenachází v (tak) bezvýchodné situaci, co se konkurenceschopnosti týče.¹⁵³

Pokud by tak došlo k návratu k předkrizovému stavu s tím, že přijatá krizová opatření a společné postupy při řešení finanční krize byly jen mimořádná opatření reagující na mimořádnou situaci, krize by nejen neskončila, ale opakovala by se s největší pravděpodobností znovu a s ještě horšími následky, vzhledem ke špatnému stavu ekonomik některých států v důsledku již současné krize.¹⁵⁴ Reforma směrem k účinnějšímu ekonomickému vládnutí EU, které umožní účinně zvládat krize, bude odstraňovat nerovnováhy na vnitřním trhu a zajistí kýženou stabilitu HMU, se tak jeví být skutečně zcela nezbytná, jak konstatovala již zpráva Euro@10¹⁵⁵ aj.¹⁵⁶

4 Evropské ekonomické vládnutí – navrhované reformy

Na ústřednost problému ekonomického vládnutí v EU upozorňovaly především od začátku krize západoevropské think-tanky, zejména francouzský Notre-Europe (založen Jacquesem Delorse, od roku 2009 je předsedou Antonio Vitorino)¹⁵⁷, který se problematikou evropského ekonomického vládnutí zabývá již od svého vzniku v 90. letech, a ve kterém působil i Tommaso Padoa-Schioppa. Bruselský (belgický) Breugel (ředitelem je Jean Pisany-Ferry), ve kterém působí například André Sapir.¹⁵⁸ Dále například Reflexní skupina ustavená za německého předsednictví v roce 2007 Evropskou radou s cílem odhalovat a přispívat k řešení krizí v dlouhodobém horizontu, která do debaty o evropském ekonomickém vládnutí přispěla Projektem Evropa 2030.¹⁵⁹

¹⁵³ Viz závěry k Irsku v European Economy 2010. Surveillance of Intra-Euro-Area Competitiveness and Imbalances. EC 2010. str. 60 a dále
http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2010/pdf/ee-2010-1_en.pdf – 20. 1. 2011

¹⁵⁴ GLÖCKLER, Gabriel. Euro area governance and the financial crisis: new quality or flash-in-the-pan? v Na EU Fit For Purpose: After the Crisis: A New Socio Economic Settlement for the EU. (LIDDLE, Roger (ed.)). Londýn 2009. Policy Network. URL: www.policy-network.net (5. 10. 2010)

¹⁵⁵ EUROPEAN COMMISSION. EMU@10: Successes and challenges after ten years of Economic and Monetary Union. European Economy 2008. Issue 2. s. 3 URL: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication12682_en.pdf (24. 5. 2011)

¹⁵⁶ PISANI-FERRY, Jean. EURO-AREA GOVERNANCE: WHAT WENT WRONG? HOW TO REPAIR IT? Breugel 2010. URL: www.breugel.org (10. 5. 2011) a ALTOMONTE, Carlo. MARZINOTTO, Benedicita. Monitoring Macroeconomic Imbalances in Europe: Proposals for a Refined Analytical Framework. Breugel 2010 (on request of DG for Internal Relations (European Commission)). URL: www.breugel.org (27. 5. 2011)

¹⁵⁷ Notre Europe – Economic Governance. URL: <http://www.notre-europe.eu/en/axes/competition-cooperation-solidarity/projects/projet/translate-to-english-gouvernance-economique/> (19. 5. 2011)

¹⁵⁸ Breugel – European Macroeconomics. URL: <http://www.bruegel.org/publications/publication-listing/topic/37-european-macroeconomics/> (19. 5. 2011)

¹⁵⁹ Reflection Group: On the Future of Europe in 2020-2030 Time Horizon. PROJECT EUROPE 2030: Challenges and Opportunities. 2010. 46 str. URL: http://www.reflectiongroup.eu/wp-content/uploads/2010/05/reflection_en_web.pdf (19. 5. 2011)

V březnu roku 2010 tak Evropská rada vytvořila „Pracovní skupinu pro správu ekonomických záležitostí“ pod vedením předsedy Evropské rady Hermana Van Rompuye.¹⁶⁰ Cílem skupiny bylo do konce roku navrhnout nutné změny ve struktuře evropského ekonomického vládnutí, které by odpovídaly odhaleným problémům a výzvám. Skupina vydala v říjnu již zmíněnou zprávu, ve které doporučuje přijmout řadu opatření, z nichž některá publikovaná v dřívějších výstupech skupiny, byla v té době již schválena (např. evropský semestr).¹⁶¹

Skupina identifikovala v zásadě tyto problémy stojící za divergencí evropských ekonomik, nerovnováhou na vnitřním trhu a hrozcí nestabilitou HMU: nedostatek účinné makroekonomické koordinace a problémy fungování existujících prvků ekonomického vládnutí.

Vedle výstupů této skupiny pak zveřejnila své návrhy v září 2010 také Evropská komise v rámci tzv. Balíčku evropského ekonomického vládnutí. Ten sestává ze 4 hlavních okruhů: posílení paktu stability a růstu, zabránění a odstraňování makroekonomické nerovnováhy, sjednocení a vytváření národních rozpočtových rámců a silnější vymáhání (dodržování pravidel).¹⁶²

4.1 Finanční dohled

Prvním významným krokem v reformování evropského ekonomického vládnutí byl návrh na účinnější dohled nad mezinárodními finančními trhy v rámci EU, zejména v měnové unii, který přišel z Komise v květnu 2009.¹⁶³ Důvody byly dvojí. Prvním byla role soukromých bank a finančních trhů při vzniku krize, kdy nezodpovědným a riskantním chováním paralyzovaly sekundární finanční (bankovní) trh a následné finanční problémy přinutily vlády členských zemí EU k jejich nákladné záchraně. Dosavadní kontrolní a regulační mechanismy tak zcela zřejmě selhaly. Navíc se prokázalo, že finanční trhy nerozlišují mezi jednotlivými státy v rámci Eurozóny a

¹⁶⁰ Z anglického „Task Force on Economic Governance“. Závěry evropské rady z 26. v Bruselu z března 2010. URL: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/CS/ec/113596.pdf (20. 5. 2011)

¹⁶¹ REPORT OF THE TASK FORCE TO THE EUROPEAN COUNCIL. STRENGTHENING ECONOMIC GOVERNANCE IN THE EU. Brusel 2010. 14 str. URL: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/117236.pdf (10. 5. 2011)

¹⁶² EUROPEAN COMMISSION. A new EU economic governance - a comprehensive Commission package of proposals. URL: http://ec.europa.eu/economy_finance/articles/eu_economic_situation/2010-09-eu_economic_governance_proposals_en.htm (20. 5. 2011)

¹⁶³ EUROPEAN COMMISSION. Financial services: Commission proposes stronger financial supervision in Europe. URL: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/09/836> (20. 5. 2011)

unilaterální akce (jako například vládní vyhlášení záruk vkladů) hrozily destabilizovat celou Eurozónu.¹⁶⁴

Decentralizovaný dohled v rukách obvykle centrálních bank členských států se ukázal být zcela neúčinný. Nedokázal odhalit klíčové problémy, které vedly k paralýze sekundárního finančního trhu, ani jim zabránit či zmírnit jejich dopad. Komise proto navrhla vytvořit dva nové orgány:

- Evropskou radu systémového nebezpečí (ESRC: *European Systemic Risk Council*)
- Evropský systém finančního dohledu (ESFS: *European System of Financial Supervision*)

První jmenovaná instituce má za úkol hodnotit makroekonomická a systémová rizika plynoucí z vysoké prointegrování evropských ekonomik a vydávat včasné varování a doporučení. ESRC je odpovědí na to, že Eurozóně chyběla schopnost hodnotit celkový vývoj a stav finančního systému, respektive rizika z něj plynoucí. Například rizika pro celkovou finanční stabilitu Eurozóny v důsledku jevů probíraných v druhé části: disproporční akumulace investiční aktivity v Irsku, jednostranné zaměření španělského investičního trhu do stavebnictví apod. Fakt, že drtivá většina těchto investic pochází z ostatních států Eurozóny (přes 90 %)¹⁶⁵, může způsobit v případě kolapsu trhu problémy ostatním státům i celému finančnímu systému. A právě na tyto rizika by měla nyní ESRC s předstihem upozorňovat.

ESFS je pak odpovědí na selhání národních kontrolních úřadů v roli supervizora bankovního a finančního sektoru, které neodhalily včas rizika chování subjektů na těchto trzích. Cílem ESFS je tak koordinovat tyto národní instituce a sjednocovat kontrolní pravidla, praxi a způsob jejich vynucování. Důležitou roli hraje pochopitelně výměna informací a ESFS má sloužit především jako platforma sdružující národní i nadnárodní instituce v EU působící v oblasti finančního dozoru.

Obě instituce byly schváleny Radou i Evropským parlamentem a to v září 2010, s účinností od ledna 2011, kdy obě nové instituce vznikly. Finanční trhy jsou

¹⁶⁴ GLÖCKLER, Gabriel. Euro area governance and the financial crisis: new quality or flash-in-the-pan? v Na EU Fit For Purpose: After the Crisis: A New Socio Economic Settlement for the EU. (LIDDLE, Roger (ed.)). Londýn 2009. Policy Network - www.policy-network.net – 5. 10. 2010

¹⁶⁵ PELKMANS, Jacques, *European Integration: Methods and Economic Analysis* (3rd edition), Pearson Education Ltd., Harlow: 2006, str. 399

bezpochyby nejpointegrovanějším prvkem vnitřního trhu a to do té míry, že v rámci Eurozóny v podstatě není možné národní trhy rozlišit a finanční trhy je skutečně nerozlišují. Finanční toky jsou navíc páteří celého vnitřního trhu a jejich částečná paralýza v době krize odhalila existující slabiny v jejich správě. Je nicméně otázkou, nakolik navržená a přijatá opatření situaci skutečně zlepší natolik, že se již nebude opakovat. Jak bylo zaznamenáno, jedinou skutečně účinnou metodou, která stabilizovala finanční trhy v době krize, byl společný postup na podzim v roce 2008, kdy předcházející jednostranné akce neměly na stabilitu finančních trhů žádný vliv a naopak hrozily trhy ještě více destabilizovat.¹⁶⁶ Je zřejmé, že stejně jako byla plně centralizována měnová politika, je vysoce žádoucí centralizovat i finanční dohled, který do krize zůstával v kompetenci národních centrálních bank a dalších úřadů. To ovšem přímo neumožňuje současná verze zakládajících smluv, ačkoliv je nyní možné po lisabonské revizi převádět nové kompetence na společné instituce i v této oblasti (jednomyslným hlasováním v Evropské radě, jak toho bylo využito v případě Evropského stabilizačního mechanismu, viz dále).

Efektivita tohoto řešení zůstává nicméně otázkou, jelikož ke skutečné centralizaci finančního dohledu či ke vzniku závazných postupů v této oblasti zatím nedošlo. ESFS je však rozhodně správným krokem, jelikož nyní tvoří dosud chybějící společnou platformu finančního dohledu, byť bez reálných kompetencí.

4.2 Evropský semestr

Společný návrh Evropského semestru Pracovní skupiny Evropské rady a Komise byl schválen v září 2010 a byl uveden do praxe v lednu 2011. V podstatě se jedná o snahu koordinovat vytváření národních rozpočtů na evropské úrovni v rámci jejich přípravy národními vládami a před jejich schvalováním národními parlamenty.¹⁶⁷ Ambice evropského semestru jsou ještě vyšší. V rámci rozpočtové koordinace má probíhat i v podstatě veškerá makroekonomická koordinace mezi členskými státy, tedy i všech souvisejících politik (zaměstnanosti, daňové, sociální aj.). Návrh vychází z poznatku, že právě v těchto oblastech vznikají nerovnováhy, které pak ohrožují konkurenceschopnost daného státu a celkovou stabilitu a ekonomickou

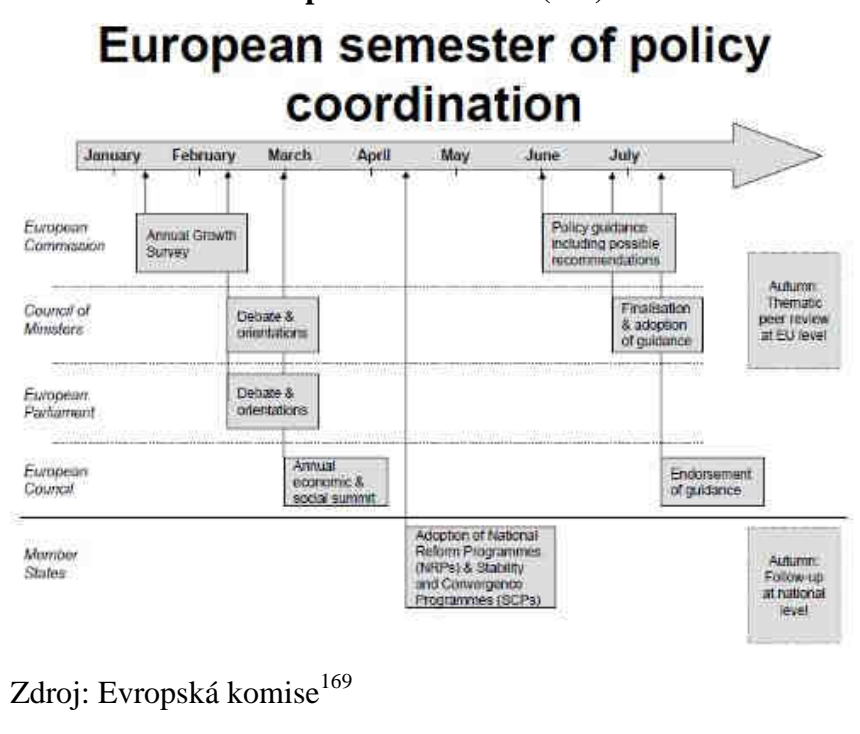
¹⁶⁶ MULAS-GRANADOS, Carlos. The Fourth Dimension: financial supervision and economic governance. v EU Fit For Purpose: After the Crisis: A New Socio Economic Settlement for the EU. (LIDDLE, Roger (ed.)). Londýn 2009. Policy Network URL: www.policy-network.net (5. 10. 2010)

¹⁶⁷ EUROPEAN COMMISSION. Communication: Enhancing economic policy coordination for stability, growth and jobs – Tools for stronger EU economic governance. URL: http://ec.europa.eu/economy_finance/articles/euro/documents/com_2010_367_en.pdf (27. 5. 2011)

výkonnost/efektivitu EU. Jádrem procesu probíhá od ledna do července (cca půl roku, proto „semestr“) a na podzim pak probíhá hodnotící fáze.

Procedura začíná zveřejněním Komisí vypracované roční analýzy růstu.¹⁶⁸ Ta zahrnuje všechny současné i nové oblasti makroekonomické koordinace včetně hlavních směrů, Evropy 2020, paktu stability a růstu atd. Tyto procedury

Box 4.1: Schéma evropského semestru (EN)

zůstávají z legálního hlediska oddělené, nicméně došlo k jejich „přečasování“ tak, aby se časově shodovaly s Evropským semestrem co se výstupů a jednání týče.

Na jaře jsou pak v Evropské radě a Radě ministrů prezentovány a diskutovány národní rozpočtové strategie, které jsou následně hodnoceny Komisí. Na základě tohoto hodnocení pak Rada ministrů vydá jednotlivým členským státům doporučení. Vlády jednotlivých zemí pak tato doporučení mají zohledňovat v přípravě státního rozpočtu, který následně standardním způsobem schvalují národní parlamenty.

Členské státy nejsou povinny v evropském semestru předkládat zákony o státním rozpočtu k jejich předschvalování na evropské úrovni, ale spíše přehledy obsahující mimo jiné:¹⁷⁰

- Odhadovaný makroekonomický vývoj

¹⁶⁸ Série dokumentů v rámci prvního Přehledu pro rok 2011 dostupná zde: URL:

http://ec.europa.eu/europe2020/tools/monitoring/annual_growth_survey_2011/index_en.htm (27. 5. 2011)

¹⁶⁹ European semester of policy coordination. URL:

http://ec.europa.eu/economy_finance/articles/euro/documents/com_367_european_semester_en.pdf (20. 5. 2011)

¹⁷⁰ EUROPEAN COMMISSION. Communication: Enhancing economic policy coordination for stability, growth and jobs –

Tools for stronger EU economic governance. URL:

http://ec.europa.eu/economy_finance/articles/euro/documents/com_2010_367_en.pdf (27. 5. 2011)

- Popis plánování hospodářské politiky
- Popis vývoje rozpočtu a rozpočtový plán pro daný rok

Právě evidentní snaha koordinovat hospodářské politiky na základě zcela konkrétních informací v rámci debaty o národních rozpočtech má potenciál být skutečně účinným mechanismem i přes absenci sankcí při nedodržení výsledných doporučení. Doporučení jsou členským státům vydávána v červnu Komisí (viz schéma v boxu 4.1) a to ve formě tzv. Programů stability a konvergence (*Stability and Convergence Programme, SCP*). Ty by se tak měly stát základem pro transpozici navrhovaných opatření do národních právních rámců pomocí Národních reformních programů (*National Reform Programme, NRP*).

Na podzim pak výsledky této koordinace hodnotí Komise, Rada ministrů a Evropská rada. Evropský semestr se nedotýká pouze přípravy rozpočtů a koordinace hospodářských politik, ale také vědy a výzkumu či strukturálních reforem. První hodnotící fáze tak proběhne na podzim 2011.

Hlavní slabina společná původním koordinačním mechanismům nicméně zůstala, totiž nevytížitelnost daných doporučení (absence sankcí). Vedle mnohem konkrétnějšího a jasnějšího postupu by v tomto ohledu mělo nejvýznamněji přispět větší zapojení národních parlamentů, které nesmí, pokud má Evropský semestr uspět, jej začít vnímat jako „nepřípustné vměšování“.¹⁷¹ V každém případě se však Evropský semestr zdá být významným pokrokem v zajištění makroekonomické stability EU a Eurozóny a prozatím zůstává vedle protikrizových opatření jedinou implementovanou reformou evropského ekonomického vládnutí.

4.3 Posílený pakt stability a růstu

Revize paktu z roku 2005 nepřinesla v podstatě žádné změny v jeho praktickém fungování s tím rozdílem, že zmírnění paktu alespoň částečně sloučilo zavedenou praxi a jeho znění (zejména rozšíření seznamu výjimečných situací vylučujících zahájení procedury pro nadměrný deficit). Návrh Komise z roku 2010 v rámci prvního ze tří balíčků reformy evropského ekonomického vládnutí navrhl výrazné zpřísnění a zpřesnění paktu.

¹⁷¹ DELORS, Jacques et al. The European Semester: only a first step. Policy Brief (Notre Europe) No. 22. 2011. URL: http://www.notre-europe.eu/uploads/tx_publication/bref22-EN.pdf (27. 5. 2011)

Komise ve svém návrhu explicitně zohlednila to, že dosavadní způsob zkoumání rozpočtů členských zemí neodrážel reálný stav jejich ekonomik. Například zdánlivě vyrovnané rozpočty kriticky však závislé na ekonomickém růstu, který když se propadl do negativních čísel v době krize, katapultoval schodek rozpočtu výrazněji, než v jiných zemích (srovnej například Španělsko s Německem v tabulce v příloze 1). Z tohoto důvodu Komise navrhla rozšíření kritérií při hodnocení členských států o:¹⁷²

- Rychlost růstu výdajů rozpočtu, která nesmí převýšit průměrný růst HDP
- Způsob využití přebytku platební bilance, který by neměl být využíván ke kompenzaci schodku (jeho optickým snižováním)

V případě porušení těchto nových pravidel může být po opakovaných výzvách členskému státu uložena pokuta (vynucený vklad) ve výši právě 0,2 % HDP. Tato sankce, na rozdíl od předchozí verze paktu, by automaticky propadala (stala se pokutou), pokud by při dalším hodnocení Rada kvalifikovanou většinou nerozhodla jinak. V současné verzi paktu je naopak Rada nucena o propadnutí rozhodnout.

Ke změně došlo také v proceduře při nadměrném schodku. Pravidlo o 3 % deficitu a 60 % celkovém zadlužení bylo doplněno o pravidlo vzájemného poměru obou veličin:

„(...) přijetím číselného prahu, ke kterému se bude vztahovat rozhodnutí o dostatečně klesajícím zadlužení směrem k 60 % hranici. Specificky, celkové zadlužení nad 60 % HDP je dostatečně rychle klesající, pokud vzdálenost mezi 60 % hranicí HDP a celkovým zadlužením klesala v průměru alespoň o 1/20 za rok v průběhu posledních tří let.“¹⁷³

Sankční mechanismus byl dále posílen o posunutí vynuceného depozitu ve výši právě 0,2 % HDP okamžitě po rozhodnutí o startu procedury pro nadměrný schodek (nikoliv až jako první stupeň sankcí při nedostatečné nápravné akci). Změna vkladu na pokutu je stejně jako v případě preventivní akce (výše zmíněných nových pravidel)

¹⁷² EUROPEAN COMMISSION. Economic governance package (1): Strengthening the Stability and Growth Pact -

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/10/455&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (20. 5. 2011)

¹⁷³ Z anglického originálu „(...) the adoption of a numerical benchmark to gauge whether the debt ratio is sufficiently diminishing toward the 60% of GDP threshold. Specifically, a debt-to-GDP ratio above 60% is to be considered sufficiently diminishing if its distance with respect to the 60% of GDP reference value has reduced over the previous three years at a rate of the order of one-twentieth per year.“ Tamtéž.

automatická, pokud při hodnocení Rada nerozhodne jinak. Vynucený depozit se při opakovaném porušení paktu může zvýšit až na maximum paktu (0,5 % HDP).

Komise dále navrhla vytvoření závazných rozpočtových rámců na národních úrovních. V podstatě by se mělo jednat o stanovení zákonem daných limitů při vytváření rozpočtu, které by v ideálním případě měly reflektovat pravidla stanovená v Paktu stability a růstu. Vytváření těchto pravidel a jejich koordinace by měla být dosažena v rámci Evropského semestru. Komise rovněž důrazně doporučila vytvoření víceletého rozpočtového plánování, které by více odpovídalo již existujícím víceletým plánům na úrovni EU, jako jsou Hlavní směry hospodářské politiky aj.

Ačkoliv navrhovaná revize Paktu ještě nebyla schválena ani projednána (a lze očekávat i značné změny), je nutné zmínit potenciální nebezpečí, které by mohl takto posílený Pakt paradoxně přinést. Jak jsme viděli v druhé části, fiskální expanze, byť v některých případech skutečný problém (Řecko), byla obvykle spíše symptomem skutečných problémů ekonomiky, nikoliv jejich příčinou. A právě to stálo za praktickou nefunkčností dosavadní verze Paktu. Pokud by došlo k jeho posílení navrhovaným způsobem, pro řadu států by to znamenalo velice vážnou překážku k využívání fiskálního nástroje ke kompenzaci ekonomických problémů. Ačkoliv fiskální expanze není dlouhodobé řešení nízké konkurenceschopnosti, je to také jeden z mála účinných nástrojů schopných situaci významně změnit – například investicemi do znalostní ekonomiky. Ty by však, stejně jako expanze umožňující zachovat status quo, nebyly s novou verzí Paktu příliš možné.

4.4 Evropský záchranný fond

Patrně nejvýraznějším dopadem ekonomické krize v EU byly finanční potíže některých zemí, zejména zatím tří zemí Eurozóny: Řecka, Irsko a Portugalska. Hrozící finanční kolaps těchto zemí byl odvrácen nejprve Evropskou centrální bankou, která se nákupem dluhopisů těchto zemí snažila (pravděpodobně v rozporu se zakládajícími smlouvami) problémy odvrátit. Omezené finanční rezervy ECB a neochota dotčených členských států situaci včas řešit nakonec způsobily, že ECB zastavila svou podporou, což přivedlo tyto země do finanční tísně. Následovalo snížení ratingu do spekulativního pásma, kdy byla země označena za nespolehlivou, což výrazně prodražilo další půjčování na finančních trzích a ještě více zkomplikovalo situaci.

V této situaci Řecko a Portugalsko požádalo oficiálně EU o pomoc (Irsko v zásadě rovněž, ačkoliv situace nebyla z pohledu finančních trhů tak dramatická, což ovšem

potřebu pomoci nijak neumenšilo). Reakcí byla zdlouhavá jednání, která vedla ke schválení záchranných plánů pro jednotlivé země:¹⁷⁴

- Řecko výměnnou za drastický úsporný plán od MMF a ostatních zemí Eurozóny ve výši 65 miliard euro (1. balíček) a 110 miliard euro (2. balíček)
- Irsko ve výši 85 miliard euro tentokrát v kooperaci celé EU a MMF
- Portugalsko ve výši 78 miliard euro (zatím však definitivně neschváleno)

Navržený Evropský stabilizační mechanismus tak měl do budoucna institucionalizovat finanční pomoc zemím ve finančních problémech. Návrh schválený 9. května 2010 vytvořil Evropský finanční a stabilizační fond (EFSF: *European Financial Stabilization Fund*). Ten disponuje 60 miliardami euro a případná půjčka z Fondu je podmíněna striktními pravidly, podobně jako v případě půjček od MMF.¹⁷⁵ Vedle EFSF byl vytvořen dočasný rezervní fond (Evropský finanční a stabilizační mechanismus, EFSM) v celkové hodnotě 440 miliard euro, do kterého přispívají členové Eurozóny. Platnost obou vyprší v roce 2013. Spolusprávce fondu se stal také MMF, který dále rozšířil možnosti půjček o dalších 220 miliard euro na celkem téměř 720 miliard euro. V případě problémů členského státu může navíc ECB obnovit nákup vládních dluhopisů příslušného státu s cílem stabilizovat situaci (limit nestanoven), což je nicméně i jednou z pravomocí EFSF.

Vzhledem k omezeným prostředkům EFSF a zejména k časovému limitu na mimořádnou pomoc v rámci EFSM (ve výrazně vyšší výši), začala v zásadě ihned nová jednání o permanentním záchranném mechanismu v rámci EU. V prosinci 2010 tak ke změně zakládajících Smluv došlo a to procedurou umožněnou nově v Lisabonské smlouvě, totiž přenést jednomyslným hlasováním v Evropské radě nové pravomoci na Společenství. Změnou článku 136 byl umožněn vznik permanentního záchranného mechanismu v rámci Eurozóny (na principu podmíněnosti) pro země ve finančních potížích.¹⁷⁶

V březnu 2011 potvrdila Evropská rada návrh Rady EU ve složení ECOFIN na Evropský stabilizační mechanismus (ESM), který tak od roku 2013 nahradí dočasný

¹⁷⁴ Evropská komise: http://ec.europa.eu/index_en.htm - 20. 5. 2011

¹⁷⁵ Council of European Union. PRESS RELEASE: ECOFIN. 9. 5. 2010. URL: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ecofin/114324.pdf (20. 5. 2011)

¹⁷⁶ European Council. Conclusions 16th and 17th December 2010. Brusel 2010. URL: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/118578.pdf#page=6 (20. 5. 2011)

EFSF a EFSM. Celkově má disponovat 500 miliardami euro a fungovat bude na obdobných principech jako EFSF.

Účinnost mechanismu byla prokázána v odvrácení (alespoň prozatím) hrozícího kolapsu několika členů Eurozóny pomocí jednorázových půjček, které nový systém pouze institucionalizuje. Tato institucionalizace je tak de facto opuštění principu nepřebírání závazků vlád členských zemí, byť formálně „no bail-out klauzule“ zůstává nadále v platnosti a „trik“ spočívá v tom, že poskytované půjčky jsou za stejných podmínek, jako na finančních trzích. To ovšem neplatí o podpůrných pravomocích jako je nakupování vládních dluhopisů. Tento protikrizový nástroj je v každém případě logickou odpovědí na zkušenost s krizí a nutnost následných bail-outů, které vyvolávají negativní reakce v některých členských zemích Eurozóny (např. ve Finsku¹⁷⁷ či na Slovensku¹⁷⁸).

4.5 Evropa 2020

Prozatím poslední velkou iniciativou EU je projekt Evropa 2020, což je přímý následník Lisabonské strategie. Podtitulem nové strategie je „Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění“. Na rozdíl od LS byly cíle rozděleny na hlavní a dílčí či sekundární. Mezi hlavními cíli jsou:¹⁷⁹

- 75 % zaměstnanost lidí ve věku 20-64 let (oproti nedosaženým 70 % v LS)
- 3 % HDP celkového HDP EU investovaných do vědy, výzkumu a vzdělávání (dříve byl cíl 3 % HDP v každém členském státě)
- Dosažení energetických a klimatických cílů 20:20:20, tedy o 20 % snížit podíl skleníkových plynů vůči roku 1990, zvýšit podíl obnovitelných zdrojů a zvýšit energetickou účinnost.
- Snížit podíl dětí bez ukončeného alespoň základního vzdělání pod 10 % a zvýšit počet vysokoškolsky vzdělaných mladých nad 40 %.
- Snížení počtu lidí ohrožených chudobou pod 20 milionů.

¹⁷⁷ Statistics Finland. True Finns the biggest winner in the elections. Coalition Party the largest party in the Parliamentary elections 2011. 29 April 2011. URL: http://www.stat.fi/til/evaa/2011/evaa_2011_2011-04-29_tie_001_en.html (30. 4. 2011)

¹⁷⁸ Hlasování Národnej rady Slovenskej republiky č. 22 (Schôdza č. 4) ze dne 11. 8. 2010. 69 poslanců bylo proti návrhu pomoci Řecku, 2 byli pro. URL: <http://www.nrsr.sk/Default.aspx?sid=schodze/hlasovanie/hlasklub&ID=27084> (20. 5. 2011)

¹⁷⁹ EVROPSKÁ KOMISE. Evropa 2020: Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění. 2010. http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_CS_ACT_part1_v1.pdf (20. 5. 2011)

Tyto cíle mají být plněny v rámci několika iniciativ a na všech úrovních od supranacionální (EU) po regionální. Sekundární cíle Evropy 2020 a zahrnují mimo jiné následující:¹⁸⁰

- Vznik evropského patentu
- Vznik vnitřního trhu informací a inovací
- Přístup k internetu pro všechny do roku 2013
- Snížení výdajů na importované energetické zdroje o 60 miliard eur zvýšením účinnosti
- Zvýšení globální konkurenceschopnosti evropské ekonomiky
- Modernizovat pracovní trhy a zdržet současné sociální modely
- Boj proti sociálnímu vyloučení aj.

Evropa 2020 byla přijata na březnové Evropské radě v roce 2010 a plynule tak nahradila právě končící Lisabonskou strategii. Bohužel, i přes určité zlepšení oproti LS, se většina základních problémů objevuje znovu v Evropě 2020.

- (1) Absence institucionálního zázemí. Nově je nejvyšší autoritou nikoliv text strategie, ale samotná Evropská rada, která může strategii směřovat a měnit podle vývoje situace. Kromě této změny a opakovaného důrazného apelu na všechny dotčené subjekty (prakticky všechny národní i nadnárodní instituce v EU), aby společně na plnění strategie pracovali, však neobsahuje výraznější či jasnou motivaci.
- (2) Široké spektrum cílů. Ačkoliv základních cílů je pouze 5, sekundárních je výrazně více a často jsou velice vágně formulované, přímo protikladné (viz cíl modernizovat pracovní trh a udržet současné sociální modely) či velice problematické (těžko si představit dosažení vyšší globální konkurenceschopnosti, jestliže nemáme efektivní řešení ani konkurenceschopnosti vnitřní). A právě široké spektrum, vágnost a nejasnost cílů byly jedním z hlavních problémů LS, které byly alespoň částečně napraveny v revizi z roku 2005 (zaměření primárně na ekonomický růst). Evropa 2020 to však, jak se zdá, nevezala příliš v potaz.

¹⁸⁰ EVROPSKÁ KOMISE. Evropa 2020: Komise navrhuje novou evropskou hospodářskou strategii. 2010. URL:

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/225&format=HTML&aged=0&language=CS&guiLanguage=en> (20. 5. 2011)

Celkově vzato je Evropa 2020 suverénně nejméně nadějnou iniciativou z reform evropského ekonomického vládnutí, zejména kvůli opakování stejných chyb jako její předchůdce. Potenciální dopad dokumentu se zdá být velice podobný (minimální) a otázka, zdali Lisabonskou strategii (II) vůbec potřebujeme, je na místě.¹⁸¹

Většina konkrétních zmiňovaných návrhů, jako například reforma trhu s emisními povolenkami aj., by totiž byla implementována i bez zaštiťující strategie. Pokud tak strategie nedostane účinnější podobu či nástroje k jejímu prosazení (např. závaznost cílů, jejich propojení s Evropským semestrem apod.), bude její osud velice pravděpodobně podobný Lisabonské strategii. Tentokrát již však ani nebude hrát roli jednoho z hlavních koordinačních prvků/nástrojů jako v období 2000-2010, jelikož tuto roli výrazně lépe převzal právě Evropský semestr.

4.6 Odstraňování makroekonomické nevyváženosti

Ve druhé části balíčku návrhů ekonomického vládnutí Komise navrhla další iniciativy a to posílení sledovacích mechanismů a návrh na opravnou proceduru v případě, že by byla doporučení daná členskými státy v rámci makroekonomické koordinace (nyní v rámci Evropského semestru, zejména programy SCP) ignorována či neplněna.¹⁸² Celý návrh je postaven na rozšířeném článku 121 podle Lisabonské smlouvy, která specifikuje možné akce v případě, že hospodářská politika členského státu je nekonzistentní s hlavními směry hospodářské politiky.¹⁸³

První jmenovaný návrh je snahou vytvořit preventivní mechanismus, který by upozorňoval členské státy na existující makroekonomické nerovnováhy (problémy v konkurenceschopnosti). Nástroji se mají stát Výstražný mechanismus (*Alert Mechanism*, AM) na základě hodnocení členských států podobně jako dosud v rámci otevřené metody koordinace (“benchmark“/“scoreboard“) a hloubková hodnocení členských států, které AM označí jako problematické. Tyto výsledky jsou pak primárním podkladem pro navrhovaný nápravný mechanismus.

¹⁸¹ KOUTSIARAS, Nikos. Do we need the Lisbon strategy after all? Lessons from the (recent) past; issues for the future. v EU Fit For Purpose: After the Crisis: A New Socio Economic Settlement for the EU. (LIDDLE, Roger (ed.)). Londýn 2009. Policy Network. URL: www.policy-network.net (5. 10. 2010)

¹⁸² EUROPEAN COMMISSION. Economic governance package (2): Preventing and correcting macroeconomic imbalances. 2010. URL: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/10/454&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (27. 5. 2011)

¹⁸³ Lisabonská smlouva (konsolidovaná verze, EN) URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0047:0199:EN:PDF> (12. 5. 2011)

Jedná se v podstatě o období Paktu stability a růstu aplikovaného na (primárně) otázku konkurenceschopnosti na vnitřním trhu. Komise navrhla tzv. proceduru při přílišné ekonomické nevyváženosti (*Excessive Imbalances Procedure*, EIP), v rámci které by byla dotčenému členskému státu dána zveřejnitelná doporučení nápravných opatření. Pokud by daný stát neprovedl nápravná opatření, může Komise vydat o tomto stavu varování a Rada pak další doporučení.

Patrně největší změnou v tomto návrhu je nicméně návrh sankcí v případě členů Eurozóny. Komise navrhla, že členský stát Eurozóny, který by byl objektem EIP by v případě nepřijetí nápravných opatření musel každoročně platit pokutu ve výši 0,1 % HDP až do doby, kdy by Rada rozhodla, že nápravy stavu vedoucího ke spuštění EIP bylo dosaženo. Pokuta by měla být automatická, stejně jako v případě posíleného Paktu stability a růstu, tedy Rada by rozhodovala jen o zrušení sankce, nikoliv o jejím uvalení.¹⁸⁴

Tento sankční mechanismus by pak měl být v budoucnu rozšířen na všechny členské státy EU, nikoliv jen na členy Eurozóny. Možnost přijetí tohoto návrhu je však rozhodně menší, než v případě posíleného Paktu stability a růstu. Je pravděpodobné, že sankční mechanismus v případě nedodržování daných doporučení přijde na řadu až po první hodnotící fázi evropského semestru, která ukáže, zdali je tato procedura efektivní i bez jasných sankcí.

4.7 Z dalších návrhů

Analyzované návrhy reforem evropského ekonomického vládnutí nejsou jedinými iniciativami v této oblasti, ačkoliv se bezpochyby jedná o hlavní z nich. Mezi dalšími návrhy můžeme tak zmínit například návrh na posílení evropského rozpočtu o 4,9 %.¹⁸⁵ To je sice bezprostředně motivováno snahou dostat dřívějším závazkům vzhledem k hrozícímu výpadku v některých příjmech evropského rozpočtu, otevírá však otázku jeho role v nové struktuře ekonomického vládnutí EU. Evropský rozpočet by totiž mohl hrát podstatnou úlohu například v transformačním procesu na znalostní ekonomiku, pokud by byla dána prioritou projektům v této oblasti. To by nejen snížilo nutnost

¹⁸⁴ EUROPEAN COMMISSION. Economic governance package (2): Preventing and correcting macroeconomic imbalances. 2010. URL: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/10/454&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (27. 5. 2011)

¹⁸⁵ EUROPEAN COMMISSION. EU draft budget 2012: For 500 million Europeans in times of austerity. 2011. URL: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/11/499&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (27. 5. 2011)

domácího financování transformace, která je v zemích v dluhové pasti a nekonkurenceschopnosti prakticky nereálná, ale rovněž by to reálně stimulovalo vývoj správným směrem.

Evropská centrální banka je ve svých doporučeních ohledně reformy evropského ekonomického vládnutí ještě radikálnější. Doporučuje totiž zvýšit automaticnost všech sledovacích procedur a zejména zefektivnit jejich vymáhání pomocí sankcí a jejich podstatné rozšíření (například o pozastavení hlasovacích práv, omezení přístupu k financování z evropského rozpočtu apod.).¹⁸⁶

Evropský parlament pak ve svém vyjádření k navrhovaným reformám podpořil zejména rozšíření procedury „obrácenému hlasování“, tedy tomu, aby Rada o sankcích a doporučeních Komise musela rozhodovat, pouze pokud s nimi nesouhlasí a nikoliv jako dosud, že je musí sama schvalovat. To by dle EP posílilo nezávislost Komise v tomto ohledu, která by se však měla zodpovídat právě Evropskému parlamentu. EP dále vydal pozměňující návrh, aby ukládané sankce (v případě paktu stability i návrhu EIP) byly převáděny přímo do ESM a nikoliv přerozdělovány zpět členskými státy.¹⁸⁷ EP navíc navrhl další sankce a posílení již existujících. V případě falšování účetních záznamů (jak se prokázalo v případech Řecka a Bulharska) by měly být uplatněny sankce ve výši 0,5 % HDP. V případě navrhované procedury EIP by měla být dle EP finanční sankce použita okamžitě při nedodržení prvního termínu na implementaci daných doporučení (Komise toto navrhla až při opakovaném porušení) a při opakovaném porušení by měla být sankce zvýšena až na 0,3 % HDP.

Je zřejmé, že evropské ekonomické vládnutí prochází bouřlivým vývojem a řada institucí má na danou problematiku rozdílný názor. Většina návrhů teprve čeká na posouzení a oficiální schválení a tak je nesnadné predikovat, nakolik bude výsledná podoba evropského ekonomického vládnutí skutečně účinně odpovídat na odhalené problémy a nabídne jejich řešení. Dopad krize byl nicméně mimořádně tvrdý a lze vidět, že vůle ke skutečným řešením je opravdu značná, což dramaticky zvyšuje šanci na úspěšné překonání krize i odstraňování vnitřní ekonomické nerovnováhy.

¹⁸⁶ Například EUROPEAN CENTRAL BANK. Strengthening European economic governance – surveillance of fiscal and macroeconomic imbalances. 2011. URL: http://www.ecb.int/press/key/date/2011/html/sp110518_1.en.html (27. 5. 2011) nebo EUROPEAN CENTRAL BANK. REINFORCING ECONOMIC GOVERNANCE IN THE EURO AREA. 2010. URL: <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/reinforcingeconomicgovernanceintheeuroareaen.pdf> (27. 5. 2011)

¹⁸⁷ EUROPEAN PARLIAMENT. Background note to the draft reports on economic governance. 2011. URL: <http://www.europarl.europa.eu/en/pressroom/content/20110203BKG13165/2/html/Overview-of-each-draft-report> (27. 5. 2011)

Závěr

Evropské ekonomické vládnutí se v posledních letech ukázalo být středobodem nejen evropské ekonomické integrace. Jeho reforma je v současnosti pravděpodobně nejdůležitějším projektem v rámci EU a její výsledky určí, zdali se bude krize v Evropě opakovat či zda bude překonána a spolu s ní i fundamentální problémy, které v Evropě způsobily její mimořádně dramatické dopady.

Je tak trochu s podivem, že samotný pojem evropského ekonomického vládnutí není vlastně pevně ohraničen a definován. Důvodem k tomu je jeho vyvíjející se reforma, ve které by jasná definice mohla uzavřít mnohé cesty, zatímco by sama o sobě příliš mnoho nepřinesla. V tomto ohledu se ukázaly být v podstatě irelevantní i teoretické koncepty pro ekonomickou integraci v minulosti vyvinuté – klasická teorie ekonomické integrace a teorie optimálních měnových oblastí. Nejlépe pak vzhledem k současné debatě vyhovuje definice, podle které je evropské ekonomické vládnutí souborem především hospodářské a měnové unie (včetně neoddělitelného vnitřního trhu) a souvisejících makroekonomických iniciativ, což v praxi znamená Lisabonskou strategii a nově Evropu 2020.

Problémy a výzvy, kterým evropské ekonomické vládnutí čelí, mají však kořeny mnohem hlouběji, než v současné finanční a ekonomické krizi. V jejich základu stojí již ekonomická nutnost, která stála za vznikem HMU v první řadě, totiž princip nedosažitelné trojice, který neumožňoval slučitelnost vnitřního trhu (dokončovaného od Jednotného evropského aktu z poloviny 80. let) a samostatné měnové politiky, a to ani v rámci tehdejšího měnového uspořádání EMS. To ostatně zkolabovalo ihned po odstranění kapitálových bariér v roce 1991 a prokázalo tak v praxi neudržitelnost tohoto uspořádání.

V té době však již probíhala první fáze vzniku HMU, která byla postavena na Delorově zprávě a Maastrichtské smlouvě (1992). K dosažení třetí fáze a vzniku Eurozóny tak i přes určité problémy v roce 1999 nakonec došlo v úctyhodném počtu 11 z 15 států, kdy se 3 země záměrně neúčastnily a Řecko vstoupilo již o rok později. HMU tak vytvořila stabilní měnovou unii se společnou měnovou politikou, která definitivně (alespoň pro členské státy Eurozóny) vyřešila v podstatě od počátku problematickou měnovou situaci v evropském integračním projektu.

Jak projekt dokončení vnitřního trhu, tak HMU, však měly ambice mnohem vyšší a to posílit vzájemnou konvergenci evropských ekonomik, zvýšit tempo

ekonomického růstu a zajistit makroekonomickou stabilitu. Těchto cílů nejen, že nebylo dosaženo, ale finanční a ekonomická krize odhalila právě opačný trend – divergenci a kritickou makroekonomickou nestabilitu (a pochopitelně s tím i příčiny nevýrazného růstu).

Existující a zavedené nástroje makroekonomické koordinace – v širším pojetí evropského ekonomického vládnutí, se ukázaly být buďto přímo nefunkční či zcela nedostatečné. Vliv hlavních směrů hospodářské koordinace, postupně rozšiřován o politiku zaměstnanosti a nakonec i o celou Lisabonskou strategii, nezabránil prohlubující se divergenci evropských ekonomik, zejména v oblasti vzájemné konkurenceschopnosti na vnitřním trhu. Ta stála v pozadí neúspěšné Lisabonské strategie, která si kladla za cíl transformovat evropskou ekonomiku a dosáhnout trvale udržitelného růstu atd. Podobně problematická se ukázala i vlajková loď hospodářské unie, totiž Pakt stability a růstu, který byl často porušován, a sankční mechanismy nikdy nebyly uplatněny. Nyní je však zřejmé, že ani jeho striktní vynucení by situaci nezlepšilo – ba naopak. Situace pastí nekonkurenceschopnosti, kdy řada zemí (označovaná souhrnně jako GIPS či pejorativně PIGS¹⁸⁸) dlouhodobě vykazovala negativní platební bilanci a tím prohlubující se deficitní hospodaření. To bylo následně znásobeno krizí a nutností zachraňovat soukromé banky z veřejných rozpočtů. Některé státy (Řecko, Irsko, Portugalsko) se tím dostaly dokonce do dluhové pastí a byly nuceny požádat o mezinárodní pomoc. Ta přišla v podobě bail-outů, které tak zabránily domino efektu a hrozícímu kolapsu vysoce prointegrované Eurozóny (přes 90 % přeshraničních investic států Eurozóny se odehraje uvnitř Eurozóny).

Tyto odhalené nerovnováhy byly umožněny nefunkční makroekonomickou koordinací, kdy státy nebyly nuceny provádět reformy s cílem zvýšit svou konkurenceschopnost (například snažit se o transformaci na znalostní ekonomiku) a situaci řešily fiskální expanzí, která financovala deficitní zahraniční obchodní bilanci. Krize učinila tento stav nadále neudržitelným.

Jako slabé místo tak bylo identifikováno právě evropské ekonomické vládnutí, specificky absence finančního dohledu krizového managementu a nedostatečná makroekonomická koordinace. Z probíhající debaty o jeho reformě pak již byla implementována protikrizová opatření: instituce pro včasné varování před rizikovými situacemi na vysoce integrovaných finančních trzích EU, centrální platforma pro sdílení

¹⁸⁸ Anglicky „prasata“, zkratka zemí Portugalsko, Irsko/Itálie, Řecko (Greece), Španělsko (Spain)

informací a koordinaci postupu finančního dohledu (obě instituce od ledna 2011) a Evropský stabilizační mechanismus (od 2013), který tak institucionalizoval možnost finanční pomoci společenství členskými státy ve finančních problémech a nahradí současné dočasné mechanismy (Evropský záchranný fond).

V oblasti makroekonomické koordinace byl prozatím přijat pouze Evropský semestr, který si klade za cíl sjednotit všechny existující nástroje a je vystavěn kolem *ex ante* konzultací národních rozpočtů a plánovaných hospodářských politik. V rámci tohoto mechanismu, který byl spuštěn v lednu 2011, je možné členskými státy vydávat konkrétní doporučení a celkově se tato iniciativa jeví jako přínosná a potenciálně úspěšná, byť nezahrnuje možnost sankcí při ignorování daných doporučení.

Vedle těchto již zavedených reforem jsou nyní v jednání i další návrhy, vesměs přicházející od Komise. Jedná se především o posílení Paktu stability a růstu, jehož sankční mechanismus by se měl změnit na automatický s tím, že případné sankce by byly pouze zastavitelné rozhodnutím Rady na rozdíl od současného stavu, kdy o sankcích musí Rada rozhodnout přímo. Pokud by však nedošlo k odstranění důvodů k nadměrným schodkům, byl by posílený Pakt spíše v současné situaci kontraproduktivní.

A právě makroekonomickou nerovnováhu má řešit další z návrhů, který v podstatě vytváří obdobu Paktu stability a růstu pro konkurenceschopnost. Pokud by v daném státě byly zjištěny výrazné ekonomické nerovnováhy, byl by podle tohoto návrhu podroben zvláštní proceduře, která by mohla skončit podobně automatickými sankcemi, jako v případě Paktu stability a růstu.

Posledním probíhajícím hlavním krokem v reformě evropského ekonomického vládnutí je pak přijetí strategie Evropa 2020, která nahradila neúspěšnou Lisabonskou strategii. Ačkoliv její cíle se mají promítnout do rámcových programů v rámci evropského semestru, strategie neřeší prakticky žádný z problémů původní Lisabonské strategie a opakuje tak její chyby. Zdá se tak pravděpodobné, že její plnění skončí podobně neúspěšně.

O nezbytnosti posílení evropského ekonomického vládnutí mezi institucemi i think-tanky, které se problematikou zabývají, málokdo pochybuje. Naopak, řada návrhů zaznívajících z ostatních institucí i mimo oficiální struktury je ještě radikálnější, než prezentované návrhy Komise a Evropské rady. Tyto návrhy v rámci debaty o reformě evropského ekonomického vládnutí skutečně reagují na všechny klíčové problémy,

které odhalila finanční a ekonomická krize: inherentní nedostatky evropské HMU, konkurenceschopnost na vnitřním trhu, krizový management, finanční dohled a nedostatečná makroekonomická koordinace vedoucí k nestabilitám a způsobující ekonomické nerovnováhy v členských státech a tím i na vnitřním trhu. Až jejich implementace však ukáže, nakolik jsou si členské státy skutečně vědomy závažnosti situace a potřeby skutečně fundamentálních změn v evropském ekonomickém vládnutí.

V minulosti se krize ukázaly být pro evropskou integraci posilující v tom smyslu, že hrozba závažných následků nečinnosti vedla k nalezení shody a společné vůle k vypracování a implementaci reálných řešení (viz vznik EMS, vnitřního trhu či HMU). Nyní se zdá, že je situace v mnohém podobná a toto příznivé prostředí by tak mohlo vést k přijetí a úspěchu navrhovaných reforem. V opačném případě totiž hrozí EU skutečně fatální následky. Z těchto důvodů je, domnívám se, zcela oprávněnou odpovědí na otázku z úvodu a titulu práce, že účinné evropské ekonomické vládnutí skutečně není pouhou možností, ale absolutní nezbytností, pro budoucí fungování EU.

Summary

Current debate on European Economic Governance (EEG) is the result of severe impact of financial and economic crisis of the recent years. The crisis revealed the true problems behind the economic “lagging” of the EU which were inherently there since the adoption of the Monetary and Economic Union and which now has to be addressed along with the other challenges for the European Economic Governance if the EU is to hope for economic recovery and new dawn of growth.

Among most important of these issues is definitely incompetitiveness on the Internal Market which led in case of several countries (commonly referred to as PIGS) to persistent current account deficits covered by increasing fiscal expansion. The crisis however rendered these imbalances unsustainable since the countries had to save the private banks and tackle on the crisis which threw some of them (so far Greece, Portugal and Ireland) into default-like situation and required Euro zone-IMF intervention to prevent the domino effect threatening to collapse the whole Euro zone.

The insufficient macroeconomic coordination and European economic governance in general was rightfully blamed for the situation and several reforms were proposed of which some have been already implemented. Most notably the counter-crisis measures such as coordination of financial supervision and European Stabilization Mechanism, the macroeconomic coordination strengthening in form of European semester attempting to *ex ante* coordinate budget and economic policies of the member states and so far in debate proposals of strengthening of Stability and Growth Pact (automatic sanctions), introducing new procedure for correcting macroeconomic imbalances (competitiveness issues) along with sanctions for Euro area Member States etc. Atop of these measures the successor of failed Lisbon strategy – Europe 2020 – was approved but unfortunately carries over the same flaws as its predecessor and its impact is thus very doubtful.

The EEG certainly seems to address the most sever issues and challenges that risen largely from the aftermath of the financial and economic crisis. Due to the progressing nature of the debate and reform however it is far premature to draw any conclusions on the successes or failures of the proposed measures. Failing to answer these issues properly could have disastrous effect on the future and it is quite clear that European politicians are well aware of the fact which certainly bolsters the hope for successful implementation and functioning of the new European economic governance.

Použité zdroje a literatura

Primární zdroje

Mezinárodní smlouva (EHS):

Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství (Řím 1957). URL: <http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/dat/11957E/word/11957E.doc> (24. 5. 2011)

Diskusní článek:

THE WORLD BANK. *Managing Development: The Governance Dimension*.

Washington 1991. str. i URL: http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSCContentServer/WDSP/IB/2006/03/07/000090341_20060307104630/Rendered/PDF/34899.pdf (10. 5. 2011)

Revize Lisabonské strategie, Paktu stability a růstu aj.:

Presidency Conclusions 22nd and 23rd March 2005. Brusel 2005. URL :

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/84335.pdf (30. 4. 2011)

Zpráva:

EVROPSKÁ KOMISE. *One Market, One Money*. 1990, str. 46 – URL:

http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication7454_en.pdf (25. 4. 2011)

Komuniké:

Communiqué of the meeting of Heads of State or Government of the Member States at The Hague (1 and 2 December 1969), URL: <http://www.ena.lu> (2. 3. 2011)

Zpráva:

COUNCIL. *Report by the Foreign Ministers of the Member States on the problems of political unification*. Lucemburk 1970. URL: <http://ec.europa.eu/> (20. 4. 2011)

Wernerova zpráva:

COUNCIL. *Report to the Council and the Commission on the realization by stages of economic and monetary union In the Community*. URL: <http://ec.europa.eu/> (2. 1. 2011)

Rozhodnutí Rady:

Council Decision of 18 February 1974 on the attainment of a high degree of convergence of the economic policies of the Member States of the European Economic Community (74/120/EEC). URL: <http://eur-lex.europa.eu/> (28. 3. 2011)

Zpráva Padoa-Schioppa:

Efficiency, Stability, Equity (A Strategy for the Evolution of the Economic System of the European Community). 1987. URL:

http://ec.europa.eu/economy_finance/emu_history/documentation/chapter12/19870410en149efficiencstabil_a.pdf (29. 3. 2011)

Závěry Evropské rady:

Hanover European Council (27 and 28 June 1988): Conclusions of the Presidency.

URL: <http://www.ena.lu/> (15. 2. 2011)

Delorsova zpráva:

Report on economic and monetary union in the European Community (12 April 1989).

URL: <http://www.ena.lu/> (5. 1. 2011)

Novinová reportáž:

SAUGA, Michael; SIMONS, Stefan. *Was the Deutsche Mark Sacrificed for*

Reunification? SpiegelOnline. 2010. URL:

<http://www.spiegel.de/international/germany/0,1518,719940-2,00.html> (21. 12. 2010)

Rozhodnutí Rady:

Council Decision of 3 May 1998, Official Journal of the European Communities

L139/30. URL:

[http://www.consilium.europa.eu/SuMedia/2717/cc.%20decision%20art%20109j\(4\)%20en.pdf](http://www.consilium.europa.eu/SuMedia/2717/cc.%20decision%20art%20109j(4)%20en.pdf) (20. 1. 2010)

Nařízení Rady:

Council Regulation of 31 December 1998 no. 2866/1998, Official Journal of the

European Communities L 359/1. URL: <http://www.concilium.europa.eu/> (20. 1. 2010)

Nařízení Rady:

Council Regulation of 19 June 2000 no 1478/2000, Official Journal of the European

Communities L167/19. URL: <http://www.concilium.europa.eu/> - (20. 1. 2010)

Švédský volební úřad:

Valmyndigheten (Swedish Election Authority). *Euro-referendum 2003*. URL:

http://www.val.se/in_english/previous_elections/2003/index.html (20. 4. 2011)

Zpráva:

EUROPEAN COMMISSION. *EMU@10: Successes and challenges after ten years of*

Economic and Monetary Union. European Economy 2008. Issue 2. 328 str. URL:

http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication12682_en.pdf (24. 5.

2011)

Mezinárodní smlouva (Lisabonská smlouva):

THE TREATY ON THE FUNCTIONING OF THE EUROPEAN UNION (consolidated).

2007. URL: [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0047:0199:EN:PDF)

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0047:0199:EN:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0047:0199:EN:PDF) (12.

5. 2011)

Usnesení Evropské rady (Pakt stability a růstu):

Resolution of the European Council on the Stability and Growth Pact Amsterdam, 17

June 1997 (Official Journal C 236 , 02/08/1997 P. 0001 – 0002). URL: [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31997Y0802(01):EN:HTML)

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31997Y0802\(01\):EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31997Y0802(01):EN:HTML)

(18. 5. 2011)

Zpráva Sněmovny lordů Britského parlamentu:

British Parliament: House of Lords *European Union - Thirteenth Report. 2002*. URL:

[http://www.parliament.the-stationery-](http://www.parliament.the-stationery-office.co.uk/pa/ld200203/ldselect/ldcom/72/7201.htm)

[office.co.uk/pa/ld200203/ldselect/ldcom/72/7201.htm](http://www.parliament.the-stationery-office.co.uk/pa/ld200203/ldselect/ldcom/72/7201.htm) (24. 5. 2011)

Rozhodnutí Spolkové rady Spolkové republiky Německo:

Decision of the Bundesrat: *Position of the Federal Government on the Mid-term Review of the Lisbon Strategy (October 2004) – Growth and Employment up to 2010*. 2005.

URL:

http://www.bundesrat.de/nm_8696/SharedDocs/Downloads/EN/uebersetzungen/0917-04b-en.templateId=raw.property=publicationFile.pdf/0917-04b-en.pdf (24. 5. 2011)

Závěry předsednictví Evropské rady (Lisabonská strategie):

Presidency Conclusions of 23rd and 24th March 2000. Lisabon 2000. URL:

http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm (21. 4. 2010)

Sapirova zpráva:

SAPIR, André (ed.), *An Agenda For A Growing Europe (The Sapir Report)*. Oxford 2004. Oxford University Press. 220 str. ISBN 0-19-927149-6

Kokova zpráva:

KOK, Wim (ed.). *Rozšíření Evropské unie: úspěchy a výzvy*. Evropská Komise 2003. 86 str. URL:

http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/enlargement_process/past_enlargements/communication_strategy/report_kok_cs.pdf (29. 4. 2011)

Sdělení Komise:

Sdělení jarnímu Zasedání Evropské Rady - Společně k růstu a zaměstnanosti - Nový začátek lisabonské strategie - Sdělení předsedy Barrosa po dohodě s místopředsedou Verheugenem. 2005. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52005DC0024:CS:HTML> (30.4. 2011)

Sdělení Komise:

Sdělení Komise Radě, Evropskému parlamentu, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů „i2010 – evropská informační společnost pro růst a zaměstnanost“. 2005. URL:

<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/micr/files/2492/i2010.pdf> (5. 4. 2011)

Pracovní dokument Komise:

EUROPEAN COMMISSION. *Commission Staff Working Document: Lisbon Strategy evaluation document*. 2010. URL:

http://ec.europa.eu/archives/growthandjobs_2009/pdf/lisbon_strategy_evaluation_en.pdf (30. 4. 2010)

Web:

Eurostat. URL:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database (1. 5. 2011)

Web:

Nokia Oyj (about). URL: <http://www.nokia.com/about-nokia/company/story-of-nokia/> (15. 12. 2010)

Web:

Univerzita Karlova v Praze. URL: <http://www.cuni.cz/> (6. 5. 2011)

Přehled:

EUROPEAN PARLIAMENT. *Social Policy in Finland – Overview*. 1996.
http://www.europarl.europa.eu/workingpapers/soci/w9/market_en.htm (10. 5. 2011)

Přehled:

EUROPEAN COMMISSION. *European Economy: The EU Economic Review 2006*.
 Lucembursko 2006. No. 6 / 2006. URL:
http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication425_en.pdf (30. 4. 2011)

Přehled:

EUROPEAN COMMISSION. *European Economy: Steps towards a deeper economic integration: the Internal Market in the 21st century*. Brusel 2007. URL:
http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication784_en.pdf (30. 4. 2011)

Zpráva:

The Financial Crisis Inquiry Commission. *The Financial Crisis Inquiry Report*. USA 2011. OFFICIAL GOVERNMENT EDITION. URL:
http://cybercemetery.unt.edu/archive/fcic/20110310173545/http://c0182732.cdn1.cloudfiles.rackspacecloud.com/fcic_final_report_full.pdf (28. 2. 2011)

Průběžná hodnotící zpráva:

INTERNATIONAL MONETARY FUND. *Republic of Latvia: Stand-By Arrangement—Interim Review Under the Emergency Financing Mechanism*. 2009.
 URL: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2009/cr09125.pdf> (6. 5. 2011)

Tisková zpráva

INTERNATIONAL MONETARY FUND. *IMF Announces Staff-Level Agreement with Latvia on a €1.7 Billion Stand-By Arrangement as Part of Coordinated Financial Support*. 2008. URL: <http://www.imf.org/external/np/sec/pr/2008/pr08332.htm> (1. 5. 2011)

Graf/statistika:

Evropská centrální banka – *Eurosystem*. URL:
<http://www.ecb.int/stats/exchange/eurofxref/html/eurofxref-graph-huf.en.html> (7. 5. 2011)

Historická databáze směnných kurzů:

X-convert.com. URL: <http://www.x-convert.com/chart/CHF-HUF?period=5y> (7. 5. 2011)

Tisková zpráva:

INTERNATIONAL MONETARY FUND. *Executive Board Approves €12.3 Billion Stand-By Arrangement for Hungary*. 2008. URL:
<http://www.imf.org/external/np/sec/pr/2008/pr08275.htm> (7. 5. 2011)

Přehled:

EUROPEAN COMMISSION. *Surveillance of Intra-Euro-Area Competitiveness and Imbalances*. *European Economy* 2010. str. 14. URL:
http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2010/pdf/ee-2010-1_en.pdf (20. 1. 2011)

Článek v novinách:

PANGALOS, Philip. *Greek riot deaths: a black day for the cradle of democracy*. (6. května 2010). URL:

<http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/europe/article7117589.ece> (6. 5. 2011)

Zpráva:

Anglo-Irish Bank Annual Report 2009. URL: http://www.angloirishbank.com/About-Us/Reports/Annual_Report_Accounts_2009/Annual_Report_Accounts_PDF.pdf (26. 1. 2011)

Návrh závěrů Rady:

Draft Council conclusions on strengthening EU financial stability arrangements. URL: <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/09/st14/st14239.en09.pdf> (10. 5. 2011)

Zpráva:

Reflection Group. *On the Future of Europe in 2020-2030 Time Horizon*. PROJECT EUROPE 2030: Challenges and Opportunities. 2010. 46 str. URL:

http://www.reflectiongroup.eu/wp-content/uploads/2010/05/reflection_en_web.pdf (19. 5. 2011)

Závěry Evropské rady:

Závěry evropské rady z 26. března 2010 v Bruselu. URL:

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/CS/ec/113596.pdf (20. 5. 2011)

Zpráva:

REPORT OF THE TASK FORCE TO THE EUROPEAN COUNCIL.

STRENGTHENING ECONOMIC GOVERNANCE IN THE EU. Brusel 2010. 14 str.

URL:

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/117236.pdf (10. 5. 2011)

Návrh:

EUROPEAN COMMISSION. *A new EU economic governance - a comprehensive Commission package of proposals*. 2010. URL:

http://ec.europa.eu/economy_finance/articles/eu_economic_situation/2010-09-eu_economic_governance_proposals_en.htm (20. 5. 2011)

Návrh:

EUROPEAN COMMISSION. *Financial services: Commission proposes stronger financial supervision in Europe*. 2009. URL:

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/09/836> (20. 5. 2011)

Komuniké:

EUROPEAN COMMISSION. *Communication: Enhancing economic policy coordination for stability, growth and jobs –*

Tools for stronger EU economic governance. 2010. URL:

http://ec.europa.eu/economy_finance/articles/euro/documents/com_2010_367_en.pdf (27. 5. 2011)

Schéma:

European semester of policy coordination. URL:

http://ec.europa.eu/economy_finance/articles/euro/documents/com_367_european_semester_en.pdf (20. 5. 2011)

Návrh:

EUROPEAN COMMISSION. *Economic governance package (1): Strengthening the Stability and Growth Pact*. 2010. URL:

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/10/455&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (20. 5. 2011)

Tisková zpráva:

Council of European Union. *PRESS RELEASE: ECOFIN*. 9. 5. 2010. URL:

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ecofin/114324.pdf (20. 5. 2011)

Závěry Evropské rady:

European Council. Conclusions 16th and 17th December 2010. Brusel 2010. URL:

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/118578.pdf#page=6 (20. 5. 2011)

Novinový článek:

Statistics Finland. *True Finns the biggest winner in the elections. Coalition Party the largest party in the Parliamentary elections 2011*. 29. dubna 2011. URL:

http://www.stat.fi/til/evaa/2011/evaa_2011_2011-04-29_tie_001_en.html (30. 4. 2011)

Hlasování v Národnej rade Slovenskej republiky:

Hlasování Národnej rady Slovenskej republiky č. 22 (Schôdza č. 4) ze dne 11. 8. 2010.

URL: <http://www.nrsr.sk/Default.aspx?sid=schodze/hlasovanie/hlasklub&ID=27084> (20. 5. 2011)

Strategie Evropa 2020:

EVROPSKÁ KOMISE. *Evropa 2020: Strategie pro inteligentní a udržitelný růst*

podporující začlenění. 2010. http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_CS_ACT_part1_v1.pdf (20. 5. 2011)

Návrh:

EVROPSKÁ KOMISE. *Evropa 2020: Komise navrhuje novou evropskou hospodářskou strategii*. 2010. URL:

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/225&format=HTML&aged=0&language=CS&guiLanguage=en> (20. 5. 2011)

Návrh:

EUROPEAN COMMISSION. *Economic governance package (2): Preventing and correcting macroeconomic imbalances*. 2010. URL:

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/10/454&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (27. 5. 2011)

Návrh:

EUROPEAN COMMISSION. *EU draft budget 2012: For 500 million Europeans in times of austerity*. 2011. URL:

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/11/499&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (27. 5. 2011)

Projev:

EUROPEAN CENTRAL BANK. *Strengthening European economic governance – surveillance of fiscal and macroeconomic imbalances*. 2011. URL:

http://www.ecb.int/press/key/date/2011/html/sp110518_1.en.html (27. 5. 2011)

Přehled:

EUROPEAN CENTRAL BANK. *REINFORCING ECONOMIC GOVERNANCE IN THE EURO AREA*. 2010. URL:

<http://www.ecb.int/pub/pdf/other/reinforcingeconomicgovernanceintheeuroareaen.pdf> (27. 5. 2011)

Poznámky Evropského parlamentu:

EUROPEAN PARLIAMENT. *Background note to the draft reports on economic governance*. 2011. URL:

<http://www.europarl.europa.eu/en/pressroom/content/20110203BKG13165/2/html/Overview-of-each-draft-report> (27. 5. 2011)

Návrh:

EUROPEAN COMMISSION. *Economic governance package (2): Preventing and correcting macroeconomic imbalances*. 2010. URL:

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/10/454&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (27. 5. 2011)

Přehled:

EUROPEAN COMMISSION. Série dokumentů v rámci první *Ročního přehledu pro rok 2011* dostupná zde: URL:

http://ec.europa.eu/europe2020/tools/monitoring/annual_growth_survey_2011/index_en.htm (27. 5. 2011)

Sekundární literatura

Článek:

DIXIT, Avinash. *Governance Institutions and Economic Activity*. 2009. American Economic Review, Vol. 99, Issue 1, str. 5-25. EBSCO, URL: <http://search.ebscohost.com/> (10. 5. 2011)

Článek:

JAMET, Jean-François. *La gouvernance économique de l'Union européenne : controverses et pistes de réformes*. Fondation Robert Schuman: 2007. URL: http://www.robert-schuman.eu/question_europe.php?num=qe-67 (10. 5. 2011)

Kniha:

DINAN, Desmond. *Encyclopedia of European Union (1st Edition)*. 1998. Pallgrave-Macmillan. 600 str. ISBN 1-55587-634-X

Kniha:

PELKMANS, Jacques. *European Integration: Methods and Economic Analysis (2nd Edition)*. Londýn 2001. Pearson Education Limited. 419 str. ISBN 0-582-40486-X

Kniha:

URBAN, Luděk. *Evropská společenství: První pilíř Evropské unie (druhé vydání)*. Ministerstvo zahraničí ČR. Praha 2000 (první vydání 1997). 165 str. ISBN 80-85864-88-6

Kniha:

SOJKA, Milan (ed.) *Malá Encyklopedie Moderní Ekonomie (6. vydání)*, Libri, Praha 2008, 280 str. ISBN 978-80-7277-328-2

Kniha:

BALASSA, Béla. *The Theory of Economic Integration*. London 1962. George Allen & Unwin Ltd. 304 str.

Kniha:

TINBERGEN, Jan. *Centralization and Decentralization in Economic Policy*. Amsterdam 1954. North-Holland. 80 str.

Článek:

MUNDELL, Robert. *Theory of Optimum Currency Areas*. *The American Economic Review*, Vol. 51, No.4. 1961. str. 657-665

Kniha:

BALDWIN, Richard. WYPLOSZ, Charles. *The Economics of European Integration*. Londýn: McGraw-Hill. 2009, 3rd Edition. str. 478 ISBN-13: 978-007712163-1 ISBN-10: 007712163-5

Kniha:

GRAUWE, Paul De. *Economics of Monetary Union (6th Edition)*. Oxford: Oxford University Press. 2005. 282 str. ISBN: 0-19-927700-1

Kniha:

BALASSA, Béla (ed.). *European Economic Integration*. Nizozemí: North-Holland Publishing Company. 1975. 416 str.

Kniha:

DĚDEK, Oldřich. *Historie evropské měnové integrace: od národních měn k euru*. Praha: C.H.Beck. 2008. 260 str. ISBN: 978-80-7400-076-8

Článek:

THYGESSEN, Niels. *The Delors Report and European Monetary and Economic Union*. International Affairs Vol. 65, No. 4. 1989. pp. 637-652. URL: www.jstor.org (12. 3. 2011)

Kniha:

CORBETT, Richard. *The Treaty of Maastricht – From Conception to Ratification: A Comprehensive Reference Guide*. Londýn 1993. Longham Group UK Limited. 512 str. ISBN 0-582-20906-4

Kniha:

MILWARD, Alan. *The European Rescue of the Nation-State (2nd Edition)*. London 2000. Routledge. 466 str. ISBN 0-415-21629-X

Studie:

URBAN, Luděk. *Koordinace hospodářské politiky zemí EU a její meze*. Praha 2006. Fakulta Sociálních věd. 32 str. ISSN 1801-5999

Článek:

COEURÉ, Beonît. PISANI-FERRY, Jean. *FISCAL POLICY IN EMU: TOWARDS A SUSTAINABILITY AND GROWTH PACT?* Breugel 2005. 35 str. URL: <http://www.bruegel.org/> (18. 5. 2011)

Článek:

ISSING, Otmar. *The Stability and Growth Pact: The Appropriate Fiscal Framework for EMU*. International Economics and Economic Policy, 2004, v. 1, iss. 1, str. 9-13

Přehled:

DAHLMAN, Carl J. (ed.). *Finland as a Knowledge Economy: Elements of Success and Lessons Learned*. The World Bank 2005. URL: <http://www.friends-partners.org/> (10. 5. 2011)

Kurz:

BERGLUND, Sten. *Borders of Europe: „EU Integration and Beyond“*. Universtiy of Helsinki, Fakulty of Social Sciences (Swedish School of Social Sciences) (14. 4. 2011)

Kapitola v knize:

ARTIS, Mike (eds), SAPIR, André, *The Economics of the European Union: Policy and Analysis (4th Edition)*, Oxford University Press 2007, 406 str.

Článek:

EISENBEI, Robert A. *The Financial Crisis: Miss-Diagnosis and Reactionary Responses*. Atlantic Economic Journal, September 2010, v. 38, iss. 3, pp. 283-94. EBSCO database. URL: www.ebscohost.com (6. 5. 2011)

Studie:

TIMONEN, Virpi. *Irish social expenditure in a comparative international context*.

Dublin: Combat Poverty Agency 2003. 45 str.. URL:

http://www.cpa.ie/publications/IrishSocialExpenditureInAComparativeInternationalContext_2003.pdf (26. 1. 2011)

Kniha:

PELKMANS, Jacques, *European Integration: Methods and Economic Analysis (3rd edition)*, Pearson Education Ltd., Harlow: 2006, 480 str. ISBN 978-0-273-69449-6

Kniha:

PELKMANS, Jacques. *European Integration: Methods and Economic Analysis (1st Edition)*. Harlow 1997. Longman. 346 str. ISBN 0-582-27759-0

Článek ve sborníku:

GLÖCKLER, Gabriel. *Euro area governance and the financial crisis: new quality or flash-in-the-pan?* v EU Fit For Purpose: After the Crisis: A New Socio Economic Settlement for the EU. (LIDDLE, Roger (ed.)). Londýn 2009. Policy Network - www.policy-network.net – 5. 10. 2010

Článek:

PISANI-FERRY, Jean. *EURO-AREA GOVERNANCE: WHAT WENT WRONG? HOW TO REPAIR IT?* Breugel 2010. URL: www.breugel.org (10. 5. 2011)

Článek:

ALTOMONTE, Carlo. MARZINOTTO, Benedicta. *Monitoring Macroeconomic Imbalances in Europe: Proposals for a Refined Analytical Framework*. Breugel 2010 (on request of DG for Internal Relations (European Commission)). URL: www.breugel.org (27. 5. 2011)

Článek ve sborníku:

MULAS-GRANADOS, Carlos. *The Fourth Dimension: financial supervision and economic governance*. v EU Fit For Purpose: After the Crisis: A New Socio Economic Settlement for the EU. (LIDDLE, Roger (ed.)). Londýn 2009. Policy Network URL: www.policy-network.net (5. 10. 2010)

Článek:

DELORS, Jacques et al. *The European Semester: only a first step*. Policy Brief (Notre Europe) No. 22. 2011. URL: http://www.notre-europe.eu/uploads/tx_publication/bref22-EN.pdf (27. 5. 2011)

Článek ve sborníku:

KOUTSIARAS, Nikos. *Do we need the Lisbon strategy after all? Lessons from the (recent) past; issues for the future*. v EU Fit For Purpose: After the Crisis: A New Socio Economic Settlement for the EU. (LIDDLE, Roger (ed.)). Londýn 2009. Policy Network. URL: www.policy-network.net (5. 10. 2010)

Seznam příloh

Příloha č. 1: Srovnání zemí EU podle přírůstku HDP, deficitu veřejných rozpočtů a celkového zadlužení (tabulka)

Přílohy

Příloha č. 1: Srovnání zemí EU podle přírůstku HDP, deficitu veřejných rozpočtů a celkového zadlužení

Srovnání zemí EU podle přírůstku HDP, deficitu veřejných rozpočtů a celkového zadlužení

	1999		2000		2001		2002		2003		2004		2005								
	HDP	Def	Zad	HDP	Def	Zad	HDP	Def	Zad	HDP	Def	Zad	HDP	Def	Zad						
EU 27	3.1	-1	65.7	3.9	0.6	61.8	2	-1.4	61	1.2	-3.5	60.4	1.3	-3.1	61.8	2.6	-2.9	62.2	2	-2.5	62.6
Euro area (17)	2.9	-	-	3.9	-	-	1.9	-	0.9	-	0.8	-	2.2	-	1.7	-	-	-	-	-	-
Belgium	3.6	-0.6	113.7	3.7	0	107.9	0.6	0.4	106.6	1.4	-0.1	103.6	0.8	-0.1	98.6	3.2	-0.3	94.2	1.7	-2.8	92.1
Bulgaria	4.4	0.1	77.6	6.7	-0.5	72.6	4.2	1.1	66	4.7	-1.2	52.4	5.5	-0.4	44.4	6.7	1.6	37	6.4	1	27.5
Czech Republic	1.3	-3.7	16.4	3.6	-3.7	18.6	2.5	-5.6	24.9	1.9	-6.8	26.2	3.6	-6.6	29.6	4.5	-3	30.1	6.3	-3.6	29.7
Denmark	2.6	1.3	58.1	3.6	2.3	52.4	0.7	1.6	49.6	0.5	0.4	49.5	0.4	0.1	47.2	2.3	2.1	45.1	2.4	5.2	37.8
Germany	2	-1.6	60.9	3.2	1.3	59.7	1.2	-2.8	53.8	0	-3.7	60.4	-0.2	-4	63.9	1.2	-3.8	65.8	0.8	-3.3	68
Estonia	-0.3	-3.5	6	10	-0.2	5.1	7.5	-0.1	4.6	1.7	5.6	1.7	7.6	1.7	5.6	7.2	1.6	5	9.4	1.6	4.5
Ireland	10.9	2.7	48.5	9.7	4.8	37.6	5.7	0.9	35.5	6.5	-0.3	32.2	4.4	0.4	31	4.5	1.4	29.7	6	1.5	27.4
Greece	3.4	-	94	4.9	-3.7	103.4	4.2	-4.5	103.7	3.4	-4.8	101.7	5.9	-5.6	97.4	4.4	-7.5	98.6	2.3	-6.2	100
Spain	4.7	-1.4	62.3	6	-1	59.3	3.6	-0.6	55.5	2.7	-0.5	52.5	3.1	-0.2	48.7	3.3	-0.3	46.2	3.6	1	43
France	3.3	-1.6	58.9	3.9	-1.6	57.3	1.9	-1.5	56.9	1	-3.1	58.8	1.1	-4.1	62.9	2.5	-3.6	64.9	1.9	-3.9	66.4
Italy	1.5	-1.7	113.7	3.7	-0.6	109.2	1.6	-3.1	108.6	0.5	-2.9	105.7	0	-3.5	104.4	1.5	-3.5	103.9	0.7	-4.3	105.9
Cyprus	4.6	-4.3	51.8	6	-3.3	46.7	4	-2.2	52.1	2.1	-4.4	64.6	1.9	-6.5	66.9	4.2	-4.1	70.2	3.9	-2.4	69.1
Latvia	3.3	-3.9	12.6	6.9	-2.6	12.3	6	-1.9	14	6.5	-2.3	13.5	7.2	-1.6	14.6	6.7	-1	14.9	10.6	-0.4	12.4
Lithuania	-1.1	-2.8	22.7	3.3	-3.2	23.7	6.7	-3.6	23.1	6.9	-1.9	22.3	10.2	-1.3	21.1	7.4	-1.5	19.4	7.8	-0.5	18.4
Luxembourg	2.4	3.4	5.4	6.4	6	5.2	2.5	5.1	6.3	4.1	2.1	6.3	1.5	0.5	6.1	4.4	-1.1	6.3	5.4	0	5.1
Hungary	4.1	-5.4	59.8	4.9	-3	54.9	3.8	-4	52	4.1	-3.9	55.6	4	-7.2	59.3	4.5	-6.4	59.1	3.2	-7.9	61.8
Malta	-	-7.7	57.1	-	-6.2	55.9	-1.6	-6.4	62.1	2.6	-6.6	60.1	-0.3	-9.9	69.3	1.1	-4.7	72.2	4.7	-3	69.9
Netherlands	4.7	0.4	61.1	3.9	2	53.8	1.9	-0.2	50.7	0.1	-2.1	50.5	0.3	-3.1	52	2.2	-1.7	52.4	2	-0.3	51.6
Austria	3.3	-2.3	67.2	3.7	-1.7	66.5	0.5	0	67.1	1.6	-0.7	65.5	0.8	-1.4	65.5	2.5	-4.4	64.8	2.5	-1.7	63.9
Poland	4.5	-2.3	39.6	4.3	-3	36.8	1.2	-5.3	37.6	1.4	-5	42.2	3.9	-6.2	47.1	5.3	-5.4	45.7	3.6	-4.1	47.1
Portugal	4.1	-2.7	49.6	3.9	-2.9	48.5	2	-4.3	51.2	0.7	-2.9	53.8	-0.9	-3	56.9	1.6	-3.4	57.6	0.8	-6.9	62.8
Romania	-0.4	-4.4	21.7	2.4	-4.7	22.6	5.7	-3.5	25.7	6.1	-2	24.9	5.2	-1.5	21.6	6.5	-1.2	16.7	4.2	-1.2	15.6
Slovenia	5.4	-3	-	4.4	-3.7	-	2.6	-4	35.6	4	-2.5	28	2.6	-2.7	27.5	4.3	-2.2	27.2	4.5	-1.4	27
Slovakia	0	-7.4	47.9	1.4	-13.3	50.3	3.6	-6.5	49.9	4.6	-8.2	43.4	4.8	-2.8	42.4	5.1	-2.4	41.5	6.7	-2.8	34.2
Finland	3.9	1.6	45.7	5.3	6.8	43.8	2.3	5	42.5	1.8	4	41.5	2	2.4	44.5	4.1	2.3	44.4	2.9	2.7	41.7
Sweden	4.7	0.9	64.3	4.5	3.6	53.9	1.3	1.5	54.7	2.5	-1.3	52.5	2.3	-1	51.7	4.2	0.6	50.3	3.2	2.2	50.4
United Kingdom	3.5	0.9	43.7	3.9	3.6	41	2.5	0.5	37.7	2.1	-2.1	37.5	2.8	-3.4	39	3	-3.4	40.9	2.2	-3.4	42.5

Zad = Celkové veřejné zadlužení v % HDP

Def = Deficit veřejných rozpočtů v % HDP

HDP = růst HDP v %

Zdroj: Eurostat

Srovnání zemí EU... (dokončení)

	Kritze														
	2005			2007			2006			2009			2010		
	HDP	Def	Zad	HDP	Def	Zad	HDP	Def	Zad	HDP	Def	Zad	HDP	Def	Zad
EU 27	3,2	-1,6	61,5	3	-0,9	59	0,5	-2,4	62,3	-4,2	-6,8	74,4	1,8	-6,4	80
Euro area (17)	3,1	-	-	2,9	-0,7	66,2	0,4	-2	69,9	-4,1	-6,3	79,3	1,6	-6	85,1
Belgium	2,7	0,2	88,1	2,9	-0,3	84,2	1	-1,3	89,6	-2,8	-5,9	96,2	2,2	-4,1	96,8
Bulgaria	6,5	1,9	21,6	6,4	1,1	17,2	6,2	1,7	13,7	-5,5	-4,7	14,6	0,2	-3,2	16,2
Czech Republic	6,6	-2,6	29,4	6,1	-0,7	29	2,5	-2,7	30	-4,1	-5,9	35,3	2,4	-4,7	38,5
Danmark	3,4	5,2	32,1	1,6	4,8	27,5	-1,1	3,2	34,5	-5,2	-3,7	41,8	2,1	-2,7	43,6
Germany	3,4	-1,6	67,6	2,7	0,3	64,9	1	0,1	66,3	-4,7	-3	73,5	3,6	-3,3	83,2
Estonia	10,6	2,4	4,4	6,9	2,5	3,7	-5,1	-2,9	4,5	-13,9	-1,7	7,2	3,1	0,1	6,6
Ireland	6,3	2,9	24,8	6,6	0,1	25	-3,6	-7,3	44,4	-7,6	-14,3	65,6	-1	-3,4	96,2
Greece	5,2	-8,7	106,1	4,3	-6,4	105,4	1	-9,8	110,7	-2	-15,4	127,1	-4,5	-10,6	142,8
Spain	4	2	39,6	3,6	1,9	36,1	0,9	-4,2	39,6	-3,7	-11,1	53,3	-0,1	-9,2	60,1
France	2,2	-2,3	63,7	2,4	-2,7	63,9	0,2	-3,3	67,7	-2,6	-7,5	78,3	1,6	-7	81,7
Italy	2	-3,4	106,6	1,5	-1,5	103,6	-1,3	-2,7	108,3	-5,2	-5,4	116,1	1,3	-4,6	119
Cyprus	4,1	-1,2	64,6	5,1	3,4	58,3	3,6	0,9	48,3	-1,7	-6	58	1	-5,3	60,6
Latvia	12,2	-0,5	10,7	10	-0,3	9	-4,2	-4,2	19,7	-18	-9,7	36,7	-0,3	-7,7	44,7
Lithuania	7,6	-0,4	18	9,6	-1	16,9	2,9	-3,3	15,6	-14,7	-9,6	29,6	1,3	-7,1	38,2
Luxembourg	5	1,4	8,7	6,6	3,7	6,7	1,4	3	13,6	-3,6	-0,9	14,6	3,8	-1,7	18,4
Hungary	3,6	-9,3	66,7	0,8	-5	66,1	0,8	-3,7	72,3	-6,7	-4,5	78,4	1,2	-4,2	80,2
Malta	2,1	-2,7	63,4	4,4	-2,4	62	5,3	-4,5	61,6	-3,4	-3,7	67,6	3,7	-3,6	68
Netherlands	3,4	0,5	47,4	3,9	0,2	45,3	1,9	0,6	58,2	-3,9	-5,5	60,8	1,8	-5,4	62,7
Austria	3,6	-1,6	62,1	3,7	-0,9	60,7	2,2	-0,9	63,8	-3,9	-4,1	69,6	2	-4,6	72,3
Poland	6,2	-3,6	47,7	6,6	-1,9	45	5,1	-3,7	47,1	1,7	-7,3	50,9	3,6	-7,9	55
Portugal	1,4	-4,1	63,9	2,4	-3,1	66,3	0	-3,5	71,6	-2,5	-10,1	83	1,3	-9,1	93
Romania	3,9	-2,2	12,4	6,3	-2,6	12,6	7,3	-5,7	13,4	-7,1	-6,5	23,6	-1,3	-6,4	30,8
Slovenia	6,9	-1,3	26,7	6,9	-0,1	23,1	3,7	-1,8	21,9	-6,1	-6	35,2	1,2	-5,6	36
Slovakia	8,5	-3,2	30,5	10,5	-1,8	29,6	5,8	-2,1	27,8	-4,8	-6	35,4	4	-7,9	41
Finland	4,4	4	39,7	5,3	5,2	35,2	0,9	4,2	34,1	-8,2	-2,6	43,8	3,1	-2,5	48,4
Sweden	4,3	2,3	45	3,3	3,6	40,2	-0,6	2,2	39,8	-5,3	-0,7	42,8	5,5	0	39,8
United Kingdom	2,6	-2,1	43,4	2,7	-2,7	44,6	-0,1	-5	54,4	-4,9	-11,4	63,6	1,3	-10,4	80

HDP = růst HDP v %

Def = Deficit veřejných rozpočtů v % HDP

Zad = Celkové veřejné zadlužení v % HDP

Zdroj: Eurostat